

TRIBUNA

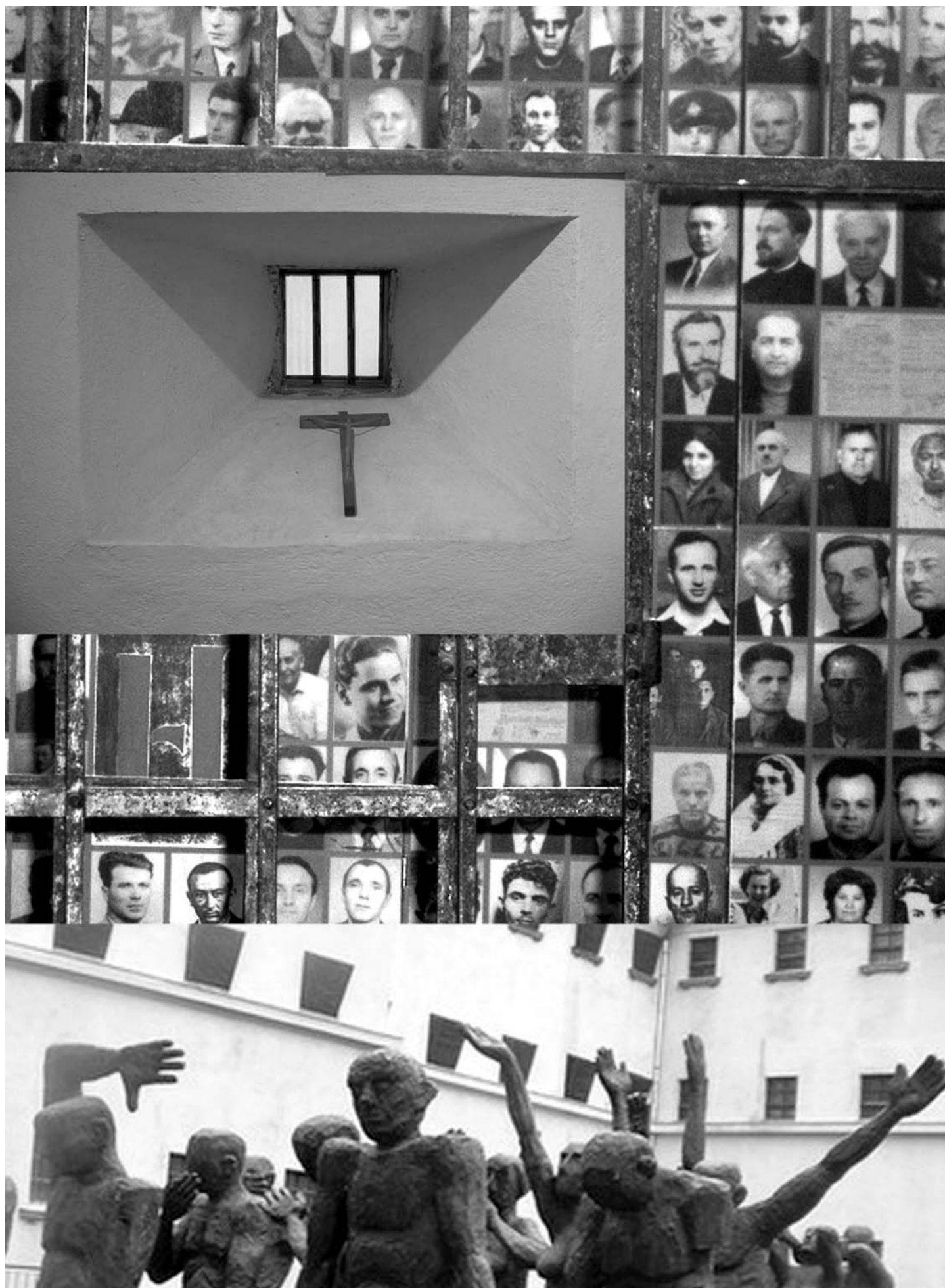
Revistă de cultură • serie nouă • anul VI • 16-31 august 2007

119



Județul Cluj

1,5 lei



Raportul Comisiei Tismăneanu
în dezbaterea istoricilor clujeni

*Documentar literar în Elveția.
Patru scriitori elvețieni
contemporani de
expresie germană*

De vorbă cu
istoricul
Denis Deletant

Grațian Cormoș

Școala de Vară de la
Sighet
A zecea porție de memorie

TRIBUNA

Director fondator:
Ioan Slavici (1884)

PUBLIKAȚIE BILUNARĂ CARE APARE SUB EGIDA
CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ,
CU SPRIJINUL
MINISTERULUI CULTURII ȘI CULTELOR

Consiliul consultativ al Redacției Tribuna:

Diana Adamek
Mihai Bărbulescu
Aurel Codoban
Ion Cristofor
Monica Gheț
Virgil Mihaiu
Ion Mureșan
Mircea Muthu
Ovidiu Pecican
Petru Poantă
Ioan-Aurel Pop
Ion Pop
Ioan Sbârciu
Radu Țuculescu
Alexandru Vlad

Redacția:
I. Maxim Danciu
(redactor-șef)

Ovidiu Petca
(secretar tehnic de redacție)

Ioan-Pavel Azap
Claudiu Groza
Ștefan Manasia
Oana Pughineanu

Nicolae Sucală-Cuc
Aurica Tothăzan

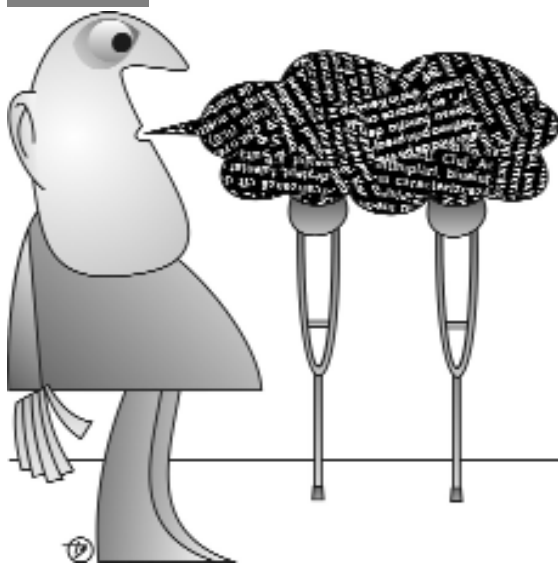
Tehnoredactare:
Virgil Mleşniță
Ștefan Socaciu

Colaționare și supervizare:
L.G. Ilea

Redacția și administrația:
400091 Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1

Tel. (0264) 59.14.98
Fax (0264) 59.14.97
E-mail: redactia@revistatribuna.ro
Pagina web: www.revistatribuna.ro

ISSN 1223-8546

bour**rezonanțe****Despre pasiunea transparenței în democrație****Marius Jucan**

La puțin timp după intrarea României în clubul european, comparația între democrația autohtonă și standardele democratice euro-atlantice accentuează problematica democratizării efective, și în acest sens pasiunea transparenței care animă noul discurs despre putere relevă expresia unui paradox spectaculos despre căile reale ale democrației.

În timp ce polul ideal al „transparenței” tinde spre infinitul absolut al vizibilității „tuturor” („toți” ca reprezentanți egali ai societății civile), cel realist-pragmatic se reduce la vizibilitatea unui grup restrâns, oameni politici, eminențe ale finanțelor, experți, ideologi și terapeuți ai modernizării noastre întârziate. Primii cred că virtuțile democrației trebuie apărute cu elanul, pasiunea, vigilența și sentimente morale înțelese la nivelul fiecărui cetățean, deoarece fiecare cetățean este un actor al democrației. Cei din urmă văd realizarea democrației prin constrângeri impuse de un model elitist care să protejeze democrația de numeroasele ei neajunsuri, să recupereze prin disciplină, ori chiar forță, fatidica noastră rămânere în urmă.

În prima tabără guvernează idealul egalității, cenzurând impulsurile libertariene, dar diluând eficiența acțiunii civice directe prin lipsa competențelor, naivitate politică, demagogie ori populism. În a doua, libertatea de acțiune în numele unor competențe reale se confundă cu interese de grup, animată de o aristocrație naturală care așează ierarhii, pregătește exclușiuni,

reduce principiul egalității la un element decorativ. Pasiunea transparenței iluminează faptul că „obișnuințele inimii și ale minții” cum spunea Tocqueville, care ar trebui să fie comune ambelor tabere, sunt divizate, iar societatea românească este profund scindată. Dacă ne închipuim transparența ca un mandat dat cetățenilor de a elucida „misterul” reprezentării politice, de a găsi figura celui care merită să conducă, ori de a construi balanța publică care să cântărească rațiunea încrederii investite într-un lider, vedem că ea nu identifică în acest moment niciuna din aceste ținte, ci doar ruptura adâncă dintre sensul *selectiv* și cel *coeziv* al experienței democratice trăite în tranziție. Paradoxal, pasiunea transparenței naște, după șaptesprezece ani de exercițiu democratic, neîncredere, deconcertare, refuzul participării civice, pasul înapoi, indiferența civică. Efectul scontat, cel de raliere la idealurile democrației, de încredințare în reprezentarea puterii în conformitate cu un crez articulat de virtuți, nu s-a produs încă. Nobila pasiune este exterioară forului interior al cetățeanului de rând, după cum este marginală, întâmplătoare, ori doar instrumentală sferei elitelor.

Românii, scria Daniel Barbu, nu doresc să fie reprezentați ci doar guvernați (*Politica pentru barbari*, 2005). Dorindu-și o „istorie sistematică și critică a barbariei politice românești”, tentând să salveze politicul de divertisment și derizoriu,

(Continuare în pagina 24)



Memorialul de la Sighet



Radio România Cultural



În fiecare luni, de la ora 22:10,
scriitori, critici, traducători, editori
sunt invitați la

Radio-grafii literare
Un talk-show de literatură
contemporană

101,0 FM

editorial

Despărțirea de comunism

Ion Pop

Comunismul a fost, s-ar zice, oficial și definitiv condamnat în România. Cât de oficial și cât de definitiv, s-a văzut în chiar momentul verdictului dat, pe baza unui raport analitic făcut de politologi specializați, de președintele țării, care aproape că nu s-a putut face auzit în Parlamentul întrunit „solemn”, din pricina bruiajului de mahala extremistă înscenat cu evidente complicități PSD, de „tribunul” Vadim. Nu trebuia dovadă mai clară că drojdiile comunismului pretins defunct mai fermentează și că, de pe fundul mării în agonie, emanațiile sulfuroase bolborosesc la cea mai mică agitare a apelor stătute, cu o violență, ce-i drept de muribund, însă nocivă încă. Morții ubuești a cuplului dictatorial, după un proces nedemn și grotesc, pe măsura protagoniștilor condamnați, ei înșiși foști regizori și actori într-o farsă tragică pe scena mare cât țara, i-a urmat, iată, spectacolul de periferie politică murdară și promiscuă, oferit națiunii chemate să se „lustreze”. Voci aparent mai cizelate n-au pierdut, nici ele, ocazia să se exprime, în context, despre superficialitatea și graba analizei, ca și cum comisia numită pentru a face sinteza epocii dictatoriale ar fi stat chiar degeaba. Mai bine ar fi fost, evident, să așteptăm încă vreo șaptesprezece ani până ce toate concluziile vor fi trase, toate notele de subsol puse, și așa mai departe.

Adevărul este că prea puțină lume avea și mai are dorința reală de a-și aduce aminte, de a conștientiza ororile trecutului regim, fie din inerție, din comoditate, fie, adesea, din teama de a da față cu propriul chip desfigurată, cu propriile compromisuri de mai mult sau mai puțin „biet om sub vremuri”. Ceea ce au făcut nemții cu împovăratoarea memorie a nazismului ori evreii cu cea a tragediei Holocaustului pare mult mai dificil de realizat pe alunecosul teren mioritic. Prea multă memorie strică, deranjează, căci – cum a scris, între alți moralști ai istoriei recente, Tzvetan Todorov – nu e deloc confortabil să-ți aduci aminte. E mult mai sănătos să uiți. Numai că, în aceeași carte, *Omul dezrădăcinat*, pe care am tradus-o în 1999, autorul, care a trăit în tinerețea sa experiența bulgară a comunismului, spune decis că fără o „transparentă totală” nu se poate ajunge nici la o limpezire a conștiințelor și la o bună situație în prezentul post-totalitar: „Cea mai rea dezvoltare valorează mai mult decât bănuiala și nesiguranța” – scrie el. Și adaugă că e de dorit nu atât o responsabilizare legală, legată de participarea la angrenajul totalitar, cât una morală. Cei vinovați, într-un fel sau altul, nu trebuie neapărat pedepsiți, – ceea ce se cere este „restabilirea ideii de adevăr și de dreptate, într-o țară în care aceasta a fost batjocorită timp de aproape o jumătate de secol”. Fiindcă, altminteri, „nimeni nu se simte vinovat”...

Similitudinea e deplină între situația de la noi și cea din fosta „țară soră” din lagărul socialist. Puțina aplecare către cunoașterea adevărului despre regimul totalitar e aceeași și în România de azi, iar conducătorii care au urmat răsturnărilor decembriste, etichetați, în mare măsură pe drept cuvânt, drept „neocomuniști”, au făcut „totul” – ca să reluăm formula stereotipă – pentru ca aceste adevăruri să nu fie descoperite și interpretate, începând cu „groapa de la Berevoiești”, apoi cu distrugerea sau ascunderea actelor acuzatoare din dosarele securității și ale Comitetului Central PCR, cu amânarea cât mai mult posibil, în așteptarea prescripțiilor, chiar a unor fapte extrem de grave.

„Adevărul despre Revoluție” e printre ele. Este ceea ce se întâmplă și acum, când amintita condamnare de principiu rămâne aproape literă moartă.

Ceea ce s-a făcut, chiar cu multă osârdie, a fost, în schimb, rătăcirea pistelor de cercetare. S-a spus de o mie de ori deja că puținii „deconspirați”, cu consecințe asupra carierelor politice sau a „imaginii” lor, n-au fost adevărații persecutori, ordonatorii sau executorii-torționari ai acestor ordine, ci mai degrabă micii sau marii delatori, informatorii de toată teapa, fără să se țină seama, nici în cazul lor, de calitate și gravitatea motivațiilor acelor „urâte fapte”. Un fost deținut politic, șantajat după o amnistiere, un om cu funcție de conducere în cutare instituție, obligat prin lege să facă „rapoarte” despre contactele cu un vizitator străin, un funcționar de la Externe, condiționat, iarăși, prin statut, să „raporteze” șefilor ierarhici etc. au fost amestecați fără nuanțe în grămada denunțătorilor plătiți, în funcție de interese politice de moment și fără stabilirea corectă a gradelor de vinovăție. Marilor responsabili, celor din ierarhia înaltă a statului, li s-a găsit și le se găsec mereu circumstanțe atenuante ori li se amână *sine die* deschiderea dosarelor, profitându-se de temporare imunități. Pe de altă parte, ideea că are loc doar o „vânătoare de vrăjitoare” mai este ambiguu susținută chiar de unii intelectuali de certă calitate, iar pentru foarte mulți o „lege a lustrației” ar fi nu doar tardivă, ci pur și simplu inutilă. Dintre argumente, nu lipsește, ce-i drept, cel al lipsei de nuanțe în condamnarea unuia sau a altuia dintre culpabilii făcători de „poliție politică”. Atât doar că nu sunt vâdate adevăratele „vrăjitoare”, sau prea puțin.

Un nou „sceptic de serviciu” ar putea spune că numita „despărțire de comunism” atestă cronicizarea mai generalei, vechii boli naționale a indiferenței etice, a compromisurilor cu îmbelșugată tradiție „balcanică”, a sforăriei bizantine. Ceea ce se petrece în proximitatea noastră i-ar da dreptate, dacă vedem ce se întâmplă în ultima vreme cu parlamentul și președinția, cu intrarea în Europa făcută cu stângul etc.

În spațiul literar, despărțirea de comunism a avut și are, și ea, mezzaventurile ei. Judecățile în alb-negru n-au lipsit și mai sunt prezente și aici. Amendarea etică a unor mari personalități din trecutul apropiat, pentru a nu mai vorbi de scriitori de al dolilea raft, a fost și este necesară; însă nici în aceste cazuri nu s-a păstrat dreapta măsură. Noii justițiar, intransigenți peste noapte, au pus pe cântare boante fapte de ponderi foarte diferite, scoase din context și condamnate fără apel. Scrieri de certă valoare apărute sub regimul dictatorial au fost sumar blamate întrucât ar fi apărut „cu voie de la poliție”, ca și cum respectivii scriitori ar fi lucrat ca niște informatori și nu, de fapt, în luptă cu teribila sau mai puțin atenta cenzură. Pe seama limbajului „esopic”, insinuând o anumită lipsă de curaj civico-politic, ori sub cea a „estetismului” – de fapt a esteticului reabilitat – s-au pus destule vinovății, minimalizându-se chiar latura lor „subversivă” într-o epocă de constrângeri extreme și uitându-se, pe deasupra, că, în ultimă instanță, dincolo de „angajarea” sau ne-angajarea politică, limbajul, în speță, al poeziei, este prin definiție aluziv, conotativ, polisemic, și că, astfel, își depășește strictul calendar istoric. Or, la aceste capitole, istoricii literari, sociologii literaturii, cercetătorii interdisciplinari vor mai avea destul de lucrat, tocmai pentru a analiza în profunzime și

prin cât mai atente raportări contextuale, operele scrise în foarte complexa și complicata perioadă comunistă a culturii române. Ea a dus, desigur, la triste compromisuri, într-un regim de schizofrenie care era aproape al întregii societăți românești, și ele pot fi măcar explicate, de nu tocmai scuzate. Câteva „explorări în comunismul românesc”, întreprinse nu prea demult, în care asemenea lucruri apar mai nuanțat interpretate, sunt de bun augur.

Chiar dacă literatura de ficțiune n-a atacat imediat problematica epocii comuniste, cum au crezut idealistii momentului imediat post-decembrist, faptul că această epocă nu este indiferentă literaturii care se face sub ochii noștri devine, din fericire, tot mai vizibil. Dacă raportarea la comunism și dramele provocate de el s-a produs, într-un prim moment, prin publicarea masivă a scrierilor memorialistice – revelatoarea „literatură carcerală”, ori a unor documente istorice propriuzise, de o vreme încoace se conturează un salutar interes pentru numita epocă în literatura de ficțiune. Un număr de remarcabile romane dau seamă, mai ales, despre ea, – de la mai „vechii” Augustin Buzura și Nicolae Breban ori Radu Mareș la nou-veniții în scenă precum Radu Aldulescu, Petru Cimpoșu, Dan Lungu, Dan Stanca și, foarte recent, Mircea Cărtărescu. Și nu sunt singurii. După vertijul provocat de dispariția tabuurilor de limbaj într-o parte a celei mai noi generații scriitoricești, cu minimalismul mizerabilsto-sexualist în proză și versuri, lucrurile încep să se reaseze, încât marile drame și tragedii, ca și viața „normală”, de fiecare zi, a omului de rând trăitor în „cea mai bună dintre lumi”, trece în oglinzile realiste sau semnificativ-deformatoare, laolaltă cu prelungirile amestecatei „tranziții” post-totalitare.

N-aș vrea să uit, scriind despre „despărțirea de comunism”, nici de imensul șantier filologic, cam abandonat deocamdată, din cauza unor grave erori de politică culturală, al edițiilor critice sau pur și simplu necenzurate ale scriitorilor mai vechi sau mai noi, mutilate de paznicii ideologici ai trecutei dictaturi. Este enorm de reparat în acest domeniu în care s-au produs, adesea, adevărate ravagii: de restabilit texte, de reasezat în contextul lor autentic, de revizuit o seamă de judecăți critice. Din păcate, nu prea sunt semne că situația dramatică din acest moment ar putea fi curând îndreptată.

Ce „concluzii” se pot trage în urma acestor rapide însemnări și la ce perspective ne putem aștepta în materie de „reconsiderare” critică a trecutului politic și literar recent? Mi se pare destul de clar că mai este mult de făcut. Parte a societății civile, a „intelighenției” lucid-interogative în fața lumii în care trăiește, scriitorul nu poate și, aș zice, nu are voie să rămână indiferent la ceea ce se întâmplă în jurul său. (Este, desigur, un fel de slogan, însă el e mereu actual). Între „optimum-ul etic” la care aspiră și „realismul” adesea cinic al politicienilor, oglinda stendhaliană pusă de el de-a lungul drumului sub comunism și dinspre comunism către ora de față va trebui să rămână cât mai limpede. Probele adesea teribile la care a fost supusă lumea românească în ultima jumătate a secolului XX nu pot rămâne decât în mod culpabil fără ecou. Iar dacă literatura și „frumosul” nu pot schimba lumea, cum destul de bine și trist o știm, ele pot aduce mereu argumente că ea trebuie schimbată, întreținând memoria vie a devărilor umane fundamentale. Situat tot mai puțin în centrul lumii, unde credea, până nu demult, că se află, scriitorul poate rămâne, totuși, chiar și acolo, pe „marginile”, o privire deschisă și o conștiință vie. Sunt semne că va și rămâne așa.

Dezideratul femeii emancipate

Grațian Cormoș

Margaret Fuller
Femeia secolului al XIX-lea
Cluj-Napoca, Editura Limes, 2006

Margaret Fuller a fost o femeie de o erudiție enormă nu numai pentru veacul său - unul care nu permitea decât ca pe o excepție dezvoltarea pleneră a femeii - ci și pentru timpul nostru: "la vârsta de șapte ani [...] îi citea pe Horațiu, pe Ovidiu și pe Virgil în original. Vorbea latina, franceza și greaca. Mai târziu va adăuga la aceste limbi, germana și italiana. Studiază logica și retorica". (p. 5)

În ciuda scurtei sale vieți (1810-1850), educația complexă dobândită încă din anii copilăriei, o va ajuta să ajungă nu numai una dintre cele mai cultivate și capabile, ci și una dintre cele mai emancipate femei ale secolului său, care a îndrăznit să se ridice împotriva tuturor discriminărilor și a represiunilor sângeroase, realizate de-a lungul istoriei, în încercarea de a impune idealul de umanitate al Occidentului creștin. E evident pentru Margaret Fuller, această reprezentantă marcantă a curentului transcendentalist, că "antropologia" europeanului civilizator al "sălbaticilor" s-a rezumat dintotdeauna la punerea între paranteze a alterității și a diversității lumii:

"Dar nu este nevoie să vorbesc despre ceea ce s-a făcut împotriva omului roșu sau a omului negru. Aceste fapte sunt bătaia de joc a lumii; și au fost însoțite de astfel de cuvinte pioase, pe care nici cei mai buni nu ar îndrăzni să le folosească: «Doamne, iartă-i, că nu știu ce fac!»" (p. 24)

Autoarea eseului de față, una dintre mințile luminate și luminoase ale vremii sale, ajunge la conștiința că, fără o educație în spiritul toleranței și al empatiei, cuvinte ca libertate și egalitate universală rămân simple deziderate fără acoperire reală. Contrariată de faptul că marile idealuri de pace, iubire, progres și armonie pot coexista cu actele de barbarie împotriva aproapelui, Margaret Fuller - ea însăși, o mare idealistă - se refugiază sub încredințarea naivă că mai devreme sau mai târziu, umanitatea va pune în practică principiile iluministe. Evident că tot idealismul acestei femei excepționale se derulează sub impulsul unor reale câștiguri ale demnității minorităților oprimate (evrei, negri, femei) pe care presa vremii le consemna, iar legislația începea timid să le garanteze.

Cartea este valoroasă în mod deosebit pentru că reușește să pună în centrul atenției toată dialectica relațiilor de gen, cu diferențele lor specifice fundamentate istoric și psihologic. Eseul lui Margaret Fuller scoate în evidență discriminarea femeilor, privite ca niște sclave bune de sacrificat pentru trebuințele gospodăriei, fără drept la opinii personale sau la dezvoltare profesională.

Femeia secolului al XIX-lea reușește să îmbine perfect referințele livești despre condiția femeii,

cartea

din Platon, Euripide sau Shakespeare, cu exemplele din experiența personală a autoarei, culese din ziare sau relatate de contemporanii săi, totul, în fraze simple, dar pline de delicatețe și de argumente valabile.

Atât în calitate de redactor al publicației curentului transcendental, *The Dial*, cât și ca scriitoare, Margaret Fuller a fost o luptătoare a vremii sale, pentru drepturile omului, în general, și ale femeii, în particular. Așa cum o caracterizează pertinent prefațatoarea Mihaela Mudure, era „o feminisă romantică care a căutat emanciparea și justificarea drepturilor femeii și din punct de vedere psihologic. Ea a pus accentul pe diferențele psihologice dintre cele două sexe, fiind conștientă de existența unei anumite «voci» feminine specifice, care este tot o manifestare a umanității”. (p. 12) Speranța în posibilitatea universalizării Binelui, o convingea că lupta pentru emanciparea femeii nu se făcea în zadar. Scrierile și activitatea sa militantă au avut un impact major asupra schimbării de mentalitate, deschizând ochii asupra discriminării cotidiene a femeii. Însă, cu tot timpul scurs și efortul depus de la apariția lucrării de față (1845), a cărei primă ediție în limba română vede astăzi lumina tiparului, dezideratul femeii emancipate, egale cu bărbatul este departe de a se fi împlinit, atâta timp cât sute de milioane de femei - în special, în afara ariei occidentale - sunt umilite, căsătorite fără consimțământ propriu, supuse unor practici sadice inspirate de violența fundamentalismului religios etc.



Memorialul de la Sighet

picanteriilor literare: volume care se încăpățânează să rămână pe dinafară, autori mai discreți, mai fără spirit instigator - revoluționar care scriu, publică și fac asta fără a aștepta judecata de apoi a istoricilor literari. Rareș Moldovan - critic, traducător, lector universitar, dar mai discret decât toate acestea - poet, poate părea genul acesta de scriitor din umbră care știe bine ce face și nu are nevoie de confirmări externe pentru a nu-și părăsi „locul” de muncă. Ultimul său volum (de fapt al doilea, după cel din 2000 - *Seara artificierului*), apărut la Vinea în 2007 - *Skycam* nu continuă, dar nici nu se dezmente de obsesiile cărții precedente. Scriind o poezie ce-și trage sevele dintr-un optzecism întârziat (poeme care iubesc jocul, vicisugurile formale, trucurile artificialului) și dintr-un textualism încă în stare incipientă (treccrea se accentuează dinspre primul volum ce configura un univers al „nimfelor de celuloid”, al „apocalipsei de tinichea”, hainelor din hârtie sau „coroanei de staniol” înspre al doilea, în care fobia pare mai prezentă în text: „în acvarii precizia genitală și/ inimile mele de carton/ hămăie la lume dinții lor de/ carton”), noul volum e condimentat puternic cu o imagistică barocă (prezentă și în precedentul volum), dar și cu obsesiile unei scriituri artificios-postmoderne. În rezumat, un amestec dens, superb uneori („cevafrumoscevedeosebit”), dar și greu de digerat, abscons și, poate, mult prea eliptic. O poezie care dezlănțuie jocul, alintă decorul în detrimentul vocii originare. De altfel, aceasta e impresia cea mai puternică după lectura volumului: Rareș Moldovan e un poet care se ascunde, se teme să spună lucrurile clar, răspicat lăsând tot timpul un *altul* să o facă: „kill all hippies, fără ură, citez doar”. De unde și abundența de citate, trimiteri (inter)textuale, mottouri care aglomerează textul conferindu-i o contextualizare bine construită, dar de multe ori inaccesibilă cititorului. Există o indecizie a vocii centrale („să încep cu el să nu încep cu el/ să-l las pe altădată”) care e subtilizată prin punerea în scenă a unor voci *casador* - care să preia esențialul, să insinueze replica: „lasă-i pe alții să spună de aici de sus nimic nu pare real” sau „mai

Despre discreție și alte puneri în scenă

Valentin Derevlean

Rareș Moldovan
Skycam
București, Editura Vinea, 2007

Metoda încadrării generaționiste e una dintre cele mai facile moduri de a face critică literară (fie ea și de întâmpinare). Cauți câteva repere generale, un autor incipient, faci o selecție conform unui șablon și ce trece de sita aranjamentului teoretic e numai bun de așezat într-un edificiu pompos - numit generația *enșpe mia una*, după care se proclamă, se dă cu manifeste și devize în ochii dușmanilor, se racolează noi pretendenți și noi teoreticieni, firește. Ce-i drept, sunt și nenumărați autori care scriu, coincidența destinului (!), servind pe tavă ingredientele unei noi generații. Poveștile despre optzeciști, nouăzeciști și mai noii douămiiști debarcați în normandia de tranziție nu fac decât să întrețină la foc continuu teoretizările de orice chip și fel, numai bune pentru a asigura o gintă de cultură.

Se petrec totuși, spre furia criticilor, și anomalii care dau de gândit mult și fac deliciul

am nevoie de-o mie de voci care să spună”. Amestecuri de montaj poetic („un bufnet dintr-o cameră vătuită/ când și când ne va folosi drept fundal”), de puneri în scenă („dacă am avea un copil și l-am pune să schimbe/ decorurile în timp ce noi/ am rămâne neclintiti”), poemele lui Rareș Moldovan pornesc mai tot timpul de la un reper peste care se coagulează textul, se construiește backgroundul necesar lansării piesei: „și-ntr-altă zi m-am gândit cum ar fi să fii mereu/ într-un tren” – reperul, urmat de izbucnirea poemului – secvență: „și numai într-o parte să privești/ niciodată în cealaltă/ să nu ieși niciodată pe coridor”... sau „noi doi într-o volieră în gangul herlitz” – reperul și povestea: „please, baby, please,/ scoate-mă din hotelul ăsta cu pensionari/ împleticiți și tandri/ sub un soare prea nou”...

R. Moldovan resimte puternic fobia *deja-existentului*, a *deja-trăitului*; poezia sa e una în care nimic nu poate fi descoperit *la prima mână*. Totul *deja trăit* de alții, vocea *altuia* care a spus *deja* ceea ce vreau eu să spun ori, dacă nu a făcut-o încă, o va face mai bine ca mine: psihoza relutării altora, universul creat ca o veșnică raportare către altceva – iată temele ce străbat volumul la modul dureros („moartea-i când de toate lucrurile se lipește câte un/ „ca”/ lipitori nesătule puzderie deschise între o piele vizibilă/ și una invizibilă”), devenind puncte nodale de unde se dezlanțuie mecanismul teatralității – al realității lui *ca și cum*, cea a folosirii unui decor pentru a arăta poemul („nu mai ajung, e sigur, între atâtea capete hohotitoare/ în scenarii minore, între iubiri lăncede,/ sub scoarte râncede/ să fac poezia cacomparația”). Întreg volumul e dominat de această punere în scenă obsesivă realizată prin comparație: „your place or mine, just like in the movies”; „vâslesc ca într-un serial de televiziune/ după un roman de Jane Austen”; „cum am putea filma momentul în care te arunci/ de la balcon/ gritty, ca un Oliver Stone?” sau „știu c-ai vrea ca lumea s-o sfârșească/ ca-ntr-un film de Roland Emmerich”.

Dincolo de acest background obsesiv, poemele de dragoste, un el și-o ea, mereu în căutarea celuiilalt (perpetua joacă de-a „tarzan – jane într-o feerie tehnicolor în bătrâna europă”), de-o imagistică puternică și-o grijă minuțioasă pentru detaliu, te dezarmează prin simplitatea lor: „trag după mine o ambră senină/ cioburilentotdeauna/ aș jura, dragostea noastră,/ căreia nu-i nimeni să-i facă rodajul”. Dar și aici o relație în construcție, schizoidală, în care sentimentele sunt *mono*, așteptând de undeva să fie confirmate. Ca și vocea centrală care are mereu nevoie de una pereche pentru a deveni stereo, de încă un decor, încă un motto, un personaj de care să se lovescă prin raportare („am văzut un top de poeți în ziar/ aș vrea să fiu și eu/ poetul nr. 27 și să-i cunosc pe nr. 26 și pe nr. 28/ să-l înghiontesc fără milă pe nr. 26/ pentru că eu sunt mai calm...”). Dar cum „ce e vizibil din prima/ nu folosește la nimic”, ceea ce rămâne după această cronică teoretizantă e plăcerea de a citi o poezie bună, care te cucerește prin ingeniozitatea versurilor și delicatețea minuțioasă a imaginilor. Un volum dens, poate puțin prea retușat, dar care nu trebuie ratat. Cum altfel o relație stereo?

brevilocviu

Reflecții libere (IV)

Ioan Milea

Un vers îl absoarbe pe cel dinaintea lui, următorul pe acesta și tot așa, până ce în ultimul, în care s-au adunat toate celelalte, apare limpede chipul poemului.

Blaga presimte zarea lăuntrică a cuvântului.

Există un ecran al imaginarului, pe care devin vizibile nu lucrurile, ci legăturile dintre lucruri. Imaginile în care ele se încheagă sunt tot un fel de formule, ca și cele științifice, numai că vii, sensibile, nu logice, fără definiție și fără demonstrație, fiindcă în ele e cuprins realul însuși.

Omul: aleargă, aleargă întruna după un fluture și când e gata-gata să îl prindă se oprește fulgerat într-o clipită de meandrele, de arabescul atât de ciudat al zborului său.

O poezie e scrisă pe de rost. E-adevărat, cu unele greșeli.

Punctul nostru de vedere e un punct în mișcare: e o linie de vedere, o linie închisă, un cerc pe circumferința căruia alunecăm nici noi nu știm prea bine cum, ațintindu-ne însă neîntrerupt privirea asupra presimțitului, dar nezaritului centru.

Există în poem legături inefabile, cum sunt acelea dintre corp și mers, dintre chip și glas.

Prin ochii cititorului respiră textul.

Când citești, un lucru e esențial: să discerți între prezența poeziei într-un text și dorința de poezie dintr-un text.

Poezia, fiind absolutul literaturii, o depășește. Nu pentru a o trăda, ci pentru a o justifica. Dacă nu are valoare de existență, nu are nici una.

Înțelepciunea nu se opune poeziei, ci e chiar poezie reculeasă, împăcată cu sine, devenită pură contemplație.

Așa cum e mare lucru să sesizezi picturalul dintr-un tablou, tot așa e mare lucru să sesizezi liricul dintr-un poem. Desigur, dacă el există.

Liricul e creaturalul din poem.

Speranța e ultima care moare. De aceea, dintre marile virtuți, ea e cel mai ușor și cel mai mult pervertită.

Lașul cinism mimetic al vremii noastre. Expresiile lui: sloganul și reclama.

În poezie, ca și în viața simbolică a naturii, ceea ce se arată se ascunde, ceea ce se ascunde se arată.

Discreția e o formă de transparentă. Și în poezie, și în viață.

Limba își are înțelepciunea ei. De pildă în nemaipomenitul superlativ din expresia: „putred de bogat”.

Decadență: modernii au ajuns să vadă în mituri complexe psihologice.

Sforăitoarea muzică modernă. Rockăitul ei.

În poezie ideile sunt în stare de grație sau nu sunt deloc.

Există în poet o primitivitate care-l face să-și dea pe față, în mod lucid, subconștientul.

Culmea durerii: când nu mai poți purta recunoștința durerii.

Fotografie lirică desăvârșită: „Copacii albi, copacii negri...”

Cel pentru care scrisul nu-i ecoul unei experiențe nu are cum să vadă, la capătul cuvintelor sale, limita de care ele se izbesc, într-o mortală înflorire.

Momente când taci numai pentru ca să nu jignești cu prezența ta natura.

Dând tot mai mult, și cu înverșunare, realitatea drept ficțiune, omului modern îi fuge pământul spiritual de sub picioare.

Dacă poetul intervine vreodată în viața societății, el o face din umbră. Sau din umbra lui.

Trăim într-o lume a distanțelor, a îndepărtărilor. De aceea avem telecomunicațiile.

În viața cotidiană e aproape o lege să rămâi neînțeleș dacă ești prea înțelegător.

E de-ajuns ca un lucru să ți se pară expresiv pentru ca să te și afli deja, chiar fără s-o știi, în plină metafizică.

Arta e prin definiție anabazică sau nu e deloc.

În simbol lucrul se întâlnește cu ideea sa.

Între faptul pur de a fi și faptul pur de a nu fi se întinde arcul unei trăiri în care se întâlnesc mirarea și grația, suferința și dorul.

Smerenie: privirea celui pe care viața l-a pus la încercare cu de-amănuntul se mlădiază în jurul lucrurilor, ca și cum s-ar ivi din ele.

Forța afirmativă a tăcerii în poezie, și nu numai.

comentarii

Limba presei românești

Mircea Popa

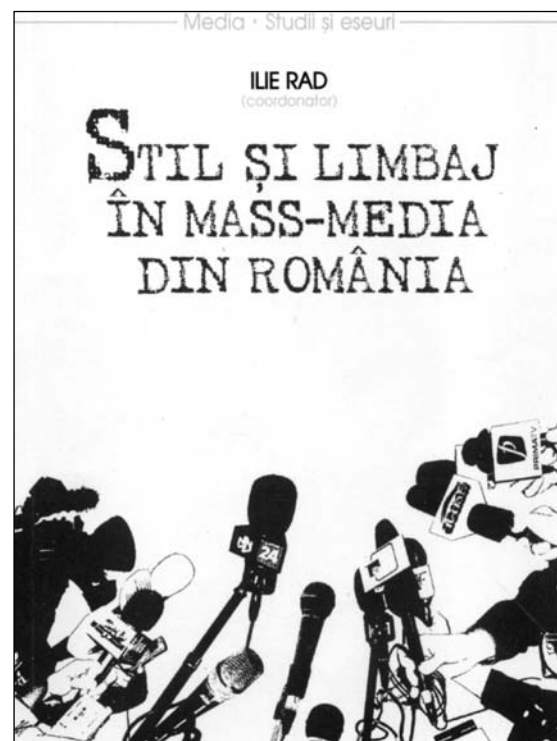
Situația limbii române, scrise și vorbite, a devenit de multă vreme un obiect de îngrijorare pentru oamenii din mediul academic care se ocupă de problemele limbii, pentru profesori și oameni de cultură care urmăresc fenomenul prin intermediul mass-media. Cu toții sunt de acord că odată cu degradarea condițiilor de viață a unei bune părți a populației după 1989, cu lipsa legislației privind obligativitatea învățământului în mediul rural și a unui set de măsuri foarte precise în domeniu, starea limbii române s-a degradat an de an, iar procesul coruperii și bațjocirii regulilor de exprimare corectă, a devenit în general, începând cu președinția, continuând cu miniștrii, cu parlamentarii și nu în ultimul rând cu reporterii și angajații televiziunilor publice, cu ziariștii și lucrătorii din presă. Ne este dat să asistăm seară de seară și zi de zi la transmisiuni ale unor reporteri bâlbâți și agramați, la interviuri cu interlocutori care siluiesc limba și produc dezacorduri gramaticale la fiecare pas, la o lipsă generală de responsabilitate față de limba națiunii. Dacă asistăm la discuții cu oameni simpli din capitală sau de aiurea, înregistrările produse de reporteri se transformă într-un adevărat coșmar pentru cei care iubesc limba și țin cât de cât la respectarea regulilor ei. Vorbirea dialectală, argotică, schimonosirea neologismelor, pleonasmul, vorbirea eliptică sau cu mari probleme gramaticale, ortoepice, lexicale sau sintactice, limbaj devenit abuziv și primitiv chiar la absolvenții de universități și de școli superioare ne determină să credem că fenomenul e mult mai generalizat decât bănuim și că emisiuni ca aceea a Cărcotașilor, a celor consacrate exprimării corecte sunt mai mult decât necesare. Am privit cu interes la timpul potrivit și emisiunea lui G. Pruteanu pe această temă și am salutat chiar legea apărării limbii naționale pe care el a dorit s-o treacă prin parlament, cu toată opoziția acerbă a reprezentanților UDMR, care, cu mici excepții, ne vorbesc limba pocit și cu mari dificultăți. Ajunși la acest capitol am vrea să observăm că separarea școlilor din Transilvania, ruperea explicită și tendențioasă a comunității maghiare la toate nivelele și gradele de cultură de marea masă de vorbitori ai limbii naționale a dus la cele mai ilariante și dezamăgitoare situații, de incapacitate flagrantă sau totală de a comunica în limba oficială a statului, situație de care se fac vinovați înainte de toate liderii lor politici, care se leagă de iluzia că ar putea trăi într-o țară în care limba oficială să fie vorbită mai prost decât o limbă occidentală și, unde, pentru nevoi de primă necesitate, ar trebui să se apeleze la traducători. (Urmarea va fi introducerea obligatorie a unui test de limbă pentru funcționarul public și pentru funcțiile de mare contact cu populația majoritară.)

Dar să revenim la problemele limbii române și la modul greșit în care ea e folosită adeseori în presă. Conștient de acest neajuns, de mare importanță pentru viitorii jurnaliști, Ilie Rad, șeful Catedrei de Jurnalism de la Universitatea „Babeș-Bolyai” a luat inițiativa organizării unei ample dezbateri pe această temă, intitulată *Stil și limbaj în mass-media din România*. Este al V-lea simpozion național de jurnalism pe care îl organizează Catedra clujeană și el s-a ținut între 27-28 octombrie 2006 la Cluj-Napoca. Rapoartele, comunicările și intervențiile care au avut loc cu acest prilej s-au tipărit într-un frumos și binevenit volum intitulat *Stil și limbaj în mass-media din România* la editura Polirom în acest

an. Cum problemele abordate aici au fost nu numai numeroase dar și importante ne vom permite în cele ce urmează să abordăm câteva dintre ele, așa cum au fost ele expuse de către participanți.

Prima parte a volumului a fost rezervată problemelor de limbaj, secțiune în care au fost tratate probleme ca: *Titlul jurnalistic* (Maria Căvasnii Cătănescu), *Aspecte ale limbii române contemporane* (Daiana Felecan), *Cuvânt și context în presa maramureșeană* (Nicolae Felecan), *Mulțumim mass-media locale pentru ajutor sau Mulțumim mass-mediei locale pentru ajutor?* (G. Gruică), *Structuri pleonastice în presa românească actuală* (Theodor Hristea), *Aspecte morfologice și etimologice ale derivatelor cu sufixe neologice* (Liana Otilia Pătraș), *Despre ortografia și ortoepia siglelor* (Ilie Rad), *Cuvinte și enunțuri deficitare ca sens în limbajul mass-mediei de după 1989* (Dumitru Vlăduț), *Norma academică și mass-media* (Ioana Vintilă-Rădulescu). După cum se poate vedea, problemele sunt foarte diverse și vizează mai toate sectoarele cu competență lingvistică, având mai ales în vedere limba normată, supravegheată academic. S-a constatat că există și astăzi publicații periodice care nu respectă normele ortografice stabilite de Academia Română în 1993, că nu se ține seama de recomandările Gramaticii Academiei și nici de noile prevederi ale DOOM, ediția din 2005 (cu *niciun* și *nicio*), multe dintre prevederi întâmpinând opoziție chiar din partea unor lingviști. Chiar dacă suntem sau nu de acord cu aceste norme, respectarea lor ar trebui să fie obligatorie pentru toată lumea, deoarece Legea privind organizarea și funcționarea Academiei Române stipulează expres „dreptul și obligația Academiei Române de „a stabili normele ortografice ale limbii române și că acestea sunt obligatorii”. În ciuda faptului că doi dintre participanți, George Pruteanu și Dumitru Irimia, au susținut să păstrăm scrierea cu *i* din *i*, Ioana Vintilă-Rădulescu, cercetătoare la Institutul de Lingvistică al Academiei Române din București și coautoare la DOOM, a precizat că normele de scriere ale limbii române stabilite de Academie nu pot fi negociate și ele impun respectul față de lege. De aceea, în discuția contradictorie dintre Cristian Tudor Popescu și Robert Turcescu pe tema variantei *grizonant-grizonat* autoarea se declară hotărât de partea lui R. Turcescu, pentru că acesta s-a conformat recomandării date în acest caz de Academia Română, cuvântul ca atare fiind un împrumut din limba franceză (fr. *grisonnant*), care, în niciun caz nu putea să dea în română decât *grizonant*.

Cu mult interes și cu certe rezultate benefice se poate citi apoi articolul lui Theodor Hristea, care semnalează o serie de exprimări pleonastice foarte înstăpânite în limba de neavizați și tocmai de aceea greu de corectat. Se va evita a se rosti prin urmare: *diurnă zilnică, mărinimie sufletească, alcoolemie în sânge, durere nevralgică, averse de ploaie, potop diluvian, fani fanatici, întrecerile turmeului, a aduce un aport, a-și epila părul, pedeapsă penală, urări de bine, ziar cotidian, marea majoritate, panaceu universal, protagonist principal, a opune un veto, spot publicitar, alegeri electorale, bordul de conducere, bioritmul vieții, conducere managerială, ceremonie solemnă, decapitat la vârf, greutate ponderală, mari magnați, muncă laborioasă, înalți prelați bisericești, platfus la picior, remușcări de conștiință, sfârșit de weekend, dar însă etc.*



Alte greșeli frecvente sunt semnalate de Nicolae Felecan, care stăruie asupra scrierii și rostirii corecte a lui *stricto sensu*, a folosirii corecte a substantivului *penurie*, a greșelii de a folosii *personificate* în loc de *personalizate*, a lui *placă* în loc de *plagă*, a lui *eșicher* în loc de *eșichier*, a lui *oprobiu* în loc de *oprobru*, etc., după cum în ortoepia și ortografia siglelor se comit, conform exemplelor date de Ilie Rad, numeroase greșeli și opțiuni pentru forme și variante eronate. Alte greșeli legate de paronime semnalează Dumitru Vlăduț, aducând numeroase exemple de confuzii semantice, de enunțuri deficitare de sens, de imprecizii terminologice și de formulări argotice.

De bună calitate și pentru latura lor teoretică, dar și pentru numeroasele exemple aduse sunt lucrările semnate de Maria Căvasnii Cătănescu, Daiana Felecan, Ionel Funeriu și Liana Otilia Pătraș, dovedind o bună cunoaștere a problemelor abordate, o tratare explicită și exhaustivă, ca și folosirea unei bogate bibliografii.

Nici stilul jurnalistic al presei cotidiene sau mensuale n-a scăpat observației foarte atente a specialiștilor. Partea a doua a volumului a fost consacrată analizării unor astfel de fenomene, prin lucrări semnate de Stelian Dumistrăcel, Oliviu Felecan, Dumitru Irimia, Luminița Roșca, Rodica Zafiu și George Pruteanu. Schimbările survenite în rău în urma libertății de exprimare greșit înțeleasă au fost sancționate de Dumitru Irimia în numele „libertății de expresie”, libertate care să fie corelată cu regulile și normele gramaticale și a respectului pentru limbă. Contaminarea discursului jurnalistic cu elemente ale discursului privat, ale limbajului conversațional, cu încărcătura specifică de oralitate populară este o altă tendință a ziarelor după 1989, care trebuie adusă la o formă canonică cât mai exactă, ne spune Stelian Dumistrăcel. Oliviu Felecan se ocupă de limbajul tinerilor din presa scrisă maramureșeană contaminată de numeroase exagerări și inexactități, pamfletare, colocviale și de cele mai multe ori teribiliste. Acest tip de limbaj agresiv și violent este înfierat și de George Pruteanu, care pledează pentru „dezintoxicare”, pentru evitarea marasmului și barbariei de stil. În ansamblu, volumul este un ghid deosebit de valoros pentru toți cei care lucrează în presă, o utilă confruntare cu propriile lor păreri și obiceiuri lingvistice și stilistice, un veritabil semnal tras pentru apărarea frumuseții de expresie și a rigorii gramaticale. ■

Pro Doina Cornea

Gheorghe Grigurcu

Cum așa cum a procedat dl. Andrei Pleșu, îndată după decembrie '89, disociindu-se fără regrete de atât de incomozii, inclusiv pentru legislatura iliesciană, Virgil Ierunca și Monica Lovinescu, d-na Alina Mungiu-Pippidi nu șovăie, acum, în toila canicularii legislații Bănescu, a se detașa de d-na Doina Cornea. Departe de noi gândul de-a face un proces de intenții disertei analiste, președinte fondator al SAR etc. Ne propunem doar a comenta comentariul d-sale, apărut în *România liberă* din 14 iunie 2007, sub titlul *Intellectualii și puterea. Un răspuns pentru Doinea Cornea*, în litera și în spiritul indenegabil al acestuia. Cu un aer condescendent, d-na Alina Mungiu-Pippidi crede a se putea referi la „adevărată dramă, destinul postrevoluționar” al celebrei opozante la regimul comunist, despre care taximetriștii clujeni vorbesc „ca despre o vrăjitoare”, în vreme ce „ceilalți o ignoră”. De unde această omnisciență? A făcut d-na Alina Mungiu-Pippidi o statistică a popularității d-nei Cornea? Cum își imaginează că-i poate avea în vedere pe „ceilalți”? Ce să înțelegem prin acești „ceilalți”? Prin scăderea taximetriștilor cu pricina să fie oare vorba de toată populația României? D-na ne curmă dubiile, afirmând ritos: „Doina Cornea nu are locul pe care-l merită în stima și afecțiunea românilor de astăzi”. O aserțiune de tot gravă, care presupune că emițătoarea sa se rostește în numele cvasitotalității „românilor de astăzi”, printr-un misterios mandat. Cum pe de o parte nu știm să i se fi încredințat un atare mandat iar pe de altă parte avem simțământul că realitatea e considerabil diferită de această deplorabilă imagine, nu ne rămâne decât a consemna injustiția pe care președintele fondator al SAR etc. o face nu doar d-nei Cornea ci și poporului, astfel cum e, cu bunele și relele lui, căruia îi aparținem.

De pe o poziție de superioritate pe care ține a și-o sublinia mereu, d-na Alina Mungiu-Pippidi o tratează pe d-na Doina Cornea ca pe un soi de material didactic, ca pe o planșă a unui trecut mort, din ale cărui insuficiențe și greșeli ne-am putea instrui. Convinsă că legendara doamnă din Cluj „nu e la curent cu politica de zi cu zi” (?), comentatoarea d-sale denunță „erorile de judecată”, ale *hélas*, atât de naivei predecesoare. Faptul că d-na Cornea a propus să se întrerupă ajutoarele pentru România ale Occidentului, după venirea la putere a lui Iliescu, ar reprezenta o asemenea impardonabilă „eroare”, deoarece „embargourile nu funcționează niciodată”. Chiar de-ar fi așa, latura lor moral-politică nu contează? Și cu un rictus țâfnos i se mai reproșează d-nei Cornea nu mai puțin decât „linia anticomunistă” pe care a preconizat-o: „Ce fel de lustrare să treci contra unui om care avea 83% din voturi? Cum să lustrezi voința electoratului?” Într-adevăr, nu poți „lustra” voința electoratului. Dar lustrarea trebuia să fie cu totul altceva și anume, astfel cum statua punctul opt al Proclamației de la Timișoara, o măsură a bunului simț care să elimine din start participarea la viața publică a indivizilor compromiși în totalitarism, în speță prin apartenența lor la Nomenclatură. Asemenea inși nu s-ar mai fi convenit să fie angrenați în alegeri, precum o premisă a instaurării unei ordini democratice. Confuzia să țină loc de argument?

În loc de-a încerca să explice „adevărată dramă” a d-nei Cornea pe care o cărmuire conservatoare a avut grijă a o marginaliza după ce într-un prim

moment a încercat a o folosi drept față a manevrelor sale de inspirație comunistă, d-na Alina Mungiu-Pippidi recurge la un șirag de observații tendențioase, la o cazuistică în care nu putem a nu citi o stranie rea-voință personală. Culminația acestei dizgrațioase manevre de învăluire prin depreciere fățișă ori măcar subiacentă o constituie o enormitate. Iată cuvintele strepezite, mustind de-o umoare pe care ne așteptam a o întâlni exclusiv în discursul celei mai crunte adversități: „Dacă doamna Cornea nu e populară, asta e pentru că nu e din cale afară de democrată”. Merită a le repeta: „Dacă doamna Cornea nu e populară, asta e pentru că nu e din cale afară de democrată”. Așa va să zică! D-na Cornea n-ar fi suficient de democrată! Personalitate emblematică a luptei împotriva sistemului comunist în anii în care acesta și-a mobilizat resursele represive pentru a-și masca acceleratul declin, d-na Cornea se vede deposedată de atributul democrației ca și cum unui om i s-ar confisca actul de identitate. Și cum își susține, mă rog, președintele fondator al SAR etc. ofensatorul paradox? Printr-o răutăcioasă transpoziție a discuției într-un plan abstract, inoportun aci: „Sfinții rareori sunt (democrați). Voința celor mulți nu e mare lucru pentru cine deține revelația”. Nu ne interesează în contextul de față concepțiile d-nei în discuție asupra sfinților și a revelației. Însă pretinzând că unor oameni precum d-na Doina Cornea li s-ar părea „de neconceput” instituția electorală, „plebiscitul binelui și al răului”, d-na ar trebui să mediteze la cel puțin două chestiuni. Apărătorii principiului democrației în cazul în care e încălcat au fost, sunt și e de presupus că vor fi și în viitor, frecvent personalități aparent izolate, fără suportul „plebiscitului”. Oare Saharov, Soljenițan, Bukovski, Havel, Goma, Doina Cornea au avut posibilitatea de-a fi „aleși” conform voinței majorității? Nu cumva rolul lor el cel de formatori ai conștiinței acestei majorități, proces dificil, lent, soldat nu odată cu eșecuri de parcurs? „Revelația” e însuși crezul democratic indus într-un cadru ostil nu numai prin rezistența centrelor de putere abuzivă, ci și prin dezinformarea, deruta, înapoierea „celor mulți”. „Sfinții” laici pot fi apostolii unei misiuni de luminare civilă, nu-i așa? Iar în al doilea rând, d-na Alina Mungiu-Pippidi ar putea reflecta la sofismul pe care-l lansează, potrivit căruia, odată obținut un scor electoral, acesta se cuvine a fi acceptat fără crâcnire, sistându-se discuțiile asupra unei eventuale rele orientări a masei de alegători, ca și îndrumarea acesteia spre un orizont adecvat intereselor reale ale obștii neîndestulător conștientizate. Fără teamă de contradicție, d-na Alina Mungiu-Pippidi se lamentează în felul următor: „Popularitatea lui Traian Bănescu, îmi dau seama, nu înseamnă nimic pentru Doina Cornea, chiar dacă e obținută integral pe cale democratică, spre deosebire de predecesorii săi. Nu înseamnă nimic pentru ea faptul că atâția oameni și-au pus speranțele în el”. Dacă astfel stau lucrurile, să facă bine să admită d-na Alina Mungiu-Pippidi că și dl. Ion Iliescu s-a bucurat cândva de-o „popularitate” masivă, „obținute integral pe cale democratică”. Această circumstanță „n-a însemnat nimic” pentru numita doamnă care, după cum ne amintim, i s-a împotrivit? „N-a însemnat nimic” pentru d-na „faptul că atâția oameni și-au pus speranțele în el”? Unde e... minima consecvență?

O mai muștră d-na Alina Mungiu-Pippidi pe d-na Doina Cornea pentru că „ei nu îi plac în

general președinții” (*sâc*) și că, în particular, „nu îi place Bănescu”. Un motiv al admonestării aplicate de președintele fondator SAR etc. căreia îi place Bănescu, este cel populist, pe care l-am excerptat mai sus: „luați în considerare și faptul că oamenii îl vor pe el, și nu pe Voiculescu, Tăriceanu și Geoană”. Nu mai insistăm pe factura demagogică a cerinței. Un alt motiv este invocarea pretenției președintelui „jucător” de-a schimba „aceste reguli ale jocului”. Tonul devine insinuant, ispititor, animat de un fragment de bună credință ca o piatră prețioasă într-o montură de prost gust: „Nu credeți că mai bine îl ajutăm să facă asta, că nu poți reuși așa ceva decât de pe o asemenea bază populară, decât să dăm apă la moară unei mari cărdășii compuse din securiști, escroci și frustrați (ultimii cuprinzând mulți prieteni comuni de-ai noștri)”. Numai că pentru a-l „ajuta” pe dl. Bănescu e necesar să ai încredere în d-na, ceea ce n-ar putea fi obligatoriu, chiar dacă președintele dispune de o „bază populară”. Să fie dl. Bănescu nu mai puțin decât un erou dispus a înfrunta și răpune „marea cărdășie” pe care o ilustrează clasa noastră politică sau e doar un produs al clasei în cauză, mânat de-o voință de dominație proprie? Oricât ne-am strădui, nu izbutim a desluși nici în trecutul d-sale antedecembrist, nici în prestația d-sale politică, nici în statura d-sale intelectual-morală altceva decât semnele mediocrității. Ale unei mediocrități care nu promite nicio ispravă istorică și în niciun caz o ruptură radicală de comunismul pe care l-a condamnat formal, într-un târziu, la presiuni exterioare, după ce ani în șir respinsese ideea cu o meschinărie mult mai caracteristică decât decizia finală. O înțelegem pe deplin pe d-na Doina Cornea când observă că unii intelectuali, în raport cu actualul președinte al țării, „fac greșea căderii în admirație, acțiune care l-a legitimat și susținut pe Ceaușescu”. În mult mai mică măsură o înțelegem pe d-na Alina Mungiu-Pippidi când, după cum am văzut, d-na îi aliniază în frontul prezumat al dușmanilor președintelui prezumat saurocton pe „securiști, escroci și frustrați (ultimii cuprinzând mulți prieteni comuni de-ai noștri)”. Termenul de „frustrați”, utilizat, din păcate, și de ex-președintele Constantinescu atunci când voia a se debarasa de Alianța Civică, adică de formațiunea care l-a propulsat la cărma României, e o aluzie la intelectualii rămași fideli idealului anticomunist, programului realmente reformator în duh democratic, între care, firește, și d-na Doina Cornea. Oricât i-ar stânjeni pe unii paradigma etică pe care o întrupează și faima de care se bucură, transcrisă deja pe pagina de istorie, cum de e posibil s-o așezăm pe d-na Doina Cornea alături de securiști și de escroci?

P.S. Totuși, la un moment dat, d-na Alina Mungiu-Pippidi dă glas unui adevăr, adnotând o aprehensiune a d-nei Doina Cornea, care, o asigurăm că nu e doar a acesteia: „știi, vă e teamă că asemenea ajutoare nu rămân niciodată dezinteresate și că, prinși în plasa nevoilor, doar oameni suntem cu toții, fie că e vorba de o ambasadă sau de o sinecură mai modestă, o să ne uităm spiritul critic pe parcurs și vom crea o problemă mai rea decât cea de la care am pornit”. E o referință la „ajutoarele” pe care câțiva intelectuali de notorietate se grăbesc a le acorda triumfătorului pentru moment Traian Bănescu și care e prea cu puțință („doar oameni suntem cu toții”) să capete o generoasă recompensă în monedă administrativă ca și în cea propriu-zisă. Așa cum s-a întâmplat și cu intelectualii (unii chiar cu un prețios *look* de „disident”) care n-au întârziat a i se aservi d-lui Ion Iliescu. Istoria se mai și repetă... ■

incidențe

Obiecte și simulacre.

“Hiperrealitatea” lui Jean Baudrillard

Horia Lazăr

(Continuare din numărul trecut)

2. *A simula și a seduce: masele și mass media.* Proletariatului lui Marx, emanație originară a socialului, întărit prin lupta de clasă, orientat spre viitor și înscriindu-și aspirațiile în orizontul revoluției, Baudrillard îi opune masele, „referent spongios”, imensă „gaură neagră” a socialului și „deșeu statistic” al acestuia (29): realitate implozivă ce se semnaleză prin atonie, indiferență politică și capacitatea de a neutraliza tensiunile. Actualitatea și nuditatea acestei prezențe „viscoase” pe scena publică fac din ea un soi de aluat moale al istoriei, niciodată polarizat de conflicte și nici îndreptat spre un sens ce trebuie cucerit. Definiția maselor nu e sociologică ci mediatică. Inerția lor nu face decât să semnifice formidabila lor aptitudine de a se lăsa traversate de impresiile televizuale și de a absorbi toate mesajele, fără rest. Niciodată alienate prin faptul că în ele nu există niciun „altul”, de o omogenitate și un conformism fără fisuri, masele nu reflectă socialul, care „se sparge” în contact cu ele – pînă acolo încît în fizica socială dimensiunile „se curbează” și involuează pînă la anulare, desemnându-le ca pe „o sferă de resorbție potențială prin înghițire” (30).

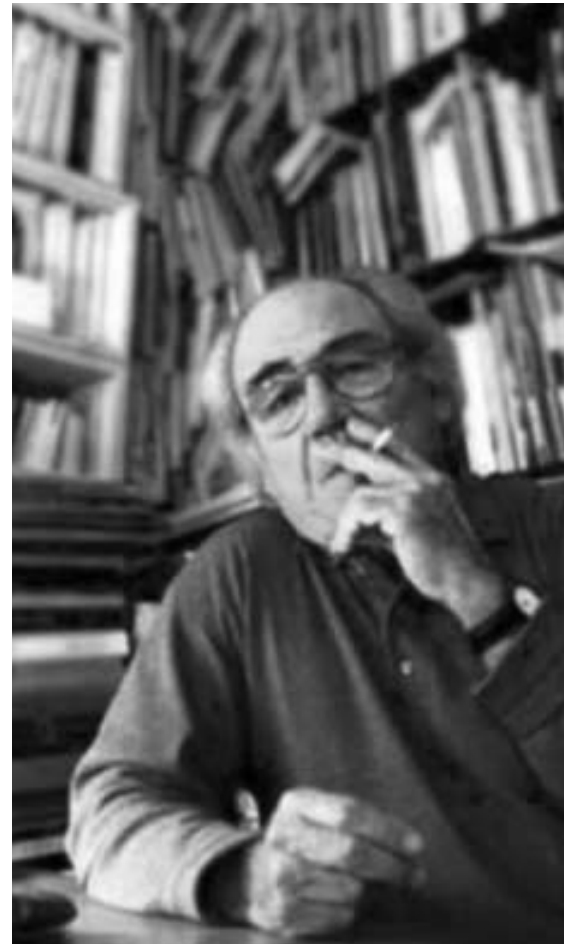
Orice ar spune Marx, proletariatul epocii industriale nu era o clasă omogenă. Doar burghezia avea această calitate, ceea ce ne face să conchidem că, de fapt, proletariatul nu exista ca și clasă. Definirea lui ca și clasă „exploatătă”, ce-și aștepta eliberarea prin revoluție – simetrică definirii femeii ca sex oprimat – e, în același timp, idealistă și utopică. Manufacturile perioadei industriale reprezintă doar extinderea izolării pusă în practică în secolul al XVII-lea și generalizarea ei ca sistem industrial, cu o dublă vocație: economică și carcerală. În acest fel, producția industrială e doar reproducerea unor străvechi raporturi sociale, iar proletariatul încetează de a fi o clasă jecmănită și oprimată, devenind obiectul excluderii, discriminării și marcării prin semne – precum nebunii, femeile, animalele, copiii, negrii. Așa-zisa „luptă a claselor” se îndreaptă prin urmare împotriva statutului de animal al proletarilor sortiți abjecției prin muncă (31). „Iluzia producției” din textele marxiste se articulează perfect cu cea a eliberării. Ambele au inspirat ideologia revoluționară. Nu e așadar de mirare că, în zilele noastre, clasa proletarilor, fluidă sociologic și marginalizată odată cu apariția ei, e recuperată ca masă amorfă, integrată printr-o scurtcircuitare ce abolește polarizările și conflictele și plasată pe o orbită ce face din ea un simplu satelit sau suport uman al muncii omniprezente.

Lacome de spectacole în detrimentul sensului și de semne în care mesajele se dizolvă, masele sînt în același timp întoarse asupra vieții private, loc „asocial” și chiar „involutiv”. În epoca în care politica, activitate pe jumătate sportivă, pe jumătate ludică, e doar un spectacol ce are loc pe ecranul privat al fiecăruia, neîncrederea populară față de ea, văzută de unii ca rezistență la manipularea prin mass media, e de fapt o transpolitizare în care „negativitatea” comportamentelor nu întrupează nicio voință de depășire sau de schimbare. Departe de a exprima

vreo „speranță escatologică a socialului”, hiperconformismul utilizatorilor de mass media rezumă *reversia* socialului (32). Iar în ce privește pretinsa „neputință” a maselor în fața marilor desfășurări mediatice, capcană perfidă pentru naivi în opinia unor critici ai sistemelor de comunicare pătrunși de entuziasm, trebuie să spunem că, prin *refuzul absolut al sensului*, masele „învelesc” structurile de mass media, fără a se lăsa dominate de ele: mediu anonim, mai puternic decât mesajele mediatice orientate, „perverse”, ele aduc în stare de implozie prin transparentă și prin „lubrifierea raporturilor sociale” (33) orice sistem și orice transcendență, inclusiv politica, care, prin difuzarea maximă și intensitatea minimă a conținuturilor, nu face decât să ilustreze „reproducerea nesfîrșită a unei forme fără conținut” (34).

La drept vorbind, îndepărtarea maselor de politică e o rezistență *la social*, la dispozitivele de control și de reprimare, și de asemenea la mitologia negativă a risipei. Primul birou al săracilor din Franța a fost deschis la Paris în 1544 iar Asistența publică din secolul al XIX-lea va prelua această ștachetă. Prin Securitatea socială creată în secolul al XX-lea, instrument de socializare integrală ce acoperă totalitatea societății, Franța s-a înzestrat cu un „social lărgit” – în fapt o generalizare a derelictiunii. De acum, fiecare e exclus și asistat, dezintegrat și socializat, obiect al unei „gestionări a reziduurilor” în sînul unei „societăți patogene” proteiforme în care „pungile ce trebuie resorbite” (imigrații, femeile, delicvenții), adevărată dejecție nedegradabilă, sînt tot mai bine izolate, pe măsură ce socialul progresează. Iar dacă mașina de integrat se oprește, întreaga societate devine reziduală prin inversarea tendinței. Exemplu: rubrica „Societatea” din marile ziare ale zilelor noastre explorează doar categoriile sociale reziduale, de multe ori obiect al admirației populare (criminali, drogați, stele de cinema), trimițînd astfel la social ca la un rest (35).

Dacă vocația socialului e producerea și distrugerea restului, funcția sa de bază constă în „ștergerea surplusului de bogăție” printr-un fel de „delapidare controlată” (36). Convertit în spațiu de primire asemănător unei „nișe ecologice”, socialul pune în mișcare structuri de *risipă dirijată* prin care greutatea vieții trec drept „calitate a vieții”. Asigurarea pentru toate riscurile, de pildă, e echivalentul vieții pierdute, dar devine, grație retoricii publicitare, *modelul vieții reale*. Prin confundarea realului și a modelului ce provoacă un scurtcircuit prin care realul e hiperrealizat, realitatea e abolită în propriu-i simulacru: socialul. Împotriva utopiei socialiste a redistribuirii perfecte, cel ce pare a avea dreptate e cinicul Bernard Mandeville, autorul *Fabulei albinelor* (1714): doar bogății îi pot face pe săraci să trăiască. Dacă viciile private (risipa bogățiilor) pot produce efecte publice benefice (a le da săracilor de lucru) în vreme ce virtuțile private (spiritul de economisire, ce se învecinează deseori cu zgîrcenia) nu dau întotdeauna același rezultat, sîntem obligați să constatăm că societatea se perpetuează prin proasta folosire a bogățiilor. Înlocuirea risipei rituale și cheltuirea simbolică a surplusului practicate în societățile arhaice ca o



Jean Baudrillard

datorie publică strict supravegheată (versiune negativă a acumulării primitive, *private*, a capitalului și a bogățiilor), care există dintotdeauna și care nu va fi niciodată resorbită, nu e, desigur, cea mai bună rezolvare economică a societăților în criză, destructurate, în care încrederea reciprocă a cetățenilor a dispărut.

Neutralizate printr-o emancipare ce le încremenește într-o socializare-scenariu în care panica se învecinează cu inerția, masele îmbină, grație imperativelor de transparentă, de consens și de polivalență funcțională, așteptările create de publicitate și de propagandă. Cum puterea a dispărut în ostilitatea maselor față de *orice* putere politică, acestea trebuie seduse! Asemenea capitalurilor, democrațiile se descentralizează, se deconectează, se depolitizează și se deteritorializează, fără însă a-și propune vreun proiect de responsabilizare politică a cetățenilor. Finalitățile majore ale democrațiilor contemporane se referă, înainte de toate, la integrarea socială completă prin banalizarea și simultaneizarea pornografică a tuturor discursurilor. Prefăcîndu-se că dorește să reînsuflească voința politică fără vlagă a maselor, puterea prezintă uneori dreptul de vot ca pe o „datorie civică”, printr-o punere în scenă în care contactul simulat cu magma opacă care sînt masele ce refuză să se lase reprezentate e sondajul și testul electoral. În sondaje, ca și în logica de mass media și în cea a hipermagazinelor, principiul referentului e înlocuit cu cel al referendumului – răspuns dirijat și verificare circulară a codului. Expresie a „tehnologiilor blînde” ce au invadat toate domeniile (inclusiv cel al puterii), aceste teste perpetue a căror parțialitate e imposibil de dovedit dizolvă vigilența masei electorale, preluînd rolul acidului într-o reacție chimică (37). Societatea fluidă, „tactilă” (ce solicită pipăitul și contactul informației) și tăcută e o lume în care timpul – loc al conflictelor, al contradicțiilor și al antagonismelor – se dezagregă printr-o „tactică disuasivă minimală”, ce-l împiedică să se maturizeze, să dea roade, să se „cristalizeze” (38).

În acest gen de ambianță, comemorările, excrescența a memoriei și instrument de intoxicare politico-mediatică, adevărată „euforie sub perfuzie” după *Divina stîngă*, se instalează în mijlocul indiferenței populare. Sărbătoarea comemorativă e perfect asemănătoare cu docilitatea electorilor, puțin interesați de a se face reprezentati dar rezeindu-se cu toate acestea în cabinele de vot, *pentru a scăpa de putere!* În zilele noastre, șefii politici sînt aleși tocmai pentru motivul că nu reprezintă nimic. Iar discursurile lor, în care demagogia alternează cu provocările, justifică neîncrederea generalizată care anunță ceea ce Pierre Rosanvallon numește valul „contra-democrației” (39). În acest mecanism insolit, voturile se îndreaptă adesea spre candidați fără program coerent, deși ar fi normal să se focalizeze asupra unui proiect politic viabil, eventual *împotriva* puterii! Avem de-a face cu o enormă demobilizare a maselor – în ciuda paradei mediatică a mobilizării lor consimțite, întreținută de mass media -, ce reia în ecou înfrîngerea istorică a proletariatului. Lucrările economistului american Thorstein Veblen au arătat cu acuratețe că, de fapt, vocația „revoluționară” a clasei muncitoare e doar un mit: proletariatul nu vrea să ia locul burgheziei, cum declară vulgata marxistă, ci să se apropie de ea, *să-i devină asemănătoare*. Sub entuziasmul revoluționar al lui Marx, sociologul secolului al XX-lea detectează visurile de confort și de bunăstare ale viitoarei clase medii, exacerbate de societatea de consum.

Izvor și vehicul al mesajelor, mass media e un dispozitiv intransitiv, „antimediat”, ce produce necomunicare – dacă comunicarea e definită ca schimb sau spațiu reciproc al cuvîntului adresat și al răspunsului. În mass media, expresie a monopolului cuvîntului adresat, nu există răspuns – ceea ce face din această instituție întruparea unei noi puteri: puterea „celui ce poate da și căruia nimic nu-i poate fi restituit” (40). Mai mult, mass media instaurează controlul social la noi acasă – nu ca instrument de supraveghere ci sub forma interdicției de a vorbi: „certitudinea că oamenii nu-și mai vorbesc” (41). Pe de altă parte, ca instrument de decompresie a tensiunilor și de contractare a duratei prin expunere televizuală – un fel de masificare a uitării -, mass media distruge caracterul unic al evenimentelor și al acțiunilor în folosul unei imagini generale, dezincarnate, adevărată „soluție finală a istoricității oricărui eveniment” (42). În acest sens, holocaustul, devenit obiect televizat, e doar un eveniment *rece* pe care experții în comunicare încearcă să-l *reîncălzească*: monstrul înghețat al exterminării, cu căldura lui artificială, e convocat pentru mobilizarea mulțimilor în jurul unor imagini atroce, în scopul de „a reinvia cadavru socialului” (43). Cît despre războiul din Vietnam, în pofida puzderiei de imagini și analize care au făcut din el o înfrîngere strategică a Statelor Unite, el a fost un simplu „episod al coexistenței pașnice” prin neintervenția Chinei, marcînd astfel trecerea de la visul revoluției mondiale la alternanța politică pacifică și de la războiul cald la războiul rece sub semnul unei noi împărțiri a forțelor și influențelor. Cum ne putem explica altfel încetarea lui bruscă, „spontană”, dacă nu prin reciclarea subversiunii în cooperare? Dacă „adversitatea adversarilor” nu mai există, putem spune, ca Orwell, că „războiul e pace”. La fel, grevele din mai 1986 din Franța, sfidare adresată „morții imediate” a universității și voință de sacrificiu fără rest al cunoașterii, au fost asfixiate prin extindere mediatică, devenind un caz paradigmatic de „involuție violentă a socialului” prin îmblînzirea energiilor dezlănțuite într-un

spațiu deteritorializat. În urma evenimentelor, universitatea, aflată în stare de descompunere avansată, a sfîrșit prin a ajunge o „zonă de găzduire și de supraveghere” [a studenților], sortită unei morți lente, cu întîrziere (44). Tot în acest sens, întîlnirea dintre publicitate și mass media desenează un spațiu al „publicității” în care cultura de masă și piața triumfătoare se conjugă. Centrul Beaubourg seamănă cu un „incinerator” ce îmbină dezintegrarea culturală a vizitatorilor cu inducerea unei stări de atonie politică, în vreme ce Halele pariziene, gigantic dispozitiv comercial, sînt un adevărat „sarcofag al mărfii”. În ambele, obiectele erup într-un proces de accelerare ce pare a dubla elanul neobosit al consumatorilor, popor în asalt al cărui mod de manifestare e *îmbulzeala*: fenomen de masă specific, ce consacră moartea obiectelor și reversia lor simbolică. La Beaubourg, cultura încetează pur și simplu să existe; din ea rămîne doar golul deschis al dorinței exprimat în „fascinația activă” a „masei-proiectil”, ce se repede în expoziții într-un paroxism al consumului ce ne face să ne gîndim la efracție sau jaf (45). În sfîrșit, ambele constituie dispozitive de „retotalizare controlată” în care masa utilizatorilor e sensibil egală cu cea a produselor. Stocul de oameni și stocul de mărfuri își răspund și se echilibrează (cam tot atîta masă umană cîtă masă culturală sau comercială), cultura și biologia își schimbă semnele iar hiperrealitatea simulacrelor aduce prin „densificare” și mișcare centripetă implozia obiectelor, a dorințelor, a stărilor sufletești și de conștiință, a semnificațiilor lingvistice și a realităților istorice.

Nu vom încheia fără a evoca noua epocă ce se anunță în istoria mass mediei, cea a „desimulării” (46), exemplificată la modul cel mai virulent de „video-producția” revoluției române din decembrie 1989. Însenarea macabră prin televiziune a falsului osuar de la Timișoara poate fi interpretat ca un gest politic: încercarea de a menține spiritul revoluționar într-un popor deabusolat și terorizat de rumorile privind revenirea serviciilor de securitate, prin inoculare televizată a unui veritabil „afrodiziac revoluționar” (47). Privind însă lucrurile mai de aproape, putem vedea că în mișcările de masă, strada, devenită o „prelungire a studioului de televiziune”, sfîrșește prin a ajunge și ea un loc virtual, „prin confundarea definitivă a masei cu mediul, a actului cu semnul” (48). Poporul revoluționar a devenit, prin miracolul mass mediei, un popor televizual ce se vede înfăptuind revoluția – nu ca pe o imagine a unor visuri tainice ci ca pe un obiect mediatic de consum, în care aparența nu face să apară nimic. Inutil să căutăm responsabilitățile acestei dezinformări de neînchipuit care a făcut înconjurul planetei. În ceața în care informația se confundă cu propria ei sursă, „funcția-imagine”, suspectă prin ea însăși, se preschimbă cu ușurință în „funcție-șantaj”. „Eliberată”, imaginea are toate drepturile, inclusiv cel de a minți!

Fuga înainte a consumului față de producție și, în fabricarea obiectelor, a seriei față de model (ceea ce, pentru unii, poate constitui un mobil de relansare economică); apoteoza obiectelor-semne și a sexului ca suport al eliberării femeii într-o lume traversată cu toate acestea de feminitate, în care bărbatul e „marcat” prin sexul lui, fiind așadar fragil; prestigiul creditului și al modei ca semnificanți ai fericirii și frumuseții, al publicității și al mass mediei ca instrument de eliberare a dorințelor: tot atîtea temeuri de reflecție pe care ni le propun cărțile lui Baudrillard, în marea lor diversitate și deschidere. Nici dialectică și nici

critică, strategia de lectură a evenimentelor propusă de Baudrillard e definită, de însuși autorul ei, ca una „catastrofică”. Dacă „toate energiile își vizează propria moarte” – prin eliberare -, doar gîndirea catastrofică ne poate furniza repere de reflecție. „Trebuie să împingem lucrurile pînă la limita la care, în mod firesc, se inversează și se prăbușesc totodată”, scrie Baudrillard în *Schimbul simbolic și moartea* (49). Iar dacă, așa cum ne indică *Pentru o critică a economiei politice a semnelui*, reînnoirea mass mediei trece prin „distrugerea” lor ca sistem de necomunicare, tratarea *răului* (fr. *le mal*), care nu e simpla *nefericire* (fr. *le malheur*) demarează prin sfidarea adresată aceluiași sistem: „un dar căruia el nu-i poate răspunde decît prin propria-i moarte și prăbușire” (50). Sarcină aspră, pe care o rezumă superb textul-epilog al *Crimei perfecte*: „Ne găsim în fața unei tentative duble: a împlinirii lumii și a realității integrale - și a continuării unui Nimic din care cartea de față face parte. Ambele sînt sortite eșecului. În vreme însă ce eșecul unei tentative de împlinire e negativ, cel al uneia de distrugere e vital și pozitiv. Tocmai de aceea gîndirea, care știe că oricum va eșua, trebuie să vizeze obiective criminale. O încercare ce vizează obiective pozitive nu-și poate îngădui să eșueze. Una care vizează obiective criminale trebuie să eșueze. Aceasta e practica, bine temperată, a principiului răului. Dacă sistemul eșuează vrînd să fie totul, din el nu rămîne nimic. Dacă gîndirea eșuează cu voința de a nu fi nimic, întotdeauna rămîne ceva” (51).

NOTE

- (29) *À l'ombre des majorités...*, op. cit., p. 11.
- (30) *Ibid.*, p. 14.
- (31) *L'échange symbolique...*, op. cit., p. 50 și urm.
- (32) *À l'ombre des majorités...*, op. cit., p. 53.
- (33) *De la séduction*, Paris, Galilée, 1979, p. 239.
- (34) *Ibid.*, p. 245.
- (35) *À l'ombre des majorités...op. cit.*, p. 79.
- (36) *Ibid.*, p. 81 și 84.
- (37) *La gauche divine. Chronique des années 1977-1984*, Paris, Grasset, 1985, p. 37. Frecvența acestor consultări, ce fac deliciul poporului, deja obișnuit cu experiența perversă a voyeurismului politic, face ca sondajele „să ucidă” alegerile, care „nu mai sînt decît un caz particular al lor” (*Ibid.*, p. 128).
- (38) *Ibid.*
- (39) Pierre Rosanvallon, *La contre-démocratie. La politique à l'âge de la défiance*, Paris, Seuil, 2006.
- (40) *Pour une critique...*, op. cit., p. 208.
- (41) *Ibid.*, p. 211.
- (42) *Simulacres et simulation*, op. cit., p. 77.
- (43) *Ibid.*, p. 80.
- (44) *Ibid.*, p. 111 și 215.
- (45) *Ibid.*, p. 106.
- (46) *L'illusion de la fin...*, op. cit., p. 83.
- (47) *Ibid.*, p. 87.
- (48) *Ibid.*, p. 86.
- (49) *L'échange symbolique...*, op. cit., p. 11.
- (50) *Ibid.*, p. 64.
- (51) *Le crime parfait*, op. cit., p. 207.

sare-n ochi

“Ce minte, ce minte...!” (II)

Laszlo Alexandru

*“Nos péchés sont têtus, nos repentirs sont lâches;
Nous nous faisons payer grassement nos aveux,
Et nous rentrons gaiement dans le chemin bourbeux,
Croyant par de vils pleurs laver toutes nos taches.”*
Baudelaire

Chilibristica pe firul sofisticii e agreată nu doar de negaționistii Gulagului. O cazuistică mănoasă putem găsi și dincolo, printre negaționistii Holocaustului. Polul Nord și Polul Sud se află la distanțe egale de Ecuator. Între gogomânia fandosită a extremei stîngi și monomania acrită a extremei drepte există înrudiri la fel de strînse ca între surorile siameze lipite cap în cap: nu mai pot fi separate nici prin tehnici chirurgicale complexe.

Realitatea permisivă în care trăim garantează oricui dreptul la vorbirea liberă. Dar liberă inclusiv de coerentă, logică sau decența argumentației. Aurora Mihacea e un cetățean contemporan, vizitat de impresii. După ani de pasivitate în fața ideilor, ea trimite spre publicare un articol de protest (☹) în capitala Franței (*“du monde des non parlants, des millions des gens qui ne sont ni des politiciens, ni des journalistes, je me suis décidée à sortir”*). Frământările ei vizează situația scriitorului Paul Goma, acuzat din toate direcțiile de antisemitism. Meditația provincială (*“je suis professeur de philosophie à Pitești - Roumanie”*) n-a smuls totuși ziarul *Le Monde* din zona indiferenței răcoroase, nestîrnind nici măcar tradiționalul “deocamdată, nul”, la Poșta Redacției. Însă, ce noroc, a fost pe dată îmbrățișată de foaia electronică *Asymetria*, animată la Paris de Dan Culcer. Nu zic, respectiva publicație de cultură, critică și... imaginație, cum se pretinde încă de pe frontispiciu, e locul potrivit pentru cocoloșirea aberațiilor. Căci e nevoie de multă, foarte multă imaginație pentru a da tîrcoale evidențelor, fără a te întîlni cu ele.

Să limpezim mai întîi lucrurile, așezîndu-le în ordine cronologică. Primăria Municipiului Timișoara a decis, în ianuarie 2007, să-i confere lui Paul Goma cetățenia de onoare. Măsura a fost imediat urmată de o serie de proteste din partea Federației Comunităților Evreiești din România, din partea Ambasadei Israelului la București, din partea unor personalități culturale etc., care incriminau pozițiile antisemite ale proaspătului timișorean. Mihai Dinu Gheorghiu sublinia uimit, în intervenția sa din presă, că tezele antisemite profesate de Paul Goma au fost reluate - incredibil - pînă și în Referatul oficial pentru acordarea titlului! Onoarea cetățeniei era justificată prin dezonoarea gîndirii! și într-adevăr, Referatul Primăriei Timișoara menționează în sens pozitiv fantasmagoriile paulgomiene, conform căroră exterminarea evreilor constituie un... gest de reacție al statului român, care în prealabil fusese... agresat și fusese... jignit de către evrei: *“Explicația autorului pentru fermitatea cu care regimul antonescian îi pedepsise pe evrei, după 22 iunie 1941, consta în răzbumarea pentru faptele reprobabile din anul precedent [sic! - L.A.]. Totodată Paul Goma militează pentru asumarea responsabilității evreilor pentru crimele comise contra românilor [sic! - L.A.] și este contra distorsionării istoriei în vederea inventării unui mit exclusiv al genocidului doar contra evreilor în scopuri politice (de dominație) [sic! - L.A.], economice (extorcarea de fonduri) [sic! - L.A.] și de culpabilizare a tuturor celorlalte națiuni ne-evreiești [sic! - L.A.]”*. Situație de două ori scandaloasă: primăria unui oraș de frunte al României

nu doar celebrează antisemitismul, dar mai și pune umărul la susținerea și răspîndirea sa!

Ce ne spune în schimb meditația Aurorei Mihacea, publicată acum virtual pe la Paris? Că titlul onorific timișorean a fost acordat **datorită** protestelor legate de atribuirea lui!! (*“J'affirme aussi que pour signer la lettre de motivation pour accorder le titre de citoyen d'honneur à P. Goma ont été décisifs: [...] la fausseté des thèses soutenues par M.D. Gheorghiu, tout comme par les auteurs des protestes envoyés à la Mairie de la ville de Timișoara.”*) În mintea profesoarei, carul stă în fața boiler, apele curg la deal, iar scrisoarea primăriei a fost semnată în ianuarie, **din cauza** protestelor din februarie-mai!

Hocus-pocusul filosoafei continuă cu același aplomb nestingherit de un minim simț al penibilului. Zeci de comentatori îi reproșează lui Paul Goma antisemitismul. Aurora Mihacea se străduiește, pe spații ample, să ne explice teoretic ce anume este negaționismul. Extrăgînd, din întreg, o parte și concentrîndu-se asupra acesteia, încearcă să facă uitat ansamblul. Căci de fapt P. Goma s-a discreditat printr-o sumă întregă de argumente general-antisemite (multe le-am analizat deja anterior și doar lipsa de spațiu ori teama de monotonie mă împiedică să le reiau aici de-a fir a păr). Negarea fățișă a Holocaustului constituie numai unul dintre capetele de acuzare formulate împotriva sa în presă. Dar multe altele îi pot fi - și i-au fost deja - imputate lui Paul Goma: falsa explicitare a exterminării evreilor, prin stabilirea unor legături arbitrare de cauză-efect cu evenimente anterioare, extragerea fenomenului criminal din contextul său continental, contestarea cifrei victimelor, relativizarea inocenței lor, elogierea deșănțată a dictatorului militar care a pus la cale Holocaustul, agresarea cu extremă violență verbală a cercetătorilor profesioniști (în scopul de a-i intimida și discredita), respingerea chiar a validității termenilor de “fascist” și “antisemit” (prin chichițe lingvistice destinate a le smulge realităților tragice reprezentarea conceptuală) etc. etc. Iar acum vine Aurora Mihacea și, cu seninătatea celei care extrage castraveți din traistă în fața grădinarului, ne minte de la obraz: *“Nulle part dans les pages de son essai **La semaine rouge...** Goma ne nie, mais, par contre, il reconnaît les persécutions, les pogromes, les déportations de la population juive”*.

Ce ne facem totuși cînd, pe lîngă zecile de strategeme antisemite ieftine ale lui Paul Goma, întinse pe sute de pagini destinate să relativizeze, să minimalizeze, să justifice, să deculpabilizeze crima, ajungem la pasajul negației fățișe? *“Doar știm, avem și hîrtii[,] și ținere de minte: «Holocaustul românesc» este o minciună, un fals, o escrocherie, o ticăloasă amenințare («Punga sau viața!»)* (vezi *Săptămîna Roșie 28 iunie - 3 iulie 1940 sau Basarabia și Evreii*, Buc., Ed. Vremea XXI, 2004, p. 273). Filosoafa nu se tulbură prea tare în fața evidențelor. Cu o șarlatanie de zile mari, scoate porumbelul păcii din mîncile bufante: Goma, negînd *expressis verbis* Holocaustul, contestă de fapt... terminologia inadecvată, dar nu realitățile istorice (*“en considérant le terme comme inadéquat du point de vue de son contenu à la réalité historique respectivo!”*) Există, în schimb, o amplă categorie de cercetători care văd identitatea dintre terminologie și realitate, considerînd Holocaustul ca o tentativă de aneantizare a poporului evreu. Ei bine



Memorialul de la Sighet

- o nouă mișcare dibace prin miraculoasele mînci bufante ale imaginației - *“ceux qui confondent le terme avec la réalité à laquelle le terme renvoie conformément à la loi, réussissent à «trivialiser» la réalité de la souffrance du peuple juif par sa minimisation, par la réduction de la plus affreuse réalité à un seul mot/nom”*. Iată cum negaționistul flagrant e spălat de păcate, în schimb respectul legii e taxat drept culpă... scolastică, *“querelle des universalies”*, confuzia dintre termen și realitatea de referință, precum și alte vorbe mari, umflate cu pompa de la bicicleta Ukraina. Asta nu mai e filosofie, ci bilci al gîndirii, e panaramă de cartier rău famat. Fenomenul Pitești s-a dus în vizită la Paris! și cînd te gîndești că escrocheria pseudo-filosofică se exercită asupra unor realități adînc tragice, indignarea privitorilor are toate motivele să sporească.

După ce-a transformat fără a clipi negrul în alb și înghețata în ceai fierbinte, e chiar o bagatelă pentru Aurora Mihacea să mai presare două-trei viclenii de conjunctură. Următoarea ei țintă este *Raportul final* al Comisiei Wiesel pentru Studierea Holocaustului în România, acuzat, cu provincială fasoleală, de *“încălcarea principiului de non-contradicție”*. Adică, mai pe românește: că se contrazice. Dar unde, mă rog frumos? Păi, într-un loc ni se spune despre Paul Goma că *“recunoaște, explicit și repetat, responsabilitatea României și «culpa comunității» pentru «abominabilul pogrom» de la Iași, pentru deportările în Transnistria, dar afirmă că atrocitățile au fost exclusiv rezultatul răzbumării, în condiții de război, pentru crimele comise de evrei”* (vezi op. cit., Iași, Ed. Polirom, 2005, p. 380-381). Pe de altă parte, se subliniază că același volum al lui P. Goma *“constituie o veritabilă sinteză a negaționismului și antisemitismului, cum rar se poate găsi în literatura de limbă română”* (vezi *ibid.*, p. 381). Evrika!, strigă Mihacea: *“j'affirme que le Rapport Wiesel-Iliescu [sic! - L.A.] est construit sur un nonsense, parce que dans ce Rapport on fait au sujet de la même personne (Paul Goma), considérée en même temps et sous le même rapport (en tant qu'auteur de l'essai **La semaine rouge...**) des affirmations qui se contredisent d'une manière flagrante”*. Asta era, va să zică! De parcă nu-i poți concede uneia și aceleiași persoane capacitatea de a recunoaște detaliile, amendîndu-i totodată reavoință prin care refuză percepția întregului! Sau, ce? Dacă eu aș afirma că Aurora Mihacea are ochi frumoși, dar nu vede realitățile din fața nasului și confundă culorile, ca daltonistii - ar însemna neapărat că mă contrazic? Adică, pe limba piteșteană: *“incalc principiul de non-contradicție”*?

În contextul unei asemenea logici de fier (cînd plouă: ruginește!), era inevitabil să scap eu însumi fără vreo copită servită în plină figură. Ba chiar titlul unui întreg capitol se revendică de la modesta

mea persoană: **L'âne de Buridan et Laszlo Alexandru**. Flatantă asociere! Să vedem pe ce se bazează. "Ce qui arrive à Laszlo Alexandru en lisant l'essai **La semaine rouge...** me rappelle l'histoire de l'âne de Buridan" - ne asigură filosoafa. Iată-mă pictat în spirit clasic, sfișiat, asemeni măgarului legendar, între nevoia de-a mânca și aceea de-a bea. Teribil! și care ar fi, mă rog frumos, opțiunile ireconciliabile care mă macină pînă la sacrificiul suprem? Citim mai departe. "Mais à la différence de l'âne de Buridan, Laszlo Alexandru ne se permet pas de réfléchir une seconde, il n'est pas désorienté par le fait qu'il lit avec ses propres yeux les textes" etc. Perfect - dar unde s-a pierdut comparația? Animalul buridanic hamletizează și nu acționează, eu unul, în schimb, nu ezit nicio secundă în deciziile mele. Și totuși, gîndindu-se la mine, Mihacea își amintește de acela. Ce avem noi în comun? Nimic, în afara referinței bășcălioase, a dorinței subtile a neo-filosoafei de Pitești de a se hăhăi superior, făcînd cu ochiul spre galerie. E ca și cum aș afirma, la rîndul meu, că îi citesc produsele inteligenței și îmi vine sub ochi fața exoftalmică a broaștei țestoase, înainte de a se lua la întrecere cu Ahile cel iute de picior. Dar să nu intrăm pe tărîmul nobil al filosofiei, să ne menținem doar în planul referințelor literare: "Sint zile în care te îndrăgostești și de o capră cu basma" (Romain Rolland).

Nimic nu e simplu în gîndirea Aurorei Mihacea și tot ce-i ne-nțeles se schimbă-n ne-nțelesuri și mai mari. Enunțul "ANA ARE MERE" poate fi receptat sub numeroase aspecte, încît "Ana" să devină "Maria", "are" să fie "n-are", iar "merele" să însemne "prune", sau chiar "nuci de cocos". Acolo ajungem, dacă urmăim sfatul prețios al filosoafei, ca nu cumva să confundăm "planul subiectiv, gnozeologic în fond (al termenului), cu planul ontologic (al realității la care termenul ar trebui să facă trimitere)". Iar dacă nici măcar Ana nu mai are mere, cu atît mai clar devine că Paul Goma nu neagă de fapt Holocaustul, atunci cînd scrie, negru pe alb, că "Holocaustul românesc este o minciună, un fals, o escrocherie, o ticăloasă amenințare".

Și nu e vorba de simpla negliobie fudulă, ieșită la plimbare pe ulița mare. Următorul pas este un avertisment explicit, lansat judecătorilor care urmează să delibereze în procesul de antisemitism al lui Paul Goma. Realitatea e complexă și înșelătoare, omul nevricos intră la o idee, de-acolo fandacia e gata, iar ipohondria pîndește după colț: "Les magistrats seront, par l'intermède de ce dossier, en pleine session avec des examens difficiles, tout comme pendant les années à l'Université, n'ayant pas la possibilité de délibérer en connaissance de cause qu'après avoir passé leurs examens pour Logique, Philosophie, Sémiotique, Psychologie et, pas dernièrement leur spécialité, Sciences Juridiques". Haida-de! Aurora Mihacea își drege vocea cu gargară, pregătindu-și vocalizele împotriva "erorii judiciare", încă dinainte ca tribunalul să se pronunțe!

Situația pare a fi chiar disperată pentru partizana de dată recentă a lui Paul Goma, dacă se agită să lanseze atîtea sofisme și viclenii grosolane, împachetate în același ambalaj sifonat: transformarea efectelor în cauze, negarea evidențelor, minciuna frapantă, inventarea de contradicții, fabricarea de false dileme buridanice, abstractizarea realităților celor mai evidente, presiunile retorice exercitate asupra magistraților etc. Ce minte, ce minte...! Cu un asemenea avocat improvizat, eu unul, în locul lui Paul Goma, mi-aș da demisia din meseria de antisemit.

imprimatur

Un imperiu bonsai

Ovidiu Pecican

Mariana Bojan face parte dintre artiștii cu o vocație plurală. Pictoriță cu un gust al culorii egalat numai de imaginarul ei himeric debordant, situat la intersecția dintre Bosch și Chagall, ea scrie o poezie de mare prospețime și delicatețe, așa încât ai zice că între cele două limbaje complementare nu mai rămîne loc de nimic. Și totuși, iată, nu este o întâmplare: autoarea acostează repetat și pe tărîmul prozei. După povestirile din *Ultima noapte a Șeherezadei* (1993), titlu ce valorează cît o ars poetica, sugerînd somația absolută resimțită de „povestasă”, a urmat microromanul *Dansul câinilor* (Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2003, 144 p.) și, puțin mai apoi, o întoarcere la proza scurtă odată cu *Povestiri bologheze* (Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2007, 128 p.). De acum opțiunea pentru sintaxa și retorica prozastică nu mai poate fi suspectată de capriciu ori de irepetabilitate, statutul prozatoarei fiind la fel de serios acreditat ca și acela de plasticiană și poetă.

Nu voi obosi să spun că în critica românească actuală există o carență fundamentală, datorată prejudecății oficianților ei că artistul este și trebuie să fie monocord, strălucirea nefiind îngăduită simultan în mai multe direcții. Și totuși, printre atâtea alte exemple posibile, Mariana Bojan arată fără efort, cu grație, de ani de zile, cum se poate contura un continent al fantasmării, deopotrivă cu pensula și vopselele, cu harfa în mână și cu pana pregătită să parcurgă mari distanțe. Prozele adeseori miniaturale, romanul care - cantitativ vorbind - s-ar fi putut intitula și povestire, de n-ar fi decât acest jalon, nu și criteriile de articulare interioară a prozei, poezia homeopatică (dar nu scurtisimă în sensul haiku-lui) și pânzele flamboaiante, zburătoare, impregnate de seve conturează, toate împreună, un imperiu bonsai care îi asigură suveranei unse prin voia lui Dumnezeu în fruntea lui un loc pe cît de excentric, pe atît de sigur într-o construcție critică mai amplă pe seama literaturii române contemporane.

Revenind la *Dansul câinilor*, subiectul pare cumva neașteptat, venind cumva în linia lui Mateiu Caragiale și fiind tratat cu o altă stare de spirit și alte mijloace decât cele din *Frumoșii nebuni ai marilor orașe* de Fănuș Neagu.



Memorialul de la Sighet

Cuvîntul de ordine este chiar cel din incipit-ul romanului: „Nu știu ce aveam; ne apucase așa o nebulie trăiristă... Cu cît eram mai săraci, mai bătrîni, mai bolnavi, cu atît mai mult zăceam prin cărciumi, chefuiam, prăpădeam timpul fără măsură, întindeam coarda de parcă ne dăduse cineva un ultimatum pentru viață...” (p. 5) Lumea care foșgăie de „disponibilizați ai vieții” așezați la mese insalubre, însă pitorești, pălăvrăgînd iresponsabil și simpatic, sau odios-apatic, depănînd povești cu nemiluita într-o paranteză a biografiilor personale vine pe firul unei tradiții ce include și *Hanu-Ancuței* și alte toposuri și ritualuri ale flecărelii care fac din acest golf în care se refugiază mulți dintre corsarii prozei noastre un soi de *Tortilla Flat* ori *Sweet Thursday* (*Joia dulce*, în traducerea clasică din colecția „Globus” de la Meridiane) ale lui John Steinback. Alte meridiane, aceleași tipuri, aceeași savoare, dar cu alte mijloace. În fond, miza pare să fie culoarea unui mediu de pierde-vară în care un clujean poate avea sentimentul - justificat sau nu - că aici-colo câte una dintre siluete e descifrabilă în calitatea ei de copie ușor transfigurată după natură. Interesant este și răgazul evocat, care poate fi cel al crizei sociale și al derutei de la capătul comunismului, dacă nu cumva al primului deceniu al tranziției postcomuniste, nu mai puțin confuz. Dar accentul nu cade nicio clipă asupra evocării unor circumstanțe istorice, ci mai degrabă se distribuie pe figurile pitorești ale micii oaze de cheflii.

Cu *Povestiri bologheze*, Mariana Bojan descinde într-un alt perimetru. Pretextul organizării narațiunilor provine dintr-un fapt de viață: prozatoarea și-a procurat un refugiu din fața cetății într-un sătuc transilvan pe nume Bologa. Toposul se înobilează datorită explorării lui în dimensiunea micilor reverii și a faptelor fără relevanță comunitară, prețioase însă pentru sensibilitatea pe care o provoacă la reverie, meditație ori consemnare pură și simplă. Descinderea în rural nu are, astfel, la bază eternul ethos românesc al depeizării, senzația paradisiacă vine din mirările artistice ale unei disponibilități feminine desprinse din modernitatea orașului care prețuiește, pur și simplu, delicatețea, candoarea, umorul involuntar, straniețea detaliului. Este și motivul pentru care apropierea de alte proze aparținînd, aparent, aceluiași gen - cele semnate odinioară de I. Al. Brătescu-Voinești ori de Emil Gârleanu - nu își găsește justificarea. Stările mai curînd lirice ale artistei sunt departe de apologia satului ori de vreo critică a orașului, circumscriind numai un mod de a fi propriu sieși, provocat însă de ieșirile din cotidian datorate expedițiilor „la țară”. La fel de bine ele puteau avea loc și într-o casă dotată cu grădină de la periferia orașului, ori pe potecile riguros amenajate din jurul unui templu nipon.

Mariana Bojan se dovedește astfel o poetă a mirărilor și o pictoriță a propriilor stări de spirit, chiar și atunci cînd recurge la convenția prozei populate cu peisaje, oameni și chiar vagi întâmplări recoltate în ambianța unui sat ardelenesc.

Documentar literar în Elveția

Patru scriitori elvețieni contemporani de expresie germană Tangoul străzilor

Manfred Gilgien (1948-1993)

Scriitorul Hansjörn Schneider afirmă că creația lirică (poezie și proză scurtă) elvețiană de expresie germană a secolului 20 se poate împărți în două grupe: o grupă a tradiționaliștilor, la această oră aproape uitată și o altă grupă a creatorilor izolați, respinși de rigorile societății, trăind prin crîșme și internați în spitale de psihiatrie. Morți de timpuriu, de moarte naturală ori, cel mai adesea, sinucigîndu-se, din această a doua grupă fac parte cei mai valoroși poeți. Tot Schneider afirmă, în concluzie: „Ospiciile ca ținut al poeziei, iată realitatea elvețiană.” Din cea de a doua grupă face parte și Manfred Gilgien. S-a născut în 1948, a fost doi ani student la Universitatea din Basel, secția filozofie și literatură după care a renunțat (în perioada revoltelor studenților-1968) hotărîndu-se să se dedice literaturii. Oameni din Basel își amintesc de el ca despre un „cerșetor elegant” un „clochard de viță nobilă.” Un „poete maudit” în linia lui Robert Walser sau Alexander Xaver Gwerder (care s-a sinucis la 29 de ani). Încă de timpuriu, Manfred Gilgien devine un statornic consumator de tutun, bere și vin. Trăiește într-o minusculă locuință socială, îl ajută mama ori prea puținii prieteni, primește și o modestă pensie de invalid. O banală infecție pe care refuză să o trateze, îl face să-și piardă un ochi. Moare de cancer în 1993. La înmormîntarea sa au fost cîteva persoane (mama, sora și fratele, doi prieteni) iar preotul habar nu avea ce să spună. Cenușa i-a fost depusă în cimitirul din Arlesheim.

Manfred Gilgien a scris puțin și doar o scurtă perioadă de timp. Apoi nimic din ce scria nu-i mai plăcea, cu toate imboldurile și încurajările primite. În 1978, Matthyas Jenny, scriitor, editor și prieten îi publică singurul volum, de mici dimensiuni, intitulat *Tangoul străzilor*, cuprinzînd poezie și proză scurtă. Pe Gilgien îl deranja orice „regulă” a artei. „Nu vreau să nenorocesc un vers doar de dragul unei rime potrivite.” Gilgien nu era creatorul „perfectionist” care cizelează la nesfîrșit. Desăvîrșirea formei nu era țelul său. Nu credea în desăvîrșire. Credea în clipă, în momentul care-l capta poetic și-l îmboldea să scrie. „Este imposibil de definit ce înseamnă o bună poezie. Asta se observă la lectură ori nu se observă.” La unele din creațiile sale se pot întrezări influența unui Brecht, Trakl ori a poezilor beatnici. Dar vocea sa are personalitate. Reeditarea volumului *Tangoul străzilor* în 2005, îl arată la fel de proaspăt ca și în urmă cu treizeci de ani. Manfred Gilgien și-a plătit fiecare cuvînt pe care l-a scris.

*

poezia e ceva
ce stă alături
se joacă în parcuri
în veceuri publice
în trenuri
bineînțeles în gări
deseori în cinematografe uneori și
în teatre
dar și în sălile de așteptare
și în paradoxalele propoziții filozofice
poezia este ceva
ce nu se poate defini
poezia este ceva
ce stă alături

*

golesc totul
din buzunarele mele
cine poate gîndi
poate să priceapă
în cel hal
mă aflu

Ghetele poetului

E o pereche aflată pe covorul roșu
șireturile sînt nedesfăcute de parcă
Proprietarul sau drumețul s-a dizolvat în aer

În spate lateral se observă ceva ciudat
La ambele ghete în același loc s-a ros cusătura:
Adică nu la gheata stîngă pe partea stîngă
Iar la gheata dreaptă pe partea dreaptă
Ci la gheata stîngă pe partea dreaptă
Iar la gheata dreaptă pe partea dreaptă

Imediat sub șiruri adică acolo unde șireturile
Sînt vîrîte prin găuri ca gheata să se strîngă pe
picior
Înainte lateral e ceva ciudat de observat

La ambele ghete s-a ros cusătura în același loc:
Adică nu la gheata stîngă în partea dreaptă
și la gheata dreaptă în partea dreaptă
Ci la gheata stîngă în partea stîngă
Iar la gheata dreaptă în partea dreaptă

Dacă ar fi careva pe-aici și ar intra pe ușă și ar ridica
O gheată va avea norocul dacă ar ridica-o întîi pe
cea stîngă
Să înlînească o pingea nevătămată

Dacă ar fi careva pe-aici și ar intra pe ușă și ar ridica
O gheată va avea nenorocul dacă ar ridica-o întîi pe
cea dreaptă
Să înlînească o gaură curată în pingea

Această gaură se află în mijlocul jumătății din față
A pingelei deci într-un loc clar delimitat
De care fiecare viitor cît și actualul proprietar
Sau drumeț va urma să țină (respectiv ține)
socoteală

Probabil o și lasă la loc fără să privească gaura
Precum un tablou unul extrem de uman lîngă tele-
fon.

Niciun motiv de disperare dacă intenționat și nu din întâmplare aș fi aici

Sînt disperat:
Pentru că nu am bani
Pentru că vodka primită s-o dau pe gît
nu o pot savura
Pentru că muzica primită s-o ascult
nu o pot savura
Pentru că filmele primite să le vizionez
le găsesc proaste
Pentru că nu pot face filme mai bune deoarece
Nu am bani
Sînt disperat



Mă roade suferința atît de deznădăjduit sînt în
această clipă

Cît să apreciez EROICA lui Beethoven
Pentru ea fac oarece sărituri caraghioase în fotoliul
cu arcuți

Drăcuți dar afară este timp frumos
Primăvara se află în casă

Cum aș putea-o introduce în mine:

Precis nu prin firul telefonic
și subțirile sorbituri de ceai și mersul și neputința
în mers

De gîndit oricît de mult mă străduiesc acum

Mă gîndesc la același lucru: pentru ce merg chiar
aici

Pe această stradă cu acest pietros plasture pe cap
care după cum arată

Ar trebui pentru numele lui Dumnezeu să se scuze
odată

(așa mi-a șoptit Van Gogh în ureche și mi-a dăruit-o
pe a sa învelită în hîrtie argintie)

Nuntă

Nunta urma să aibă loc în bucătărie. Acolo se aflau
deja munți de struguri, mere și banane. Ginerile
încă nu apăruse. Mireasa însă dorea să-mi arate dor-
mitorul. Mă luă de braț și mă scoase din bucătăria
care începuse a se umple de aburi oferind o ima-
gine neplăcută. Mireasa a închis repede ușa, s-a așe-
zat pe pat și-n clipa următoare era complet goală.
Ceea ce mă impresionă fu modul ei direct de-a
acționa și sentimentul de-a fi luat prin surprindere.
Ne-am sărutat și ne-am îmbrățișat iar apoi ea aproa-
pe a țipat de plăcere. Ne-am ridicat încet și am
observat că ea a plîns. Și-a apăsut urechea de ușă, a
privit prin gaura cheii apoi la mine - descuie ușa pe
care eu am deschis-o imediat pentru a fugi prin bu-
cătăria acum goală, fără aburi și mirosuri, să scap
de acea companie. Pe stradă m-am întîlnit cu gine-
rele. Era grăbit, totuși s-a oprit, mi-a zîmbit și m-a
invitat la o bere. Eu am făcut cu mîna o mișcare
colțuroasă: mulțumesc dar nu e timp și nu mai e
loc de alte ocolișuri și l-am lăsat în mijlocul străzii.

Mai tîrziu am aflat, de la cunoștințe, că a fost o
nuntă reușită, cea mai frumoasă la care au partici-
pat vreodată.

Prezentare și traducere de
Radu Țuculescu

Totul merge mai departe, viața, moartea

Matthyas Jenny (1945)

Matthyas Jenny s-a născut la Basel în 1945. A practicat diverse meserii, printre altele și cea de consilier financiar la o mare bancă elvețiană, editor, astăzi manager. A înființat pentru prima oară în limba germană Telefonul Poeziei. Deasemenea este inițiatorul „Zilelor Poeziei” în Basel. Autor a cinci volume de poezie, două de povestiri și un roman. Moartea soției sale, Ursula Wernle, (cea mai bună și fidelă parteneră de viață și de muncă, o fină cunosătoare a ceea ce înseamnă viața cărților) survenită în primăvara acestui an, l-a afectat profund, făcându-l să se retragă într-o blîndă singurătate. „Matthyas Jenny, un globtrotter, poeta migrans, un scriitor călător, un tip ce trăiește în forme literare. Modelele sale într-ale scrisului (și nu numai) pot fi recunoscute printre figuri precum Francois Villon, Jack London și John Dos Passos.” (Süddeutsche Zeitung)

Spectatori

„Un matur, cel mult și-ar fi scrîntit piciorul”, zise bărbatul și privi, cu palma pusă deasupra ochilor drept protecție împotriva razelor de soare, la terasa de la etajul întâi a casei din cărămidă.

„Să fi fost cam tot pe vremea asta, în plină vară”, zise bărbatul. „Ea bea iar dacă treceai prin dreptul locuinței sale, simțea duhoarea ieșind pe sub ușă. Țipetele gemenilor le auzeam în tot cartierul.” Clătină din cap.

„Groaznic, vă spun, noaptea zăcea în restaurant iar acasă țipau gemenii, încă de dimineață se porneau. Ea urla la ăia mici, prin cuvinte, zic, prin cuvinte dar nimeni nu lua atitudine, toți ascultau, unii o înjurau pe ea și pe gemeni, dar nimeni nu întreprindea ceva, nimeni nu o ajuta. Pe aici totul e ca și atunci, drumul pietruit care duce la atelier, pe vremea aceea un atelier de pictură.

Întii au căzut ghivecele cu mușcate.

Nu mă întrebați de ce bea, ce știu eu, de necazuri și griji. Nu bea, precis, pentru că-i era sete, chiar dacă atunci fusesse extrem de fierbinte. Una dintre acele zile aburite cînd unii oameni își pierd echilibrul iar cei sensibili cred că nu mai primesc aer – dar ea a băut tot timpul, nu doar vara.

Cînd am scos-o din restaurant, era beată bine și zicea încotinu, hop, hai sus!

Îi încuiase pe gemeni pe terasă și apoi zăvorîse ușa locuinței ca să poată merge, liniștită, la restaurant, cam pe la trei la amiază, soarele ardea pur și simplu, ca și acum.

Copiii strigau pe terasă, plîngeau și urlau – eram deja obișnuiți. Cîțiva ieșiră de prin atelier, strigînd: „Tăceți, naibii, urlătorilor”, sau „Unde naiba zace baba, iarăși”, și alte asemenea vorbe. Micuții au auzit, precis. Trebuie că au găsit un scăunel pe-acolo ca să privească peste balustradă. Aveau doi ani, doi ani și jumătate, exact nu știu nici eu. Se cățărara pe scăunel, întii căzură ghivecele cu mușcate, apoi unul și apoi celălalt, chiar aici zăceau peste mușcate și pămîntul din ghivece.

Un matur dacă ar fi alunecat de pe terasă, cel mult și-ar fi scrîntit piciorul”, zise bărbatul.

Lăcomie

„Dada, pune mîncarea pe masă – vino mai aproape”, o ademini bătrînul bărbat din scaunul cu roțile pe micuța fată, „vino mai aproape, așează-te pe genunchii mei.”

„Eu trebuie doar să aduc mîncarea”, zise fata care stătea la o bună distanță de scaunul cu roțile, ca bătrînul să nu o poată prinde. Rulă, cu scaunul, spre fată: „Dar vino, așează-te pe genunchii mei, gurițadeaur, vino, putputput, vino odată, nu-ți fac nimic, o să primești ceva frumos, dacă vii încoa...”

Fata se mișcă repede în spatele mesei: „Acum trebuie să plec, mîncarea e pe masă, mîine vin iarăși.”

„Dada, mîine vii iarăși”, zise, posac, bătrînul și rupse învelișul pungii din plastic al tacîmurilor apoi împunse de cîteva ori pireul din legume și cartofi. Începu să mîncească fără chef, plescăind zgomotos.

„Dada, pune mîncarea pe masă... vino mai aproape”, o ademini bătrînul într-altă zi.

„Nu am voie”, zise fata, „eu vă aduc doar mîncarea.”

„Știu că nu ai voie”, zise bătrînul, „dar nu trebuie să spui nimănui, vino, putputput”, o îndemnă și își mișcă degetele de parcă ar fi hrănit găini cu grăunțe. „Vino, putputput, vino odată, nu-ți fac nimic, numai o dată să te așezi pe genunchii mei, pentru tine e o nimica toată, nu fi prostuță, gîndăceldeaur, doar o mică bucurie unui bărbat bătrîn”, zise bătrînul cu voce plîngăcioasă. Împinse scaunul cu roțile spre fata care se retrase în spatele mesei. „Încetează să mai fugi de mine, acum ne cunoaștem de multă vreme, vino odată, așează-te pe genunchi, iepurașdeaur.”

„Nu am voie”, zise fata.

„Copilaș prostuț, atunci o să te pun eu, dacă nu vii de bună voie.” Se deplasă rapid în spatele mesei și îi blocă fetei calea spre ieșirea din locuință. „Acum vino aici, vino”. Încercă să se ridice, se prinse de marginea mesei cu o mîină iar cu cealaltă încercă să o apuce pe fata care fugi spre fereastră.

„Am să strig de la fereastră”, zise fata.

„Aici nu te va auzi nimeni”, zise bătrînul ușor speriat și enervat totodată, „vino și lasă prostia, numai o dată pe genunchii mei să te așezi, ce fel de fată ești tu, vino, păsăricădeaur, vino, putputput.”

Plesni din degete. Se aplecă într-o rîină, scaunul cu roțile îi alunecă de sub picioarele tremurînde, scăpă mîna de pe marginea mesei și se lovi cu tîmpla de comoda din lemn de stejar.

Ea continua să-i aducă mortului mîncarea, curăța farfuriile din plastic neatînse apoi arunca totul în containerul locuinței.

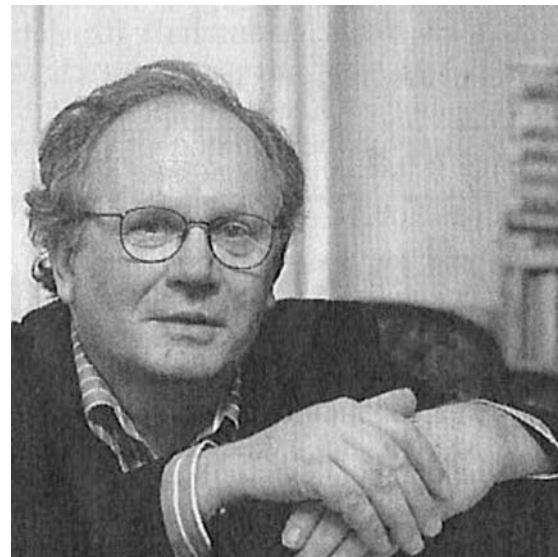
O poveste de dragoste

Cîteodată e mult mai simplu.

În drumul zilnic spre casă, după terminarea serviciului, îl vedea stînd în autobuz. Încă de dimineață începu să se gîndească la el și spera ca seara, după terminarea orelor de muncă, să-l reîntîlnească.

Înaintea ca autobuzul să oprească în stație, era încordată și neliniștită. Seară de seară constata, cu ușurare, că el se afla în autobuz.

Necunoscutul făcea o impresie deosebită asupra ei. Acum mergea cu plăcere la lucru, deoarece seara putea să-l întîlnească pe necunoscut



în autobuz. Șeful începu să-i laude capacitățile de muncă și rîvna. Lucra cu entuziasm și devenea de la o zi la alta mai fericită.

Uneori își imagina că și necunoscutul o aștepta pe ea, că și el spera ca ea să urce în autobuz. Dar așa ceva nu putea fi adevărat. Precis nici nu o observase. Conta prea puțin. Pentru ea important era ca el să fie în autobuz.

Spera să nu facă niciodată ore suplimentare. Doar gîndul că șeful ar putea, într-o bună zi, să-i pretindă așa ceva, o irita și o făcea nervoasă.

Inevitabil, sosi într-o seară momentul că lîngă el fu un loc liber. Își ținu răsufierea, cînd se așeză alături de el. Precipitată, căută în geantă cartea din care citise în pauza de prînz.

O întrebă ce citește. Ea îi arătă cartea. El aruncă asupra copertii doar o scurtă privire și zise că o vede în fiecare seară și de fiecare dată spera ca și ea să urce în acest autobuz.

Laura

Și dintr-odată totul se desfășură cu repeziciune. Începu, într-o după masă, să-și vopsească pereții camerei în negru. Întii un perete, apoi celălalt, apoi marginile ferestrelor și dulapul. Vopsea repede și cu spor. Vopsi și oglinda împreună cu notițele și fotografiile care se aflau vîrite în marginea ramei. Trecu cu bidineaua peste pat, vopsi perinile, pătura, tabloul cu flori de alături.

Cînd afară începu să se întunece, începu să vopsească în negru sticla ferestrelor. Cu mișcări rapide și sigure își vopsi rochiile care atîrnau afară agățate pe ușa dulapului, urcă pe scaunul proaspăt vopsit în negru pentru ca să vopsească și lampa din plafon și chiar la sfîrșit, după ce vopsise și interiorul frigiderului și becul mic al acestuia, din două mișcări agile innegri și veioza cu bec cu tot.

După ce vopsise totul în negru, camera, micul coridor, nișa destinată gătitului, începu să se vopsească pe ea în negru.

Se întinse pe patul cel negru, își vopsi picioarele, pîntecul, brațele și fața. Cu mîna rămasă, încă, nevopsită, care se mișca prin aer ca un pescăruș alb, plutitor, luă tabletele, le scufundă într-un vas în care mai era puțină vopsea neagră apoi le vîrî în gură pe toate și le înghiți, bînd culoarea rămasă în recipient.

Pe lîngă zgomotele străzii din fața ferestrelor negre, se mai auzeau doar ticăitul negrului ceas deșteptător și neagra răsufiere precipitată.

Pe podea zăcea, aruncată neglijent, o scrisoare ale cărei cuvinte fuseseră acoperite cu vopsea neagră.

Traducere și prezentare de
Radu Țuculescu

Poezii

Erwin Messmer (1950)

S-a născut în 1950 în Bodensee. A studiat filozofie și literatură germană apoi orgă și pian la Conservatorul din Bratislava. Trăiește la Berna ca muzician, scriitor și publicist liber profesionist. Face parte din redacția revistei literare ORTE. Pe lângă numeroase volume de poezie publicate, a înregistrat CD-uri cu concerte pentru orgă și pian. Concertează, ca organist, pe numeroase scene muzicale europene. Este considerat un talent multilateral. În creația poetică, ritmul și muzicalitatea sînt trăsături evidente, dar și umorul ascuns, seriozitatea nemachiata și concretețea unei limbi ce scrutează orizontul unei realități imediate. (r.ț.)

Prevestire

Ceața
se înmulțește
Bordelurile
se înmulțesc
Găurile memoriei
se înmulțesc
și toți oamenii încep
să sper
Neconținut
speră și
perechile căsătorite
încă la rostirea lui da
iar în mod progresiv
se înmulțesc și poezii.

Cerșetorul

Sărăcia
pe chipul său
se arată precum o
măiestrită bancnotă falsă
Îi pun în pălărie
una adevărată
Se sperie
Avea mea
Este și ea doar un bluf
Ocrotită însă și ea
precum sărăcia lui
de secretul bancar

Lectură-n pat

Ziua proaspăt tipărită
deschisă în fața
ochilor mei în care
citește descifrînd cuvinte
recunoaște propoziții între care
nu poate face vreo legătură

Sting lumina
Întunericul mă nimerește
imediat
precum o iluminare
Cu precauție se închide
odată cu pleoapele mele
cartea și așteaptă

Supliment pentru mama

Acum doi ani
stăteam în fața ecranului
m-a smuls telefonul
din grava luptă
Real Madrid cu Chelsea
mama era moartă
Moartea mamei a durat mult mai mult
decît transmiterea rezultatului
s-a prelungit peste ani
șocul meu a ținut piept ambelor evenimente

Am rămas fidel lucrurilor bune
am muncit cu vioiciune
la uzarea vieții mele în continuare
am mîncat și băut cu apetit și înțelepciune
am cultivat bunele maniere
Moartea nu a încetat
să opereze în jurul ei
secționă la întîmplare
un nerv al vieții ici colo
și parcelă încet
circumvoluțiunile în creierul ei
Fin de tot a lovit-o
Regulat și chibzuit
În sfîrșit mama avu voie acasă
Preotului îi plăcea să se audă vorbind
Pe gazonul comun al mormintelor
unde într-o gaură de treizeci de centimetri
fu depusă urna din ceramică
N-am înțeles prea multe
mă gîndeam la un cobai mort
Preotul a turnat aghiasmă
iar la pomană a băut mult
Noi i-am stat alături
Dar cu o noapte înainte m-am dus să urinez
Alături somnul evadă prin deschizătura
ferestrei
L-am alungat spre balcon
Marte avea o penetrantă
Dungă galbenă și lumina
precum o luminare nefolositoare
universul
Aici se termină șocul
Am simțit pentru prima oară tristețea
Scriu toate acestea lîngă sticla cu vin
într-o pizzerie și aud
cu jumătate de ureche
cele două fete de la masa vecină
schimbul lor de păreri despre nimicuri zilnice
în fumul țigărilor
Două fete tinere
în care mama
nu se va mai regăsi niciodată

Rîndurile caselor

Povestirile
Dramele
Romanele

Ar trebui
să se poată citi
printre rînduri
totuși doar mă plimb

O amiază de duminică
mirosul de bucătărie evadează
prin ferestre deschise
Activitatea a încremenit
într-un tablou discret
pictat
de clănțănitul zelos
al tacîmurilor manipulate
Nicio împușcătură



niciun țipăt
nu pune în mișcare
giganticul magazin

Ar trebui
să se poată rîde
printre rînduri
totuși aud în mine
cum strada
pe care o calc
printre rînduri
țipă

SMS

Nu ești aici
nu sînt acolo
Aici e deșert
acolo oază
la jumătatea
drumului
setea mea

Ceasul nostru de nisip

Prezentul picură
Picură continuu
Se vîră prin urechile acului
Răsuște relațiile noastre
în opusul lor

mai încet decît într-o lentilă a timpului

Năpraznic
timpul s-a scurs
Tu sari în picioare
faci ce vrei cu viața mea
apoi o ștergi

Anunț

Ziua are douăzecișipatru de ore
care-mi aparțin și sînt înregistrate
plus cinci minute ale
ceasului meu pus în urmă
Să le folosim
Doar prin oferte serioase

Traducere de
Blanka-Rákhel Cristolțan

Texte în proză

Hans Gysi (1953)

Hans Gysi s-a născut în 1953 în Arosa unde a crescut și a urmat studiile școlare. A absolvit secția de filologie a Universității din Zürich apoi Academia de actorie din același oraș. După câțiva ani de profesorat, se dedică scenei. Întii ca actor apoi ca regizor și autor dramatic. Publică volume de teatru, poezie și proză scurtă. Din 2004 întemeiază, în Märstetten, cel mai mic teatru din cantonul Thurgau. Poezia și proza sa au, adesea, o formă aproape „seacă”, un ton frust și direct, apelînd la jocuri de cuvinte și duble înțelesuri. Ele sînt străbătute de un umor discret, ascuns, însă nu lipsit de aciditate. Hans Gysi este un actor-regizor care-și „încenează” creațiile literare, incitînd imaginația „citorului-spectator.” (r.ț.)

Marcă de rabat

Acolo zac capturate bucățile nerentabile ale vieții noastre. Procentaje înșelătoare. Marginile perforate zbirnîie și dau hrană instinctului de lăcomie. Finețea noastră motrică atîrnă de vîrfurile degetelor ori de cel al limbii lipicioase; să le aliniem cu fidelitate în șiruri. Ce pricepere istorică, ce ordine generală! Sîntem protagoniștii propriilor consumuri. Ne cumpărăm un noroc de marcă și îngămădim caietele cu socoteli pînă-n ziua plății. O parte are strălucire de aur. Marca era cît pe ce să-și dea duhul (să dispară din circuit), totuși acum își sărbătorește renașterea. Satisfacția, oarecum reținută, produce o neobișnuită încîntare. Numai de-am obține și noi ceva din toate astea. În alte cazuri importante, există răsplată, atenție, dăruire. Totuși, multe speranțe se topesc spre sfîrșitul lunii. Atunci ne răsfrîngem buzunarele și le golim pînă la capăt. Iarși minusuri. Mărcile lucesc din nou ca soarele-n amurg, radiînd confortabil în încăperile interioare. Ele dovedesc că nimic nu dispare fără urmă, vai ce pupile mărite de copil! Ele marchează economiile și ne înșiră într-o ceată de anonimi mulțumiți.

Toaster

Toasterul rumenește vîrsta cu zeci de încreștări. Cu un zgomot uscat, îi sare una după alta cîte o felie. Cu toate astea, sărbătorim. Una este carbonizată și amară, cealaltă maronie și crocantă. Pe a treia o retrimitem în gîtlej. Între timp: mare grabă, să nu se răcească felia. Cine ne dă aceste numere rotunde și ne lasă, pe jumătate creduli, să ronțăm și să mestecăm la sistemul nostru decimal ce ne întregeste rotunjimile. Cînd ne aflăm în toaster, e cald, habar nu avem ce fac feliile vecine. În scurt timp se simte omul ca acasă, bine scuturat apoi scuipat afară și ronțăit, aduînd lipsa perspectivei, observînd dispariția iminentă a celorlalte felii. Din gură în gură, din despăcătura în despăcătură. Asta este gluma vieții noastre. A deschide - a înghiți - a scuipa - a fi devorat. Există și timpuri scurte și timpuri îndelungate de prăjeală. Bem mult pentru a păstra umiditatea, scumpa noastră existență o subțiem precum o pulbere de polen.

Plock face toasterul, un sunet uscat și trimite o nouă felie întru digestia noastră.

Ștampila

Ștampila are patru roțițe. Ele ajută la fixarea datei. Zilnic, ștampila trebuie adusă la zi. Ea garantează că mereu vei fi proaspăt, gata de acțiune. Domeniul ei de aplicare este nelimitat, totuși suprafața ei nu are voie să fie prea netedă. Foliile există în caz de nevoie. Pericol de-a se unge. Ștampila modernă depune culorile precum pernițele colorate și cîteodată imprimă, fără a se

atinge, date pe hîrtie, uneori chiar și scame. Fiecare ștampilă are pernițe regulate. O pîrghie veghează distribuția datelor. Ștampila e de ieri dar datată pînă într-un poimîine îndepărtat. Această tensiune o suportă, se pare, foarte bine iar asta înseamnă că are viitor. Cele patru roțițe asigură schimbarea în constelații. Micile porțiuni *flahe* se pot observa dintr-o latură. Cele necolorate se întovărășesc cu cele colorate.

Se poate pune de-o parte ori se poate folosi cu mult spor. Depinde de situație.

Cowboy de asfalt

Dați încoace păsările tunetelor și săniile tumultuoase! Sîntem *cowboy*-ii asfaltului, Coupe, Limousine, Minicooper sau Overdrive, tot una. Zburdăm cu lemnoasele noastre șasiuri peste beton și gudroane, împrăștiînd scînteii, ne întîlnim pe Sunset Drive la ceas de seară. Și aici poți observa ocheada vecinului în stil american. Sau ia doi, dar nu rata apăsarea pedalei de gaz, dă-i bătaie, să pîrîie, să scrișnească. Să țipe anvelopele, să trosnească încheieturile, să ardă cauciucul. Fiecare îl mimează pe James Dean chiar și atunci cînd se sare peste un colț de stîncă: *tant pis*, foc trebuie sub scaune, beția vitezei pînă ce tremură spînzurătoarea. Huruie rulmenții. Urmărim și iar urmărim, urme de opt ori patru, oare ne-am apucat să luăm date despre autostradă?

Ne raportăm la o tradiție de sute de ani, viteza se scurge din încheieturi. Aproape mai repede decît glonte, șuierăm pe la urechi. John Wayne nu mai mișcă din șold, Winchester-ul său se răstoarnă în nisip iar el mușcă, fără chef, din trabuc. Armăsarul său de vis nu mai apare. Benzi Möbus sînt desenate din ciocniri și ruperi de vînt. Fără întrerupere, duc mereu la același punct inițial de plecare. Despre economie nici nu poate fi vorba. A te răzgîndi și a goni cu turbare. Articulațiile se mută toate jos, la pedale. A ațîța vaporii, a aprinde materia primă, se ajunge la amestecul optim între gaz și aer. Mai mult gaz înseamnă pistoane puternice, scufii pentru tineri și vîrstnici în Cabrio sau Jeepli, vîntul năuc periază frizurile. Și de mult nu se mai descifrează rupturile oaselor, hieroglifice vineții scurgîndu-se, dungat, peste roțile noastre. Chiar dacă oglîndesc un soi de scriere arabescă, mantras pentru cei ce mărșăluiesc, mătănii pe marginea căștilor noastre sau călăreți înaripați angajați în acte justițiar: pneurile noastre zdruncină ascunși hemoroizi pe care le-a lăsat, chiuînd de bucurie, o stenografă de pe altă planetă.

Blocajul pe autostradă e noua formă a existenței, dansul societății care-i egalizează pe toți în fața tahometrului. Intestinul blochează aerul, aerul blochează apa, apa pămîntul iar autostrada căruțele. Circulația ia forme furișate, noi facem pauze între timp și discutăm despre Ayurverda și alchimie. Eșapamentele scuipă din țevile lor ultimele urme de metal prețios. Nimic mai grozav decît un amestec de gaz cu rachiu pe



care-l inspirăm pînă-n creier cu nesăț după ce ne introducem degetul mare în nas și ni-l umflăm ca la ursul Yogi. Coatele mîinilor se mișcă cu nepăsare.

În cabine e o liniște de mormânt, discuțiile prisosesc.

Gogoși se găsesc doar la ricoșari puternice.

Femeile sparanghel

Femeile sparanghel au un aspect deosebit de drăguț. Se îndreaptă, precum sparanghelul, în sus iar jos au un gust acrișor, de tanin. Rufăria le dă un aspect feminin, nu sîrmos, mai degrabă un aspect de abanos. Clevetesc despre modă și își bălăbănesc șoldurile diagonal. Nu sînt înțepate, uneori umblă parcă pe vîrfurile degetelor. Țin dietă și mănîncă legături înțelepte de sparanghel. Părul stă precum niște căciulițe pe mutrișoarele grațioase, subțiri. Sînt dinamice și active, zîmbesc rezervat și sînt o putere cerească ori bestii inteligente. Totuși e o gravă greșală să confunzi forma cu capacitatea: prietenul meu le venerază de-a dreptul, uneori mi-e teamă să nu le muște. Peste tot vede doar subțirime, chiar dacă e și adeptul mușchilor, le dorește, mai ales, cînd sînt brunete. Ce scurte sînt venerațiile directe, despuiate: ele sînt de neatins, se răsucesc precum pisicile, mușcă în replică, intră în călduri iar uneori au priviri albastre ca apa mărilor.

Coafurile lor, precum niște căciulițe, se leagănă în vînt.

Traducere de
Blanka-Rákhel Cristolțan

poezia

levitația

Ștefan Manasia

„fac 21 duminică” a spus și s-a înșurubat în aerul rece
 în brațele gorilei cu dantura din pepite-agresive.
 însera. era liniște. cioara ducea ultimele crenguțe în cuib,
 eu treceam din obișnuință pe sub ferestrele lui bujan
 dar bujan se mutase din oraș de vreo 2 ani.
 „sîntem cretini & ratați & frumoși” repeta întruna, dislexic, felvinți
 dar fereastra se deschidea tot mai greu la parterul de pe strada Bucegi.
 însera ultimele pîrîiașe de etil irigau mintea umezeau grămăjoarele de praf ale sufletului.
 „fac 21 duminică” mi s-a împlîntat în golul ăla fără nume
 din stern și colțurile pleoapelor au început să se umezească.
 aș fi băut ceva dar felvinți și bujan se tiraseră din CJ.



alegînd vidul și paraginile paradisiace, Canalul Morii
 unde acum construiesc un ansamblu rezidențial.
 de cîte ori ceva era în neregulă, de cîte ori ceva în mine scheuna trist, alegeam sfoara potecii de pe Canal
 străjuită de peturi și de căcații bețivilor
 de aurolacii cu ochi mari, cu ochi mari cît ai libelulelor, adormiți.
 Adormit în ierburi scămoase îl găseam întotdeauna pe Cadmos,
 respirînd greu, ca un animal ciuruit, și ofînd cînd îl mîngîia
 lumina amiezii, cînd ultimele lăcuste îi zbirnîiau că *totu-i ok*
 că simbioții homorotweiller sînt departe și *totu-i ok*, iar practicanții aikido
 își țin tîlpile goale pe tatami-ul din sălile de antrenament.
 Cadmos îi spusese Cadmos și era dintotdeauna acolo
 printre marile frigidera Fram și gardurile de tablă ondulată,
 locuitor neștiut al limbului, apariție stranie pe care o digeram
 fără să-ncerc să mi-o explic în vreun fel, de parcă aparatele de filmat
 ale știriștilor n-ar fi putut să-i înregistreze prezența,
 conturul de ciuline bărbos sau măcar aura, pînă în duminica aia în care Camelia avea să-l surprindă sforînd
 pe retina micului nostru Canon digital:

dădeam ocol marginii dar marginea nu mă primea înăuntru
 nu-mi spunea *stai cu noi ia loc pune-ți și tu ceva în blid*
 pentru că eram fără îndoială fals și exhalam duhurile Confortului
 cu toate că ălea cinci sute de ani sedimentate în creier
 nu-mi șterseseră cu totul mirosul de fum, ud și cald
 senzația aia de transpirație și floare de fîn lipită de vertebrele ascuțite
 nămolul spîrcîind printre degetele picioarelor în rutele întotdeauna fericite ale vînătorii.
 nu-mi explicam cum n-am să-mi explic, de altfel, niciodată
 de ce marginea mă țira, în serile ălea, de pînă la margine
 pînă la puntea mentală în fața căreia se dizolvă miligramele de curaj

și memoria aia reptiliană-ți învăluie creierul în hierofanie & adrenalină:
 în Mănăstur la 16:56 PM, 2șC, sau altădată
 să-mi tai venele ca un puști laș
 snopit în bățiile altor puști lași
 cînd e aproape gata să atingă nirvana și levitația
 și să coloreze porii de pe obrajii lor tumefiați.
 pentru că la 16:56, 2șC, în Mănăstur în *amiazaspreseară* de noiembrie (cancer în stadiu terminal)
 am văzut colaje de frunze, ziduri coșcovite, oameni cu încălțări proaste și umbrele negre,
 un cireș *umed și viu*
 lîngă crîști de tablă despuiată & înfrînti.
 am văzut femei la 30 și ceva cu care aș fi făcut dragoste,
 am atins cu geaca templul iehoviștilor
 înăuntru bărbați discutînd afaceri și spunînd „servus”,



am văzut o gură senzuală sub mustața gri zicînd
 „hai înapoi, trebuie să cumpăr pîine”,
 un cățel încolăcit în ploaie care aducea a găină roșcată,
 o fată
 sufocîndu-se sub paltonul prea greu sub șalul imens,
 am văzut tipi în salopete albastre schimbînd programul de cinema
 lîngă ceasul electronic de la Minerva,
 am văzut apa șiroind în rigolă
 și limuzinele șușilor scurgîndu-se lent.

mi-au făcut cu ochiul revistele porno, creierul a eclizat încă o dată celuloză și coloranți,
 am privit cu îngăduință obrajii bucălați ai clujencilor,
 am vagabondat pe străzi care se bifurcau în străzi care se bifurcau la capătul blocurilor faraonice,
 pînă la casele *promiscuurbane*
 unde aerul e dintr-o dată mai curat iar pomii însuflețiți,
 unde soarele jilav dimineața lovește în cocoșii de tablă ai acoperișelor,
 iar staniolul înghețatei Napolact strălucește ca o inimă de aur, ca o inimă de aur strivită de caldarîm.



proza

Linistea și lumina

Ionuț Chiva

i.m.m.h - 1958-2008

Au fost zile mai bune decât cele de acasă. În perioada aia începusem să nu prea pot dormi cum trebuie. Dimineața devreme plecam încet cu Sașa (Svetlana are un somn ușor când doarme în locuri străine) și făceam plimbări lungi, pînă în Vamă. Era răcoare. Îmi strîngeam haina în jurul meu și mergeam destul de repede, mersul „sportiv” seamănă cumva cu ritmul în care gîndesc. Sașa se ținea aproape de mine pînă ajungeam pe plajă, unde își permitea să uite de frica locului nou și să fugă puțin în față ca o mică flacăra neagră pentru a se întoarce grăbită la piciorul meu... o mîngiere ușor distrată, rămînea un timp alături de mine și apoi fugea din nou zvrîlind puțin nisip cu picioarele din spate. Dacă mă opream să mă odihnesc pe o piatră venea și își împingea capul în palma mea, ținîndu-se cu o incredibilă și confortabilă previzibilitate de gestul descoperit probabil genetic (de cînd era foarte mică și nu ieșise încă vreodată din casă), acela de a-și strecura botul sub palma mea și de a o împinge cumva înspre creștetul ei. Ca să o mîngîie, să o scarpin între urechi. Transa în care cădea de îndată ce o atingeam acolo era, recunosc, puțin obscenă.

Îmi place să merg la mare în septembrie, dacă nu e un septembrie ploios, desigur. Soarele e tocmai bun, mediteranean cred, în sensul că își dezvoltă căldura încet, cu o anumită lascivitate și nu trebuie să-ți faci griji pentru arsuri. Mai e și un fel special de lumină, foarte odihnitor deși ușor melancolic, dar argumentul forte rămîne că numărul turiștilor scade drastic.

Preferam să ocolim zonele cu corturi, eu și Sașa. Să mergi undeva cu cortul mi se pare oricum jegos, dar mai era ceva. În afară de loserii hipioți, inofensivi dacă ignori vaga iritare pe care ți-o pot produce, Estul și-a creat propria specie de melci, tinerii săraci și sălbatici. Veneau cîte zece pe un cort de două persoane, cei mai mulți adorm oricum pe masă sau pe nisip – cortul servește de obicei doar la depozitarea bagajelor, dacă au. Problema cu tipii e că sunt fără speranță lipsiți de cea mai vagă urmă de instinct moral. Lupul învins într-o luptă își oferă gîtul și, oricît ar vrea să o facă, învingătorul nu-i poate administra ultima mușcătură, fatală. Vrea, dar un fel de repulsie îl oprește. Cu scîrbele de care vorbesc n-ar merge never schema asta. Acum cîțiva ani, cînd erau mai rari (pentru că asta-i altă chestie, parcă se reproduc intens, ca gîndacii) am văzut o fază care ar trebui să mă confirme cît de cît. Era vorba de, să-i zic așa, un cuplu – ei tind să mimeze vag structuri sociale bazate pe afectivitate și vorbesc mereu de prietenie și dragoste; de fapt e vorba de mici haite în care femelele vor fi poștite și în care conflictele sunt dese pentru că lipsa banilor îi face pe indivizi să se „fută pe la spate”. Într-un alcoolici sau între junkies nu se pot crea decât alianțe temporare, prietenia sau dragostea, dacă așa ceva există, necesită o minimă atenție față de celălalt, și asta nu poate oferi un junkie sau un alcoolic. Așadar, El s-a întîlnit întîmplător cu doi amici care tocmai mergeau să mănînce. Au schimbat cîteva vorbe și lovituri în umăr după care cel mai duios dintre amici l-a invitat pe tip cu ei. El și Ea au pornit dar amicii s-au oprit. L-au tras pe tip într-o parte, au vorbit. El i-a zis ei că nu poate veni. Confuză, Ea a încercat un mic scandal în care a menționat că-i ruptă de foame și că l-a ținut de două zile. El i-a tras o palmă și i-a explicat, ca un soț de clasă mijlocie tinereții sale neveste cam de la țară, că acei oameni sunt prietenii lui vechi și că pe El l-au invitat. După a doua palmă i-a mai explicat și că ea l-a ținut pînă acum pe el pentru că așa a simțit

ea că trebuie să facă. Este însă o grosolănie să încerci să-ți impui propriul model, propriile alegeri de viață unor oameni care nu-ți sunt cu nimic mai prejos. Aici nu puteai să nu-i dai dreptate tipului.

Uneori mă pierdeam atît de tare în niște speculații ciudate (să-ți plimbi cîinele îți poate face asta, spre deosebire de plimbatul de unul singur, cînd te simți mult prea prost pentru situația kitsch în care te afli), încît nu-mi dădeam seama cînd am ajuns în Vamă. Aici Sașa era deja prea nervoasă pentru a o mai lua înainte, așa că se lipea aproape de piciorul meu, uneori era nevoie chiar să-i pun lesa pentru a nu se isteriza. Ne oream la o terasă mai micuță și eu rădeam un coniac. Pe lîngă apă, ea primea și o gustare de la barmanul care o îndrăgise în mod ciudat, pentru că, slavă Domnului, Sașa n-a fost vreodată un cîine care să-și atragă simpatia oamenilor. Avea un aer ușor autist, nu era ceea ce a-i numi un cîine haios sau de o frumusețe ieșită din comun. Era neagră, micuță, capul abia îi trecea de genunchiul meu, cu fir scurt și foarte fin lucrat, cu ceva de mic ogar în ea. Era, evident, o corcitură. Acum e pămînt.

Întorși în 2 ne oream la Nudy, unde băgam o bere, două. Apoi coboram pe plajă. Pe Svetlana o vedeam încă de pe terasă, îmi plăcea să-mi beau berea și să mă uit cum înoată. Înota exact așa cum e ea, fair, ca un băiat. Ca și mine, mergea leșez pînă la mal, cu pîntecul scos puțin în față, stătea un minut cu picioarele în apă. Apoi înainta, își uda tîmplele, încheieturile, mai stătea puțin și se lăsa sub apă. Cînd ieșea era deja în larg. De acolo începea un crawl lejer, făcut să țină. Nu-mi plac tipii care înoată scurt, brutal, stropesc dracu tot și tot așa. Nu înotam deodată. Marea nu era îndeajuns pentru amîndoi: ha-haha-ha. Intram după ce ieșea ea, în speranța că o s-o țină pe Sașa. Nu se întîmpla asta, ar fi fost un chin pentru bietul animal. Era disperată de lipsa apropierei mele și n-o puteai prosti cu nimic. Dacă încerca s-o țină cu forța începea să schelălăie grotesc, micile ei urlete îți dădeau fiori. Fugea pînă la mal, numai că acolo o copleșea brusc teama. Se oprea și, înțelegînd cumva că acum doar din vina ei nu mă poate urma, punea batista pe țambal, începea să plîngă încet și să muște nervoasă valurile care i se spargeau în picioare. Cînd mă întorceam se aventura puțin în apă, îmi ieșea în întîmpinare, într-o încercare timidă de a institui raporturi normale între noi, „uite, am venit și eu după tine, dar nu ca să te scot din apă sau ceva, ci ca să avem cîteva clipe sportive împreună.”

Stăteam mult la soare. Bietele noastre corpuri se obișnuiau cu ele tot mai mult, în timp ce, paradoxal cumva, se degradau tot mai vizibil. Mica umbră maronie de sub braț începe pe nesimțite să se transforme într-o cută abia vizibilă, care atîrnă aproape imperceptibil și de aici încolo știi că drumul ireversibil duce în jos. Și cu toate astea nu ți-e rușine, ci dimpotrivă, cum îi place lui Ciprian să spună. În adolescență și chiar în prima tinerețe mi-era o rușine paralizantă de cum arătam. Abia de curînd am început să-mi pot scărpină burtica sau coaiele în public, uitînd efectiv de mine. Ceea ce nu înseamnă, desigur, că nu e tragic ce ni se întîmplă fizic de-a lungul vieții ingrate. Mă rog... e poate singura suferință susceptibilă de o oarecare profunzime, asta, degradarea corpurilor. Și totuși poemele s-au scris mai degrabă despre restul.

Nu vorbeam mult. Tind să cred că Svetlana știa ce înseamnă zilele astea, în definitiv ea le aranjase. Atît că eram foarte liniștiți, aproape zen. Pe seară urcam să aduc două beri pe plajă în timp ce ea intra în apă să-și facă ultima tură. Apoi stăteam pe nisip așteptînd seara, privind falșii nori aducători de ploaie, atît de

frecvenți în zona golfului... venind cu o frumusețe kitsch de tablou marin și retrăgîndu-se apoi, încet, sterili. Seara era momentul în care începea să ni se facă frică. Ca și cum ai putea să-ți pui întrebările pe care nu vrei să ți le pui, cam așa. Atunci îi mîngîiam umerii și ne ridicam. Strîngeam tot cu o ușoară febrilitate confuză și mergeam amețiți de soarele de peste zi în camera noastră ca să facem dragoste cît mai puteam.

Noaptea erau răcoroase, mișto. Cochetam enorm cînd ieșeam în sat să mîncăm pește – eu mă rădeam, ea își lua o fustă lungă și hanoracul, eu îmi luam o haină ușoară peste cămașa gri și mă uitam ostentativ la fete peste capul ei și tot așa, de fiecare dată. Pînă și Sașa își mima jalnic mersul săltăreț din copilărie. Era mișto.

Ca să bem un vin coboram tot la Nudy, pe plajă. Janis își urla durerea neîncetat. Ne plăcea să ne uităm la tipi și să îi birfim ordinar, fără milă, seek&destroy. Cum spuneam, hipioții au ajuns o specie încîntătoare prin coerența proiectului de a nu vedea nimic în jur, de a o freca ca și cum nimic nu s-ar mai fi întîmplat vreodată. Asta ca atitudine, pentru că altfel asimilează lucruri, însă cu aceeași delicioasă încăpăținare de a nu vedea că lucrurile nu se potrivesc. E momentul să spun ceva care rupe filmu' - e vorba despre un documentar pe VH1 despre ce s-a întîmplat cu banii rockerilor morți. Deci, cît am rîs cu Ovidiu (el este chitarist într-o trupă despre care s-a zis că ar reprezenta readucerea la rampă a artistului responsabil din anii '80 occidentali), cît am rîs cu Ovidiu cînd am aflat unde s-au dus banii lui Jim Morrison, nu pot să vă zic. DECI BANII S-AU DUS LA PĂRINȚII!!! O grămadă de bani s-au dus la părinții lui și ai iubitei sale ancestrale. Eram acasă la Ovidiu cînd am văzut asta, stăteam în chiloți și ne făcuserăm mucii deja. Da, și cînd am văzut urlam de rîs, ni-i imaginam pe octogenarii americani dream vinătoarea de vrăji și tot așa trăindu-și în continuare visul, neabătuți, cu cîte un martini în mîină, cu cămăși hawaiene, lanșați într-un twist nebun și cîntînd beți:

„Peopleeee are straaange
When yooooou're a stranger...”

și pe Jim răsucindu-se și răsucindu-se și răsucindu-se-n mormînt! Ne-am ridicat cu sticlele în mîină și am început să dansăm în chiloți ca neînfrîniți părinți opresori – When the muuuuusics' over, yeeeeeeaaah, when the music's oveeeeeer

turn off the lights!
turn off the lights!

Ovidiu a căzut în fund și îi dăduseră lacrimile, deci ne-am rîs, asta e ideea. Mai ales că faza avea și ceva pedagogic, exemplar, un fel de înțelepciune veche în ea.

Dar gata cu paranteza, asta ține de zilele în care nici unul dintre noi doi nu muncea.

Și trece timpul și vorbiți despre chestii și deodată ea are o grimasă necontrolată, lăsînd să iasă la lumină o tristețe groaznică, suferința atroce ca un putregai de neoprit a banalității (suferința), mutilîndu-i fața înroșită ușor de la alcool și ochii altfel clari și verzi, „dar de ce așa de tristă cînd oamenii sunt totuși amabili”, glumești și-ți aprinzi împiedicat o țigară pentru că nu ai ce face altceva, ce să faci? Ea se ridică, a obosit puțin, merge la culcare, s-a făcut așa de frig, te uiți după ea cum urcă dealul mic, înfășurată în hanoracul verde, Sașa nu-și dă seama că tu ai rămas și dă să se ducă după ea dar se întoarce, stingi țigara, îți închizi haina, bei din pahar o gură mare, te duci să te piși.

Mi-am băgat-o în pantaloni și am văzut un țigan destul de mare care și-o freca peste pantaloni, cu o privire ușor pierdută – „mă lași să ți-o sug un pic?”.

Mi-am pus capu-n pămînt și am ieșit pe lîngă el.

Raportul Comisiei Tismăneanu

în dezbaterile istoricilor clujeni



Toader Nicoară (TN): Stimată asistență, doamnelor, domnișoarelor și domnilor, stimați colegi, stimați invitați, stimați studenți, această întrunire este un moment important din perspectiva dezbaterii civice și profesionale. Facultatea de Istorie împreună cu Centrul Ion Rațiu pentru Democrație vă salutăm pentru faptul că participați la o dezbatere care, dorim noi, să fie una importantă, profesionistă, provocată, așa cum știți, de raportul Comisiei Prezidențiale pentru analiza dictaturii comuniste în România.

Sigur, înainte de a începe efectiv dezbaterile, sunt necesare câteva considerații. În primul rând, de ce are ea loc în această Aulă a Facultății de Istorie și Filosofie din Cluj și de ce în organizarea facultății și a Centrului Rațiu Pentru Democrație? Răspunsurile sunt legate de misiunea pe care cele două instituții organizatoare și le asumă. Mai întâi, Centrul Rațiu pentru Democrație își propune tocmai să educe publicul larg, să educe societatea noastră în aprecierea valorilor democratice și în egală măsură, sau dacă vreți și prin contra exemple, și a totalitarismelor - iar comunismul, fascismul sunt contraexemple, derapaje de la valorile democratice. În al doilea rând, Facultatea de Istorie consideră că are o datorie, înainte de toate profesională, dar nu în ultimul rând o datorie morală să participe la această dezbatere, care s-a amorsat de o vreme în societatea românească și care are ca obiect o chestiune, totuși, complexă, complicată, gravă chiar, și care are în atenție o istorie a celor 45 de ani, cea a aproape o jumătate de secol de comunism, care a fost suportat de societatea românească și care în final, până la urmă, au transformat-o, metamorfozat-o, lăsând amprente puternice asupra a ceea ce ni se întâmplă astăzi, în contemporaneitate.

Societatea românească are încă memoria afectată de comunism

Vorbind din acest punct de vedere, așa cum cunoașteți, raportul a fost prezentat public, fiind elaborat de către o comisie de specialiști - o să vă prezint imediat și componenții acestei comisii și experții pentru a discuta în cunoștință de cauză. Dar așa cum cunoașteți raportul sau, mai corect, concluziile acestuia, au fost prezentate și asumate de către președintele României domnul Traian Băsescu, în Parlamentul României. El a fost primit și primit cu aplauze și cu huiduieli, evident că nici nu era de așteptat altceva. Societatea românească e și ea complexă, are încă o memorie afectată, ce suportă consecințele acestui regim, acestui sistem politic, pe care încă nu a reușit să le evacueze, pentru că durata de timp care a trecut de la înlăturarea lui, până la urmă una formală, prin explozia revoluționară din '89, este încă scurtă la scara istoriei. Și, s-a spus mereu, cumva raportul a împărțit societatea românească în două, dacă nu chiar în trei, adică partea a treia sunt cei pe care nu îi interesează și care spun „nu, nu ne implicăm!”. Dar există cel puțin două părți, unii care spun „da, raportul este bine venit! este extraordinar! este necesar! și sigur este important că s-a întâmplat!”. Există și o altă parte, care din aproape în aproape, se organizează și care spune „Raportul este făcut de nespecialiști! raportul nu era oportun! raportul este o aberație!” și așa mai departe. Or, din acest punct de vedere noi considerăm că o aulă academică, precum cea a Facultății de Istorie, este cel mai nimerit loc, unde să se dezbate un asemenea raport, în prezența unora dintre membrii Comisiei și dintre experți, autori ai unor capitole și subcapitole din el, în prezența unor cadre didactice academice, care fac din exercițiul lor didactic și de cercetare de fiecare zi, obiect din acest lucru și anume din studierea istoriei comunismului în România(...)

Așadar participă astăzi, la această prima dezbatere pe marginea Raportului Comisiei Prezidențiale, cunoscut și sub numele de Raportul Tismăneanu, din partea Comisiei domnul profesor Salat Levente. Domnia sa este colegul nostru la Universitatea Babeș-Bolyai și a făcut parte din Comisie. De asemenea este prezent și colegul nostru Virgiliu Țărău, care a redactat, în calitate de expert, părți ale unor capitole din raport. Este acum momentul să vă prezint și componența Comisiei prezidată de Vladimir Tismăneanu: Sorin Alexandrescu, Mihnea Berindei, I.P.S. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, Constantin Ticu Dumitrescu, Radu Filipescu, Virgil Ierunca - care între timp a decedat -, Sorin Ilieșiu, Gail Kligman, Monica Lovinescu, Nicolae Manolescu, Marius Oprea, Horia Roman Patapievici, Dragoș Petrescu, Andrei Pippidi, Romulus Rusan, domnul Levente Salat, de asemenea Stelian Tănase, Cristian Vasile și Alexandru Zub. În calitate de experți au fost cooptați și au participat la elaborarea acestuia: Hannelore Baier, Ioana Boca, Stefano Bottoni, Ruxandra Cesereanu, Radu Chiriță, Adrian Cioflâncă, Dorin Dobrinu, Robert Fürtos, Armand Goșu, Constantin Iordachi, Maria Mureșan, Germina Nagâț, Eugen Negrici, Novák Csaba Zoltan, Olti Agoston, Cristina Petrescu, Anca Șincan, Virgiliu Țărău, Cristian Vasile și Smaranda Vultur. De asemenea, la redactarea acestui raport au mai colaborat: Igor Cașu, Adriana Fleancu, Mihaela Ghimici, Laszlo Klara, Șlomo Leibovici Laiș, Laszlo Marton, Nagy Mihai Zoltán, Ion Stanomir, Cătălin Augustin Stoica și Marian Zăloagă.

În deschidere, o să îi invit pe colegii mei din partea stângă, pe domnul profesor Levente Salat și pe Virgiliu Țărău să exprime, să spunem un punct de vedere, ca o pledoarie în favoarea raportului, dacă așa ceva domniile lor consideră că pot face, și anume să ne spună cum se văd lucrurile din interiorul comisiei, expunând punctul de vedere al

celor care au muncit la elaborarea unui asemenea document, care a stârnit până la urmă atâtea dezbateri și atâtea patimi, și care cu siguranță încă nu sunt încheiate.

Aveți cuvântul stimați colegi!

Levente Salat (LS): Stimate domnule decan, stimați colegi, onorată asistență, permiteți-mi înainte de toate să felicit Facultatea de Istorie și Filosofie pentru inițiativa acestei dezbateri, și să mulțumesc pentru invitația făcută, considerând că este o ocazie excelentă să vă pot împărtăși câteva din considerentele care m-au făcut să accept invitația de a face parte din Comisia Tismăneanu și cele care m-au îndrumat pe parcursul activității în cadrul acestei comisii.

Voi încerca să fac o scurtă introducere, încercând să plasez în context regional și în istoria recentă a Europei postcomuniste inițiativa acestui raport Tismăneanu, după aceea voi face câteva considerații cu privire la felul în care s-a constituit și a lucrat Comisia, perspectivă foarte personală, fiind convins că Virgiliu va completa cu alte observații importante această parte a intervenției mele.

Înainte de toate permiteți-mi să fac câteva constatări introductive, care definesc poziția mea atât în Comisie, cât și în situația de față. Eu, personal, cred că, sau cel puțin sunt de acord cu cei care consideră că o dezbatere amplă pe baze sociale largi, care să utilizeze argumentele oferite de specialiști privind rolul pe care sistemul comunist l-a avut în istoria recentă a României este necesară și oportună. Consider totodată că deși această inițiativă a raportului Tismăneanu sau a proiectului politic la care mă voi referi imediat pot fi considerate oarecum tardive, la 17 ani de la prăbușirea sistemului respectiv, eu consider că miza acestor clarificări este încă foarte mare în societatea românească. Și această miză este dovedită, în opinia mea, destul de convingător de felul în care se desfășoară începând din 18 decembrie 2006 încoace disputele, luările de poziție pe marginea acestui

raport. Eu consider că trebuie avute în vedere cel puțin două motive pentru care inițiativa aceasta este controversată, și pe bună dreptate poate. Înainte de toate cred că trebuie să fim conștienți de faptul că în viața publică din România există încă foarte multe persoane în poziții influente care au legături cu fostul regim. Așadar cred că aș putea să afirm că respectivele structuri care au avut un rol foarte important în istoria sistemului comunist, într-un mod firesc le dictează interesele să se opună oricărei tentative de condamnare a comunismului, deși aici e o nuanță la care voi reveni în curând. Pe de altă parte, o componentă esențială a dificultății inițiativei cred că se trage din faptul că peste perioada comunismului în România se suprapune o epocă importantă de realizări privind construcția națională a României, privind consolidarea statului național în România, lucru care nu poate fi contestat. În mod evident orice încercare care poate fi interpretată că pune la îndoială importanța acestor realizări stârnește controverse și poate să întâmpine rezistență din partea unei părți semnificative a opiniei publice. În mod evident această etapă de consolidare a statului național unitar românesc, din perspectiva minoritarului, pe care eu o cunosc foarte bine, dat fiind faptul că fac parte dintr-o minoritate, poate fi contestată, sau minoritățile pot să enumere pierderile sau suferințele pe care le-au avut din cauza utilizării de către sistemul politic al comunismului în vederea acestui obiectiv național, caracterul justificat al acestuia bineînțeles că nu poate fi pus la îndoială. Deci după două tratate de pace internaționale statul român era oarecum îndreptățit să procedeze așa cum s-a procedat, cu toate consecințele, care în mod evident, sunt clare pentru minorități și la care se referă capitolul la care am colaborat și eu. Deci, eu consider că acestea sunt niște elemente de care trebuie să ținem cont atunci când ne formăm o opinie privind ceea ce se întâmplă astăzi în jurul raportului Tismăneanu.

Proiectul politic de condamnare a comunismului și raportul Tismăneanu

Și ultima premisă de la care v-aș propune să plecăm se referă la faptul că, în opinia mea, trebuie făcută o distincție foarte clară între două componente ale acestei chestiuni: proiectul politic de condamnare a comunismului și raportul Tismăneanu, care a stat la baza acestuia.

Despre oportunitatea proiectului politic bineînțeles că se poate purta o discuție, lucrul

acesta se și întâmplă în forurile competente, dar cred că amestecarea celor două aspecte este nejustificată și poate conduce la confuzii și la aprecieri ne la locul lor. Eu sunt convins că raportul sub aspectul conținutului, sub aspectul formei, al modului de redactare lasă foarte mult de dorit. Vă pot asigura că multe din greșelile care au fost semnalate în decursul luărilor de poziție din perioada trecută au fost luate în considerare de către colectivul de redactare și în prezent se lucrează la îmbunătățirea raportului și foarte multe dintre observațiile pertinente, justificate, sunt luate în considerare în versiunea care se pregătește spre publicare. Dar amestecarea aspectului privind conținutul raportului și proiectul politic de condamnare a comunismului, în opinia mea, sunt două inițiative care trebuie disociate. Bineînțeles că nu neg caracterul justificat al discursurilor și al disputelor, care își pun întrebarea dacă raportul sub aspectul conținutului este sau nu o bază bună de plecare pentru condamnarea regimului comunist, sau ce anume se poate condamna în privința regimului comunist. Acestea sunt, bineînțeles, discuții întemeiate și îndreptățite, dar încă o dată, nu cred că amestecarea proiectului politic cu aspectele științifice este una de bun augur.

Acum, permiteți-mi să fac o foarte scurtă trecere în revistă a contextului central și est-european ca să putem compara, puțin, acest proiect politic, despre care în mod evident și eu am, personal, o opinie, dar nu cred că este momentul să discutăm despre acest aspect. Dar, totuși cred că pentru aprecierea fenomenului raportul Tismăneanu în ansamblu, este foarte util să avem în vedere aceste câteva exemple spicuite din istoria postcomunistă a Europei Centrale și de Est.

Mai întâi, trebuie avut în vedere că toate inițiativele de decomunizare, să spunem așa, sau de condamnare a comunismului inclusiv prin consecințe legale, care au avut loc din '89 încoace în țările foste comuniste au avut și au lăsat în urmă o experiență neclară - așa cum a precizat și domnul decan anterior - în societățile vizate. Câteva constatări sumare privind ce s-a întâmplat în aceste țări:

Înainte de toate, aceste țări, deși foarte repede după schimbare au încercat să inițieze anumite legi de condamnare a comunismului sau legi de lustrare, sau de epurare „pe criterii politice” în aparatul de stat, ceea ce s-a produs a fost destul de contradictoriu și într-un mod foarte ciudat cei care au avut de suferit de pe urma acestor demersuri au fost cei care au avut de suferit și în perioada comunismului, deci cei care au fost urmăriți de poliția politică din țările respective. În al doilea rând aceste demersuri, din cauza faptului că era foarte

greu să fie respectate criteriile procesului legislativ, prin care s-a procedat la consecințele respective, aceste inițiative nu s-au bucurat de o mare simpatie în rândul populațiilor vizate. Din contră au fost privite cu mare suspiciune și chiar cu reticență uneori. Motivele pentru care acest lucru s-a întâmplat sunt multiple. Înainte de toate se spune că în aprecierea acestei evoluții trebuie avut în vedere faptul că încercarea de decomunizare s-a deosebit în mod fundamental de situațiile comparabile din istoria precedentă și anume de cea legată de procesul denazificării sau de eliminarea consecințelor dictaturii lui Franco în Spania, de exemplu, sau ale altora în America de Sud. În cazul comunismului, acele crime, care puteau fi puse pe seama regimului respectiv s-au produs destul de departe în timp, în perioada luptei de clasă, imediat după preluarea puterii de către comuniști și impacul acestora, firește, s-a pierdut în timp. Ca urmare este mai puțin vie, mai puțin prezentă în memoria colectivă decât cum s-a întâmplat în cazul denazificării sau a lichidării consecințelor dictaturilor amintite anterior.

În al doilea rând trebuie avut în vedere, iarăși, fără să spunem că toți cei care și-au asumat roluri publice în comunism pot fi condamnați, în mod evident ar fi o aberație să spunem așa ceva, dar trebuie avut în vedere că în aceste țări Partidul Comunist, a cuprins în organizațiile sale, într-un fel sau altul, între 30-40% din populația activă a țărilor respective. Deci într-un context asemănător era evident că o condamnare susținută de o mare parte a opiniei publice era puțin plauzibilă.

„Nu a existat în nicio țară fostă comunistă o mișcare dizidentă atât de puternică încât pe seama acelei mișcări prăbușirea sistemului comunist să se poată pune fără nicio rezervă”

În al treilea rând, un element foarte important este faptul că după prăbușirea sistemelor respective a urmat o perioadă foarte dificilă de austeritate economică care a generat un fel de nostalgie pentru vremurile comunismului, observație care poate fi generalizată pentru toate țările foste comuniste.

Și în ultimul rând, ceea ce este cea mai interesantă caracteristică, în opinia mea, este faptul că aceste sisteme nu s-au prăbușit în niciunul dintre cazuri, în urma rezistenței din interior. Deci nu a existat în nicio țară fostă comunistă o mișcare dizidentă atât de puternică încât pe seama acelei mișcări prăbușirea sistemului comunist să se poată pune fără nicio rezervă, nici chiar în cazul Poloniei sau Cehoslovaciei lucrul acesta nu este foarte evident. Bun, acum haideti să vedem câteva date concrete, cu privire la ceea ce s-a întâmplat în realitate. Deci, în cazul Cehoslovaciei, spre exemplu, în 1991 Parlamentul emite o Declarație politică prin care consideră regimul politic comunist ilegal și imoral, aceștia fiind termenii în care Cehoslovacia condamnă sistemul. În '93 se adoptă o Lege a Lustrăției, care are consecințe destul de dramatice. Actul respectiv stabilește cinci categorii de „colaboratori” cu fostul regim, ceea ce conduce la o extensie socială largă a colaborării, în urma căreia 100.000 de persoane sunt afectate de consecințele acestei legi. Este foarte interesant că OSCE-ul și Organizația Internațională a Muncii protestează pentru aplicare uneia dintre prevederile



Virgil Tărău



legii, prin care se crează discriminare pe piața forței de muncă în urma aplicării acestei Legi a Lustrației. Slovacia este un alt caz foarte interesant. În 1993, după separare, deci după ce Slovacia devine stat independent, aplicarea legii lustrației este suspendată foarte repede. În 1996 se adoptă, în Parlamentul slovac o declarație de condamnare a comunismului, ca sistem iarăși imoral și ilegal, aspectul foarte nostim al acestei condamnări fiind faptul că din cei 110 parlamentari care au votat această declarație, 92 au fost membrii ai partidului comunist.

Albania este un caz foarte aparte, unde consecințele sunt cele mai drastice. Aici sunt două inițiative majore, care constituie exemplele cele mai evidente ale modului în care se produc abuzuri în cazul când consecințele condamnării regimului se traduc în efecte juridice. Înainte de toate în 1992 după ce Partidul Democrat preia puterea în Albania se introduc două amendamente în codul muncii, care îi împuternicesc pe toți angajatorii din Albania să facă purificări pe criterii politice în rândul angajaților, fără drept de apel. Deci dacă un angajator a considerat că are un angajat care a colaborat cu sistemul comunist lucrul acesta l-a îndreptățit să-l elibereze din funcție pe angajatul respectiv. Această prevedere a avut două consecințe majore, bineînțeles că în funcție de punctul de vedere interpretat în fel și chip. Două exemple vă pot da. Corpul diplomatic al Albaniei a fost schimbat într-o jumătate de an în proporție de 90%, iar magistratura Albaniei a fost iarăși schimbată în proporție de 80%. Bineînțeles că este inimaginabil ca o asemenea schimbare să se producă fără abuzuri, în primul rând, și apoi, în al doilea rând, cei care au preluat posturile au fost insuficient de pregătiți și au fost recrutați pe criterii evidente politice. Al doilea aspect al modului în care decunimizarea s-a produs în Albania, este și mai interesant, în 1996 s-a adoptat o lege privind crimele împotriva umanității și a poporului pe perioada comunistă. Aici am avut în vedere că Albania a fost un caz izolat unde, foarte târziu, până în anii '80 au existat lagăre de detenție pentru adversarii sistemului și, mai mult, cei care încercau să fugă peste graniță au fost fără avertizare împușcați. Această lege, practic îi urmărea pe cei care s-au făcut vinovați sau fuseseră implicați în astfel de cazuri. Pe baza acestei legi s-au emis trei condamnări la moarte: fostul ministru de interne,

procurorul șef și încă o altă persoană cu funcție înaltă, au fost condamnați la moarte. Aceste condamnări n-au fost executate, iar legea a fost modificată la intervenția OSCE. Iarăși este de remarcat un foarte interesant aspect, acela referitor la OSCE, despre care nu se știe că a avut astfel de preocupări în regiune.

Acestea sunt câteva exemple ilustrative. Cu privire la Bulgaria se mai poate spune că au existat după arestarea demonstrativă a lui Jivkov - că s-au făcut tentative de condamnare a persoanelor care au fost găsite vinovate pentru subminarea economiei și pe alte motive. Procesele au fost lungi, s-au tergiversat, și în final se poate constata că nu s-au făcut condamnări de loc în cazul Bulgariei.

Ungaria este un caz interesant, unde imediat după schimbare a existat o foarte ambițioasă inițiativă de lege Zekely-Takács, care și-a propus condamnarea tuturor celor care s-au făcut vinovați, în perioada 1945-1990 în privința unor crime împotriva umanității și a poporului. Legea a fost adoptată și a fost invalidată de Curtea Constituțională, după care a existat o modestă încercare de adoptare a unei legi a lustrației, care iarăși nu a produs multe efecte.

Stimați colegi, foarte pe scurt, acestea sunt câteva elemente, cred interesante pentru a ne pune în context despre cum trebuie să apreciem, cum trebuie să judecăm noi diacronic ambițiile acestui proiect politic de a condamna comunismul, în cazul României.

Acum în ce privește Comisia, foarte pe scurt, câteva constatări sumare. După ce președintele Băsescu s-a lăsat convins că a venit momentul acestui proiect politic de a încerca condamnarea comunismului, el a considerat de cuviință să creeze o Comisie de specialiști care să-i ofere un document privind o evaluare exhaustivă a istoriei comunismului, pe baza căruia Președinția să ia decizia dacă se poate sau nu recurge la acest act simbolic de condamnare a sistemului comunist. Vladimir Tismăneanu, profesor la Universitatea din Maryland a fost nominalizat ca președinte al Comisiei. Vladimir a acceptat cu două condiții: să aibă mână liberă la alcătuirea Comisiei și să aibă mână liberă la modul de elaborare a acestui raport. Ambele lucruri i-au fost promise, și s-a trecut la alcătuirea acestei Comisii, care a fost prezentată anterior de domnul decan. Bineînțeles că felul în care acest lucru s-a întâmplat, felul în care au fost omise persoane e discutabil, aici e loc de comentarii. Din acest moment, după ce s-a

constituit Comisia, pe baza experienței mele, părțile constitutive ale modului de lucru sunt următoarele. S-a lucrat foarte eficient. A avut loc o singură întâlnire a Comisiei în plen, pe data de 19 iunie, care a fost foarte bine pregătită în care s-a prezentat metodologia propusă de lucru, structura raportului și s-a convenit cum se va lucra în continuare. De la această dată a urmat o etapă de cercetare în arhive, care au fost deschise pentru cei care au făcut parte din Comisie, lucrul acesta fiind probabil unul dintre cele mai importante beneficii ale acestei inițiative. Cercetătorii care au făcut parte din Comisie au avut acces la un volum inimaginabil de documente. E clar că nu la toate, au fost uși care au rămas închise inclusiv în acest context, dar la ceea ce s-a facilitat accesul este apreciazabil. Există o problemă a modului în care raportul a fost redactat, și ea se leagă de faptul că nu s-a reușit asimilarea tuturor documentelor care au devenit publice pe baza cercetărilor și, ca atare, raportul nu reflectă într-o suficientă măsură documentele la care s-a primit acces. În mod evident nu cred că există posibilitatea unor schimbări radicale de aprecieri, dar cred că anumite aspecte pot fi documentate mult mai convingător dacă aceste documente urmează să fie prelucrate.

Al doilea merit sau al treilea merit al modului în care domnul Tismăneanu a coordonat activitatea a fost felul în care a reușit să asigure coerența Comisiei și să realizeze acest lucru apreciazabil în cazul unui număr foarte mare de persoane cu ambiții, cu personalități foarte puternice și foarte pregnante, obținând consensul privind forma actuală a raportului. Până la urmă raportul a fost asumat în întregime de către toți membrii Comisiei ceea ce în lumea științifică poate fi considerat o realizare în sine, pentru că de obicei orgoliile personale, profesionale sunt destul de greu de conciliat(...)

TN: Vă mulțumim și noi stimate domnule profesor pentru această contextualizare și punere în temă cu privire la cum s-a lucrat și la ce concluzii a ajuns Comisia. O să-l invit acum pe colegul nostru, conferențiarul Virgiliu Țărău să ne împărtășească experiența domniei-sale și viziunea domniei sale cu privire la raport.

Până acum lipseau sintezele care să filtreze ceea ce este important și esențial în istoria comunismului românesc

Virgiliu Țărău (VȚ): Mulțumesc mult domnule Decan! Doamnelor, domnișoarelor și domnilor, stimați colegi, eu nu o să încerc să vă relatez aici istoria acestui document, acestui text, acestui raport, departe de mine gândul, deoarece istoria sa încă se scrie și se va mai rescrie multă vreme de aici încolo, într-un ambient politic, academic și cultural specific. Ceea ce aș dori eu astăzi să vă propun spre discuție, ar fi să pun întrucâtva în lumină situația acestui raport din perspectiva științei istorice, a studiilor care au fost făcute în ultimii 17 ani cu privire la istoria regimului comunist din România și să arăt, în fond, ce a reușit să realizeze acest raport, care sunt unele dintre deschiderile sale, în termeni de surse și metodologie, urmând ca părțile de conținut să le lăsăm pentru dezbateră, respectiv pentru momentul în care dumneavoastră le veți ridica.

Pentru început să constatăm că după 17 ani de la momentul prăbușirii comunismului în România nu beneficiem de o sinteză dedicată perioadei, volumul noului Tratat de Istorie a României,



Memorialul de la Sighet

pregătit de Academia Română se lasă așteptat de trei-patru ani de zile, iar în momentul în care președintele a solicitat existența unui astfel de raport lipseau sintezele care să filtreze ceea ce este important și esențial în istoria comunismului românesc. Ca să fiu bine înțeles, nu am susținut că lipseau sinteze, dar erau sinteze parțiale care vizau fie istoria Partidului Comunist, fie probleme specifice legate de evoluția regimului. La presiunea societății civile, și trebuie să introducem și acest lucru în dezbatere, s-a constituit Comisia, mai apoi ea a fost completată cu un corp de experți ce au desfășurat activitățile de cercetare specifice în arhive. În acest context se cuvine să remarcăm un prim beneficiu al activităților de cercetare desfășurate de către Comisie, anume acela că era pentru întâia dată, în ultimii 17 ani, în care accesul la documente a fost cvasineîngrădit și o să vă spun de ce folosesc cuvântul cvasineîngrădit, pentru că o mare parte din fondurile solicitate de către cercetători au fost aduse cu „greu”, mai ales cele referitoare la cadrele mai vechi ale Partidului Comunist. Oricum se cuvine să remarcăm această deschidere, în contextul în care anterior era foarte greu de obținut accesul la o mare parte dintre fonduri, aparținând Partidului Comunist Român. Chiar și accesul la dosare neinventariate, fără a avea la îndemână instrumentele pe baza cărora să realizezi cercetarea, a fost un real beneficiu. Ca urmare s-a lucrat de foarte multe ori la acest nivel, la care și eu am participat, s-a lucrat cu documente închise, cu dosare, pe care le deschideam și le descopeream, fără a putea să facem o activitate de cercetare care să reflecte un orizont informațional clar. Cu toate acestea, datorită faptului că s-au deschis parțial aceste arhive am putut să aflăm lucruri noi, care introduse în circuitul istoric, în istoriografie, își vor urma calea spre memoria publică. Astfel, s-a conturat ideea că, în pofida unor mituri referitoare la faptul că marile decizii pe care Partidul le lua cu privire la un lucru sau altul, erau luate undeva seara, într-un cadru neformalizat, și ca urmare nu aveau cum să fie consemnate, de cele mai multe ori deciziile erau luate formal în ședințe și erau consemnate ca atare. Am aflat, spre exemplu, că în anii '50, în secția administrativ-politică a Partidului Muncitoresc Român, deciziile se luau sub semnătură de la fiecare dintre membrii Biroului Politic. Mai mult decât atât, am descoperit că după 1953, într-o epocă de relativă incertitudine pentru liderii comuniști de la București în raporturile lor cu Moscova, deciziile nu mai erau unanime, fiind introdusă formal posibilitatea pentru ca fiecare dintre membrii Biroului Politic să spună da sau nu la o decizie sau la alta. Am dat un simplu exemplu despre ce s-a putut găsi în interiorul arhivelor, însă multe alte lucruri au rămas necercetate, și aici ne putem referi la dosarele de cadre, la situațiile legate de mecanismele juridico-politienești care au stat la baza fenomenului represivității: arhivele Tribunalului Militar, ale Ministerului Justiției sau de Interne au putut fi accesate doar parțial. Apoi, cu toate eforturile și diligențele depuse, arhivele marii majorități a penitenciarelor au rămas închise, fiind destul de greu să ajungem la acele fonduri, să descoperim lucrurile și din această perspectivă. Însă, cu toate acestea s-a muncit destul de mult pe această parte de documentare, de obținere și procesare a informației, și așa spune că o bună parte din ceea ce este cuprins în anumite subcapitole din acest raport este tocmai rezultatul acestor investigații punctuale. Un exemplu, în acest sens: în istoriografia română nu a existat până acum un studiu asupra rolului avut de Uniunea Tineretului Comunist, niciodată cercetătorii nu au avut posibilitatea de a cerceta actele create de această

“Imposibilitatea condamnării comunismului prin justiție cere imperios condamnarea lui politică și morală”

de vorbă cu istoricul Denis Deletant

- Domnule profesor Denis Deletant, sunteți considerat, între istoricii britanici, drept cel mai bun specialist în Istoria Contemporană a României. Ați fost coautor la o sinteză privind Istoria României, coordonată de Șerban Papacostea, ați scris mai multe lucrări despre comunismul românesc, și faceți parte din colectivul condus de tânărul istoric Marius Oprea, care analizează acum crimele regimului comunist. Cum apreciați activitatea multor istorici români de astăzi în efortul lor de a oferi o imagine cât de cât corectă, în spiritul obiectivității istorice, asupra perioadei comuniste din istoria României?

- Cu câteva excepții notabile, majoritatea lucrărilor privitoare la istoria comunismului au fost scrise de cercetători mai tineri care se încadrează într-un nou orizont de cercetare caracterizat prin încercarea de a se debarasa de ideologie, prin noutăți informative relevante, și prin abordări care pun în valoare noi metodologii și concepte mai clare și sugestive. Am sentimentul că o parte din istoricii care aparțin unor generații mai vârstnice întâmpină greutăți cu noile modalități de lucru cerute de schimbările survenite în societate. Înțeleg prin aceasta că ei nu se pot desprinde întotdeauna de temele unei istoriografii cantonate în sfera reconstituirilor care pun accentul pe finalitatea națională și naționalistă a cercetării istorice tradiționale.

- În acest context, aș dori să vă referiți și la raportul Comisiei Tismăneanu privind condamnarea regimului comunist în România, raport care se dorește elaborat pe baze științifice, dar care a iscat, pe de altă parte, o serie de controverse și dispute, mai mult sau mai puțin calificate, atât între istorici, cât și în opinia publică românească, tocmai în problema obiectivității lui. Care este părerea dumneavoastră despre raportul Comisiei Tismăneanu ca document sintetic privind această problematică ce se dovedește nu doar foarte complexă, dar și foarte actuală pentru societatea românească de astăzi?

- Imposibilitatea condamnării comunismului prin justiție cere imperios condamnarea lui politică și morală. Scopul acestui raport era să furnizeze o bază informativă care să slujească condamnării comunismului de către președintele țării ca reprezentant al națiunii române. Clarificarea atitudinii societății contemporane față de flagelul totalitarismului de stânga trebuie să ajute noile generații să asume o perioadă



rămasă sub semnul întrebării în istoria României și să le ofere un reper moral. Raportul documentează pe baza cercetării obiective a unei cantități impresionante de material informativ – o bună parte fiind surse primare neaccesibile până acum – și constituie o piatră de hotar în efortul societății românești de a-și clarifica atitudinea față de această perioadă întunecată. Chiar dacă unele aspecte nu au fost complet elucidate, cercetarea viitoare urmând să acopere aceste goluri, autorii săi au marele merit de a fi deblocat accesul la un număr impresionant de fonduri și de a fi deschis calea pentru noi cercetări și aprofundări.

- Intrarea României în Uniunea Europeană reprezintă și o nouă provocare mai ales pentru tinerii istorici români care se ocupă de cercetarea nu doar a regimului comunist, ci și a perioadei postcomuniste, și aceasta destul de contradictorie, născând dispute de tot felul. Privind temele istoriei recente a României, care ar fi punctul dumneavoastră de vedere, prioritățile de cercetare și rigorile metodologice pe care un istoric al contemporaneității trebuie să și le asume?

- Lărgirea continuă a documentației prin introducerea în circuitul cercetării a datelor care provin din surse cât mai diverse – inclusiv istorie orală – încercarea de a aborda cu detașare problematica atât de vastă a istoriei unei perioade complexe și dureroase în același timp.

Interviu realizat de
I. Maxim Danciu

instituție. Ca urmare a eforturilor depuse, chiar și pe un fond neinventariat – și aici se cuvine făcută o precizare: aceea că după 17 ani de muncă de prelucrare arhivistică, cea mai mare parte a fondurilor cercetate la Arhivele Naționale (UTC, Secția Administrativ-Politică a CC, ISISP) sunt încă dezorganizate. Deși creatorii le clasificaseră într-o primă formă, după 1990 a început o „operă” de reclasificare și reinventariere, nefinalizată nici până în prezent – s-a reușit o primă discuție asupra unei problematice sensibile și importante în perioada regimului comunist din România, legată de pepiniera de cadre tinere din UTC.

Permiteți-mi, în continuare, să mă refer la

structura și metodologia de lucru în elaborarea raportului, precum și la evenimentele, procesele și fenomenele pe care Raportul le scoate în evidență. Așa cum se cuvine unui asemenea produs istoric, prima parte este dedicată stadiului cercetării științifice asupra comunismului românesc, respectiv unei discuții teoretice privind natura și specificitățile regimului politic comunist din România. Dorind să fie un document sintetic, autorii au gândit această parte a Raportului, ca o bază pentru ceea ce urmează a fi expus pe parcursul său, aici fiind enunțate principiile după care s-au ghidat în cercetare și elaborare echipa de experți și membrii



comisiei. Necesarele considerații teoretice sunt completate cu o consistentă dezbateră asupra principalelor realizări istoriografice dedicate comunismului românesc. Firesc, în această parte a Raportului sunt evocate diacronic și discutate critic lucrările istorice apărute în Occident până în 1990 și cele publicate în spațiul românesc în ultimii 17 ani. În acest fel dezbateră teoretică a fost transpusă în termenii succesiunii paradigmatelor de cercetare: totalitară, modernistă, behavioristă, fiind precizate contribuțiile metodologice și conceptuale venite din zona științelor sociale în analizarea subiectului. O atenție deosebită a fost acordată realizărilor istoriografice din România din ultimii ani, evidențiindu-se înnoirea agendei de cercetare, introducerea în circuitul istoric a noi informații de arhivă, memorialistice, a investigațiilor de istorie orală, fiind precizate dimensiunile analitice și metodologice dezvoltate de tânăra generație de cercetători ai comunismului românesc.

În fond, înnoirea agendei de cercetare, de după 1990, noile concepte și noile metode au stat în atenția Comisiei și a experților atunci când a fost realizat elaboratul asupra căruia am să mă refer și în continuare. Acesta are o primă parte foarte consistentă, în care găsim o istorie instituțională și structurală, în care metodologia specifică istoricului este îmbinată cu elemente care vin dinspre sociologie, psihologie, socio-psihologie, precum și din metoda biografică foarte frecventată de președintele Comisiei noastre.

Această istorie a Partidului Comunist, destul de condensată vine și ne spune povestea construirii puterii comuniste în România, a instituționalizării sale, a evoluției sale în etapa stalinismului dezlănțuit în anii '50 și apoi a mutațiilor și modificărilor petrecute de-a lungul următoarelor decenii, până la căderea sa. În esență, această parte vine și valorifică ceea ce deja s-a știut istoriografic, ceea ce se acumulase pe marginea a ceea ce fusese



Memorialul de la Sighet

scris despre istoria comunismului românesc. Pe de altă parte, în această porțiune a raportului există și patru subcapitole integrate acestei istorii a Partidului. Primul dintre acestea este cel referitor la rolul jucat de consilierii sovietici în edificarea regimului comunist din România. Deși mult vânturat în eseistica istorică, ca subiect distinct,

bazat pe cercetarea empirică, acesta a fost un subiect tabu - inclusiv în istoriografia rusească postsovietică, unde au apărut doar câteva studii referitoare la acest lucru. Deși este începutul unei cercetări, acest subcapitol pune în evidență rolul pe care sfătuitoarii oficiali sovietici l-au avut pe diferite paliere de activitate din România, nu doar la nivel politic, ci și la nivel administrativ sau economic. Apoi, există alte două subcapitole referitoare la procesele electorale din România comunistă și la destructurarea societății civile, din nou subiecte interesante care vin să explice fenomene legate de felul în care opinia publică a înțeles sau nu să coabiteze cu noul regim, în diversele sale etape de dezvoltare. În fapt, deși doar schițate, aceste subcapitole arată dimensiunea monopolului pe care Partidul Comunist l-a instituit asupra societății românești, desființând structurile de existență și manifestare liberă a acesteia, prin teroare și violență. Nu în ultimul rând, subcapitolul deja menționat anterior, dedicat Uniunii Tineretului Comunist, vine să explice felul în care s-a format și s-a dezvoltat pepiniera de cadre a PCR.

Desecretizarea arhivelor instituțiilor represive — o necesitate

Cel de-al doilea capitol al raportului, cel mai întins, este dedicat unei dimensiuni centrale a comunismului românesc, și anume, fenomenului represiunii. Este un capitol dens, complex elaborat, în care orizontul referențial al cercetării istorice se împletește cu abordări din perspectiva memoriei și a memorializării istorice. În cuprinsul său victimele sistemului comunist depun mărturie, oferind argumente calitative care să acopere goluri referențiale. Din nefericire, și chiar dacă s-a făcut eforturi considerabile în acest sens în istoriografia românească din ultima decadă și jumătate, suntem încă departe de a formula încheieri istoriografice cu privire la acest fenomen. Arhivele instituțiilor represive (Securității, Penitenciarelor, Miliției, Procuraturii, Tribunalului Militar), prea mult timp zăvorâte, au început de abia acum să își arate bogățiile, iar o consistentă muncă de cercetare ce va urma de aici încolo va conduce la elucidarea tuturor aspectelor rămase încă neclarificate. Între acestea și acela al numărului total de victime ale regimului comunist, subiect destul de larg tratat și dezbătut imediat după apariția raportului. Criticile exprimate cu privire la acuratețea cifrelor avansate de către autorii raportului, implicat a lipsei unei cifre certe a victimelor, sau a plajei numerice mult prea largi între care sunt cuprinse acestea, sunt parțial întemeiate. Însă, în condițiile în care de abia cu acest prilej au putut fi accesate informații primare de valoare - precum cele aflate în arhiva Penitențiarului Aiud - nu suntem încă în stadiul în care se pot avansa cifre absolute și probabil va trece multă vreme până acest lucru va deveni posibil. În acest capitol există, dincolo de cifre, alte elemente care dezvăluie aspecte extrem de importante ale represiunii și consecințelor pe care aceasta le-a avut în societate. În primul există un capitol referitor la legislația represiunii, cu ample referiri la actele juridice, administrativ-politienești, care au stat la baza celor mai importante acțiuni ale regimului împotriva societății. Apoi există, firește, două subcapitole dedicate Securității, felului în care ea a funcționat ca mână înarmată a Partidului, în epoca maximei terori, și mai apoi a felului în care, într-o altă etapă a dezvoltării regimului comunist, această instituție a impus societății românești un control draconic. Nu în ultimul rând, și probabil aceasta

este zona cea mai vizibilă a capitolului, peste 150 de pagini au fost dedicate istoriei, memoriei și memorializării spațiului concentraționar: penitenciarelor, unităților de muncă, coloniilor de muncă, dislocărilor, tuturor acestor fenomene care au marcat destinele oamenilor, care au distrus nu doar un sistem de valori. Aici întâlnim mai multe abordări și perspective de analiză: exponențială alături de perspectiva memorialistică, este cea instituțională, dedicată mecanismelor, procedurilor, instanțelor care au guvernat acest fenomen, fiind realizate unele studii de caz pe penitenciare sau fenomene cum a fost cel al "reeducării". Nu în ultimul rând, în cadrul acestui capitol și-au găsit locul analize dedicate unor procese asociate terorii, generate de către aceasta sau ca reacție a societății față de inechitățile regimului comunist. Între acestea cele dedicate rezistenței armate din munți, diferitelor tipuri și grupuri de rezistență anticomunistă, mișcărilor studențești din anul 1956, protestelor muncitorești din Valea Jiului sau Brașov, sau formelor de dizidență intelectuală - atât cât a fost ea - vin să întregescă un important capitol de istorie socială, instituțională și structurală, precum cel dedicat represiunii în perioada regimului comunist.

Cel de-al treilea capitol dedicat societății, economiei și culturii vine să pună într-un alt context și să analizeze legitimitatea regimului comunist și felul în care el s-a construit de-a lungul celor 45 de ani al existenței sale. Aici avem câteva capitole interesante referitoare la relația Partidului-stat cu diversele sectoare ale societății, cu bisericile sau cultele, cu învățământul, cu producțiile culturale, nu în ultimul rând cu minoritățile, care și ele sunt o parte a acestei istorii și au fost integrate acestei istorii, pentru că până acum la nivelul cercetării istorice de prea puține ori am fost împreună, români, maghiari, germani, evrei, romi și alte naționalități. Ca urmare, am încercat depășirea acestor clivaje etnice în reconstituirea și analiza istorică.

Scurta mea prezentare pe marginea Raportului a avut menirea de a semnala, dincolo de tonul agresiv prezent în dezbateră publică, firesc afectată de interese politice, conținuturi și interpretări istorice asupra perioadei comuniste prezente în documentul elaborat pe parcursul a șase luni, în cursul anului 2006. Am ales această formă de a interveni și din motivul că multe dintre vocile care au intervenit cu opinii pe marginea Raportului au bruiat prin „etichetări” ideologice, lipsite de spirit analitic, precum și de necesara reflecție, pe care o presupune o astfel de analiză. A spune la nesfârșit că Moscova, rușii, minoritarii, KGB-ul sau mai știu eu cine ne-a făcut istoria, ne-a determinat-o reprezintă o formă de a perpetua amnezia socială asupra unei perioade tragice în care destine umane au fost frânte - și trebuie să ne gândim cu pioșenie la victimele care fără o vină demonstrată juridic au murit, și-au pierdut familiile, și-au risipit agoniseala în fantasmagoriile aplicării unei ideologii care a acoperit fărădelegile liderilor comuniști. Iar când unii încearcă să ne inducă nevoia de a face distincție între perioada terorii - de până la mijlocul decadei a șaptea - și cea a „construcției socialismului de esență românească, național, modernizator”, de mai apoi, ar trebui să le spunem că fără prima etapă a doua nu ar mai fi existat, și că a doua s-a bazat pe oameni formați în prima etapă și că deși regimul nu și-a mai urmărit scopurile cu brutalitate, esența sa a rămas aceeași. Dar pentru a putea să purtăm această dezbateră Raportul ar trebui să fie citit cu atenție, să fie judecate faptele istorice cuprinse în el, și nu să ne limităm la a apăra „ideologic” o perioadă istorică în care societatea românească a cunoscut transformări

multiple, cu efecte traumatice în prezent. Și, adaptând un celebru dicton care stă înaintea oricărui istoric să spunem că *fără a cunoaște nu riscăm doar să repetăm trecutul, ci și să îl uităm în numele unui prezent etern.*

Receptarea Raportului în societate este în opinia noastră primordială mai ales prin efectele sale, și aici nu vreau să mă refer la efecte politice sau de natură juridică, ci la efecte pur și simplu în cadrul dezbaterii istoriografice, a dialogului pe tărâmul științei istorice. Cu siguranță în masivul text prezentat public în decembrie 2006 există imperfecțiuni, însă este extrem de important ca aceste imperfecțiuni sau aceste puncte care nu sunt împărtășite de toată lumea să fie dezbătute, să existe un dialog pe marginea lor, pentru că până în momentul de față, din nefericire trebuie să o spun și cu aceasta voi și încheia, au existat doar sentințe și etichete date pe marginea întregului text. Și tocmai despre aceasta este vorba în Raport. În interiorul său nu veți găsi sentințe date împotriva cuiva, nici consemnarea unor vinovății colective, ci „sine ira et studio” veți putea cunoaște dimensiuni specifice, procese, fenomene, persoane - ori tocmai din acest punct de vedere micile biografii ale liderilor comuniști, spre exemplu, au stârnit valuri de proteste - care au contribuit la instaurarea și menținerea regimului comunist în România. Tocmai de aceea, și cu asta chiar voi încheia, cred că dialogul va trebui să fie cel care să așeze în istoria acestui Raport, viitorul cercetării istorice românești. Vă mulțumesc!

T.N.: Mulțumesc și eu celor doi colegi ai noștri participanți la acest elaborat, care fără îndoială ne-au limpezit o bună parte din problemele care au condus la apariția lui, dar cu siguranță dezbaterea este încă la început. Am să invit acum pe câțiva dintre colegii noștri care au citit, au răsfoit, au analizat Raportul și am să îi rog să aibă doar intervenții mai punctuale, pentru ca să lăsăm la urmă și loc pentru întrebări, răspunsuri, dezbateri. Colegul Ionuț Costea va începe cu câteva puncte de vedere cu privire la Raport. Te rog !

Metodologii și concepte în studiul comunismului românesc

Ionuț Costea (IC): Dacă m-aș alinia aprecierii pe care ați făcut-o, acest Raport ar trebui discutat într-o primă perspectivă, sub aspectul dezbaterii publice, atunci consider că este necesară o introspecție în societatea românească, care chiar și după 17 ani trebuie să participe la un astfel de proces. Din cealaltă perspectivă a analizei istoricului, a analizei istoriografice, eu aș zăbovi mai mult la conținutul acestui Raport, încercând să punctez, cum spunea domnul decan, câteva aspecte de natură conceptual-metodologică. În primul rând, în opinia mea, angajați sub perspectiva analizei regimului totalitar, comunismul din România face din perspectiva autorilor, trimitere spre unele concepte cheie în analiza acestui cadru. Și aici m-aș opri la punctul de vedere exprimat de Hannah Arendt într-o cunoscută monografie în care analizează regimul totalitar, ea considerând că acest regim introduce în discuție o atomizare, o izolare a societății, ori autorii, cel puțin în partea introductivă, își asumă aceste repere metodologice, aceste repere conceptuale analizând comunismului românesc. Desigur această lucrare a lui Hannah Arendt este puțin mai veche. Sunt în dezbaterii istoriografice niște puncte de vedere, mai nuanțate, care ar fi interesant de luat în considerare. Încă din anii '50 sociologii și istoricii americani au pus în discuție aceste concepte

propuse de Hannah Arendt. În anii '60 există chiar un proiect la Harvard care interviuează o parte a refugiaților din Uniunea Sovietică și ajung la concluzia, că de fapt, comunismul nu a divizat familia, nu a pus față în față membrii familiei în perspectivă de opoziție. Acel caz, al lui Pavlik Moruzov, pe care-l cunoaștem toți, copilul care-și trădează părinții, care suportă consecințele punitive ale trădării, este unul izolat, care capătă relevanță datorită propagandei. Războiul Rece va face propagandă și într-o parte și în alta și în lumea democrată și în lumea comunistă. Ori această abordare teoretic-conceptuală, demontată de istoricii și sociologii americani, o putem proba cu experiențe din apropierea noastră. Îmi aduc aminte povestea unui profesor de-al nostru, care în anii '50 fiind student la Universitatea din Cluj, la Facultatea de Istorie, povestea că părinții lui au fost închiși. Colegii au aflat și dintr-o dată în sala de curs s-a făcut un gol împrejurul său. A rămas lângă el doar viitoarea sa cumnată. Deci această presiune pe care societatea din punct de vedere ideologic o adresează subiecților, vedem că de fapt duce la o consolidare a raporturilor din familie. Pe de altă parte, putem recupera exemple și din alte zone. M-aș opri la cazul lui Lazăr de la Rusca, pe care-l cunosc mai îndeaproape acum. Chiar în memorialistica postsocialistă, familia încearcă să-l discolpe pe Lazăr. Acesta este un activist comunist care moare într-un sat de partizani. În anii '50 cunoaște un proces public, este instrumentat ca un simbol al comunismului în România, livrat prin poeme, literatură, și manuale școlare, intervenind, deci, în educarea conștiințelor publice. Un alt concept care cred că ar merita discutat și care se regăsește într-o mare măsură în societatea comunistă, în general în societatea din Răsăritul Europei este cel al delațiunii. Or aici, în Raport nu mi se pare foarte limpede stabilit raportul dintre delațiune și informator. Delațiunea, am văzut este pusă pe seama Securității și a informatorilor, ori delațiunea are tot așa în istoriografie ...

TN: Vă referiți la delațiunea voluntară ? Pentru că informatorii erau într-o relație mai complexă cu ...

IC: Dacă ar fi să faci o definiție precisă delațiunea înseamnă un act voluntar, informatorul este plătit, este plasat într-o rețea, or în acest Raport, am văzut că nu e foarte clar diferențiată și cred că ar trebui astfel să discutăm ...

TN: Pentru că fenomenul este prezent, în porții mai mici și în societățile zise normale, dacă vorbim așa nu? Există delatori în toate societățile. Desigur că într-un regim totalitar precum comunismul fenomenul a luat dimensiuni pe care numai le bănuim, urmează să le decriptăm din ce vom descoperi din surse.

IC: Sigur. Eu cred că au consecințe punitive extrem de semnificative pentru ceea ce înseamnă, „violență” comunistă.

În al treilea rând aș vrea să introduc în discuție raportul dintre perspectiva optată în cadrul instituțional pentru redactarea acestui volum și celelalte programe de cercetare dezvoltate în România, în cadrul societății civile, în cadrul academic. Ar fi interesant de văzut în ce măsură Raportul preia punctele clarificate, cât pot fi ele clarificate în istoriografie, în structura și în elaborarea acestui program. Ar fi o serie, mă feresc să pun întrebări pentru a nu ...

TN: De acord! Deocamdată punem problemele! Cine intervine în continuare? Domnul Bucur?

Marius Bucur: Intervenția mea va fi foarte scurtă. Eu am avut un interes general și în special legat de raport, față de o secțiune anume, aceea privind politicile religioase ale regimului comunist, din mai multe motive.

Represiunea împotriva religiilor — formarea omului nou

Acest Raport ridică problema politicilor religioase promovate de România comunistă în trei locuri, în partea introductivă, mai apoi într-un capitol ce se încadrează în represiunea din România, și într-o secțiune în cadrul capitolului dedicat opoziției și dizidenței. Ca observație generală aș spune că pe marginea acestui conflict dintre religie, instituțiile religioase și ideologiile și regimurile totalitare din secolul XX există o literatură destul de vastă. Totuși, referirile la această literatură sunt destul de vagi, și aș accepta acest lucru din perspectiva menirii Raportului. Până la urmă el și-a propus tocmai să documenteze natura represivă a acestui regim și consecințele sale asupra unei societăți. Așadar, cred că una din premisele celor care au elaborat această secțiune, putea fi - desigur e o problemă de opțiune, nu un reproș - conflictul ce a avut o natură mult mai profundă între ideologiile și regimurile autoritare ale secolului XX și religii, respectiv instituțiile religioase. Pentru că altminteri conflicte între puterea politică și instituții religioase, întâlnim de-a lungul istoriei chiar moderne, atât în regimuri liberale, care la un moment dat au asumat politici anticlericale de pildă, sau, ca să fiu mai aproape de subiect, de regimuri autoritare. Ce vreau să spun e că trebuie să fim atenți, din punct de vedere metodologic, pentru a putea face diferența între politica religioasă a unei dictaturi, de pildă, și politica religioasă promovată de un regim totalitar. Nu este aceeași chestiune! Din punctul meu de vedere, cel puțin! Aceasta ar fi o primă observație de fond.

A doua observație mare vizează natura atee a regimului comunist. Evident că se cunoaște faptul că ideologia comunistă a avut o dimensiune atee militantă. În al doilea rând, alături de această dimensiune atee militantă cred că un rol important în elaborarea și mai apoi, punerea în practică a politicii religioase, a politicilor - pentru că eu cred că au fost mai multe politici în 40 de ani - l-a avut țelul pe care-l avea orice regim comunist, chiar dacă vorbim de un țel strategic să spunem, un interes de durată, adică formarea, plasmuirea unui om nou. Din punctul meu de vedere existau două surse: pe de o parte ateismul inerent și pe de altă parte țelul final, realizarea utopiei în practică. Or, dinamica relațiilor dintre aceste elemente constituie un aspect important în teoretizările comunismului și apoi în elaboratele politice ce au influențat mereu politica religioasă dintr-o țară sau alta.

În fine a treia observație de fond are legătură cu aprecierile formulate de unul dintre autorii acestui capitol. Și anume: ce factori au influențat politicile religioase? Studiile metodologice, din acest punct de vedere, sunt iarăși destul de diverse și au căutat să evidențieze ce alte elemente, dincolo de ideologie, au dictat, au condiționat și au influențat politicile religioase promovate de regimurile comuniste. Diverși autori au identificat diferite variabile. Acestea sunt menționate, dar nu sunt valorificate în interiorul textului.

Prima parte a acestui capitol este o întreprindere, aș spune novatoare în istoriografia noastră. Este prima analiză serioasă, din punctul meu de vedere, articulată, coerentă a unei agenții specializate, care a jucat un rol cheie în punerea în practică a politicii religioase. Este vorba de Departamentul Cultelor din Ministerul Cultelor, devenit după reorganizare Departamentul Cultelor. Până în prezent, din rațiuni obiective și subiective, practic nu s-a știut aproape nimic în legătură cu





acest subiect. Cred că primul articol dedicat profilului lucrătorilor din Secretariatul Pentru Culte se datorează unui tânăr cercetător de la CNSAS și a apărut în 2001, dacă nu mă înșel. Până în acel moment, timp de 10 ani, nimeni nu a știut cum anume a funcționat, după ce reguli, cum s-a structurat și care a fost dinamica propriu-zisă a raporturilor dintre acești angajați, care trebuiau să pună în practică politica guvernului și raporturile dintre funcționari și - folosesc și eu formula din Raport - deservenții cultelor din teritoriu deși nu este una dintre cele mai fericite formule. De ce este important acest lucru? Din mai multe motive, întâi de toate pentru că spre deosebire de diferite birouri, secțiuni, departamente care de regulă reprezintă guvernul, instituțional vorbind, în raporturile cu instituțiile religioase și pe care le găsim în unele țări acest departament al cultelor avea o miză mult mai mare, acesta e un aspect. Al doilea aspect ține de memorie și istorie, din 1990 până în 2000, deși Ministerul Culturii și Cultelor s-a reorganizat în mai multe rânduri nu am avut niciodată evaluarea personalului care a lucrat acolo. De ce este important acest lucru? Pentru că așa cum documentează studiul, mulți - nu știm deocamdată câți dintre ei - erau fie colaboratori ai Securității, fie ofițeri sub acoperire. Practica nu era nouă și nu caracterizează doar o asemenea Agenție, specializată, cum era cea din România. Practica a fost una instituită de KGB, care pe fondul reevaluării raportului dintre stat și biserică din URSS a creat două agenții speciale, care aveau menirea de a supraveghea cultele, una pentru Biserica Ortodoxă, cealaltă pentru cultele minoritare. Acest model sovietic a fost transplantat în România și în toate țările socialiste după cum și spune Raportul, începând cu 1948. Din punctul meu de vedere o astfel de analiză este binevenită pentru că ne luminează cu privire la un aspect important. Partea a doua a acestui capitol se dorește a fi nu atât o cronică, cât o prezentare sintetică a dimensiunii represive a politicii comuniste și a fost una dintre secțiunile criticate, reproșându-se, în principal, faptul că nu au evidențiat suficient de mult victimele înregistrate de o biserică sau alta. Nu

vreau să intru acum în detalii, evitând să intrăm în zona discuțiilor politico-eceziastice, și nu cred că e cazul, însă și aici au existat probleme, deja evocate de colegul meu Țărău, unele dintre ele, în legătură cu dimensiunea, sună cam cinic, cifrelor represiunii: câți preoți slujitori ai cultelor sau credincioși au fost închiși pentru motive de conștiință, pentru propriile lor convingeri, încă nu știm exact, doar aproximăm. Apoi desigur, aici se ridică și o altă chestiune: câți au fost închiși pentru motive de conștiință? câți au fost închiși pentru alte delictelor? dacă acele delictelor de care au fost acuzați au fost reale sau au fost simple înscenări? În fine, o altă parte a intervenției mele vizează un subcapitol a capitolului care tratează disidența. În acest caz am opinii diferite, întâi de toate pentru că nu sunt întru totul de acord cu aserțiunea potrivit căreia a existat o predispoziție în rândul membrilor unor culte protestante în a nu se conforma evenimentelor și ritualurilor politice din anii '70-'80 care citită astfel, presupune o implicare a lor mai activă în rândul disidenței, în general din România și mai ales a vizibilității, pe care unii dintre ei au căpătat-o pe scena internațională, în opinia publică. Nu împărtășesc întru totul acest punct de vedere din două motive, pentru că pe de o parte cred că se amestecă două chestiuni care, desigur se întrepătrund, dar există riscul unor confuzii. Este vorba de dimensiunea instituțională a raporturilor dintre stat și Biserică, pe de o parte, și de comportamentele individuale, de măsura în care un set de valori spirituale, a influențat, a determinat comportamentul în sfera publică, mai ales, al unei persoane, al unui individ. Așadar pe partea instituțională, să revin, ar fi o utopie să credem că există Biserici predispuse să recunoască, să fie obediente față de un regim totalitar, și altele, care din varii motive ar fi pe o altă poziție, adică mult mai militante, mult mai combative. Eu cel puțin, nu împărtășesc această premisă. Experiența mă îndeamnă să fiu mai precaut în legătură cu acest subiect. În momentul în care instituțiile religioase, asemenea altor corpuri organizate dintr-o societate se confruntă cu regimuri care aspiră să controleze întreg spațiul public, toate manifestările individuale și colective, se desfășoară, în mod inerent, așa spune, diferite strategii de supraviețuire, de adecvare. Nu

întâmplător în anii '60 pe fondul destinderii internaționale au apărut multe lucrări despre „Biserica în socialism”. Era o tentativă dictată de considerente practice ale unei instituții de a se exprima altfel într-un ambient cu totul și cu totul potrivit. Că acele formule de adecvare s-au numit *modus vivendi*, *modus operandi*, *modus nonmoriendi*, e cu totul altă discuție, dar ca principiu, repet, eu nu ader la o explicație care tinde să introducă și un criteriu ce nu poate fi justificat pe baza cercetărilor empirice.

Al doilea aspect privește comportamentul individual. Noi nu avem, din câte știu eu, studii care să evalueze comportamentul indivizilor și măsura în care valori precum cele religioase influențau în acei ani, determinau acel comportament. În al treilea rând mai e o chestiune, nu cred că doar în comunitățile neoprotestante în anii '70 au apărut grupuri care puneau sub semnul întrebării ierarhiile, structurile de conducere ale cultelor. Cu alte cuvinte am unele rezerve vis-à-vis de argumentul menționat în Raport potrivit căruia una din cauze a fost generațională, în sensul că au apărut de pildă în anumite comunități precum baptistă, penticostală sau altele enumerate acolo, alți lideri care au pus sub semnul întrebării politicile pe care șefii instituțiilor cultelor respective în raport cu autoritățile le acceptau și le puneau în practică.

Înainte de a încheia aș dori să mai adaug un lucru. Am în vedere un aspect pe care autorii raportului nu au reușit, din diferite rațiuni obiective, să îl clarifice, anume, acela al prezenței Securității în structurile care gestionau raporturile dintre culte și este adevărat, se fac unele afirmații, dar nu există, aproape nicio referință la sursele de arhivă. Scuze pentru abuzul pe care l-am săvârșit consumând prea mult din timpul Domniilor Voastre.

TN: Mulțumim colegului Marius Bucur pentru această analiză aplicată asupra unui capitol foarte special. Îl invit pe tânărul nostru coleg dr. Lónhárt Tamás să intervină și el, dar de această dată chiar punctual.

(continuare în numărul viitor)

Text transcris și editat de
Mihai Croitor

Despre pasiunea transparenței în democrație

(Urmare din pagina 2)

Daniel Barbu se întrebă asupra formelor democrației, găsind că sub aparența lor se perpetuează, în afara regulilor modernității, o tribală luptă pentru putere. Decalajul de modernitate, absența unui corp politic, „caracterul” liderilor autohtoni, raportul de continuitate care înlocuiește idealitatea actului politic, confuzia dintre reprezentarea culturală și cea politică alcătuiesc fațada ipocrită a unei democrații alegorice care demonetizează fățiș orice idee de filosofie politică, confundând politicul cu administrația. Urmându-l pe Charles Tilly, care afirma că democrația este „rezultatul contestării sociale”, Daniel Barbu găsește că cetățenia democratică nu s-a născut încă la noi, ceea ce explică de ce guvernarea continuă să fie o pragmatică a dominării și a aservirii celor mulți de către cei puțini, indiferent de stindardele, banderolele ori insignele lor politice.

Pentru Tony Gallagher, tabloul societății românești după 1990 este întâi de toate cel al proastei guvernări (*Furtul unei națiuni. România*

de la comunism încoace, 2004). Incapacitatea de a conduce țara la viteza de croazieră a Europei se datorează avatarurilor noastre pre-moderne care pulverizează, rând pe rând, toate tentativele de reformare. Tradiția unei civilizații rurale și autoritarismul culturii politice desfid cinic însăși substanța modernizării, iar dacă șansa schimbării apare datorită diligenței instituțiilor internaționale, ea este sortită eșecului din pricina practicilor autohtone de a spune una și de a face alta. Scindată, antagonizată, polarizată, „furată” de simbolurile politice ale modernității, națiunea română este victima incapacității de auto-reprezentare, întârziind să devină atât modernă, cât și europeană. Pesimismul lui Tony Gallagher se revarsă din convingerea că despărțirea de trecut (mentalitatea totalitară) nu s-a petrecut, și este improbabil că se va produce, astfel încât democrația actuală nu e decât carnavalul de măști al „vechii gărzi”.

Un punct de vedere diferit de cel al lui Gallagher în privința întârzierii, puterii netransparente, furtului de reprezentare, ori al celui de revoluție, este cel al lui Gabriel Liiceanu, la sfârșitul unui recent și percutant eseu despre minciună (*Despre minciună*, 2006). Reflecția densă, epurată de tentația mondenității intelectuale, stilistic impecabilă, suferă totuși de o anumită distensie interpretativă a textelor ilustre față de lecția de anatomie a minciunii politice din

România de azi. Criza celei de a doua morale și impasul „catharsei” întrerupte, puse pe seama personajului „întârzietor”, recognoscibil în tipul „omului rău”, corupătorul, alias Spânul din basmul cult al lui Creangă, nu lămurește totuși impasul moral al democrației noastre. Terapia răului, ieșirea din „zodia Spânului” sub care crede Gabriel Liiceanu că stă România, nu e negată, ci suspendată, ori mai degrabă propulsată într-un timp al elecțiunii salvatoare, căci „vine momentul când corupția devine extremă, când ea sare în ochii tuturor, când toată lumea află că Spânul e Spânul și nu Harap Alb”. Șansa ca liderul virtuos să își întâlnească poporul pe care îl merită, depinde însă prea puțin de procesualitatea democratizării, ci de un moment *kairotic* al timpului, ca advenire a viitorului.

La finalul *Democrației în America*, Tocqueville scria: „națiunile din zilele noastre nu pot să nu creeze în sânul lor condiții egale; dar depinde de ele ca egalitatea să le ducă la asuprire sau la libertate, la cunoaștere sau la barbarie, la prosperitate sau la mizerie”. Încheierea profetică refuza determinismul istoric, de rasă ori de clasă, arătând implicit că pasiunea transparenței în democrație nu se poate împlini decât în reflexivitatea actului politic.

dezbateri & idei

Cursa partidelor către Europa între oportunism și afinități doctrinare

George Jiglău

Pe lângă transformările de ordin economic și legislativ pe care România, ca orice altă țară candidată la aderarea la Uniunea Europeană, a trebuit să le suporte în anii premergători momentului 1 ianuarie 2007, apropierea treptată de forul pan-european a produs efecte demne de luat în seamă și asupra partidelor politice. În cele ce urmează, voi aborda această temă mai în detaliu.

Particularitățile partidelor europene

Gradul de integrare continuă între statele membre în cadrul Uniunii Europene și mai ales existența și înmulțirea treptată a atributelor Parlamentului European, au permis cristalizarea partidelor politice europene și a unui sistem european de partide, cu o dinamică internă proprie. Astfel, tot mai mulți autori în domeniul științelor politice au redactat studii referitoare la acestea, comparându-le în permanență cu partidele și sistemele de partide existente la nivel național. De altfel, faptul că aceiași autori nu au dezvoltat un cadru teoretic propriu pentru dimensiunea europeană, folosind teorii clasice, dezvoltate pentru partide clasice, naționale, nu a permis până acum înțelegerea mai bună a modului în care funcționează partidele europene și modul în care se raportează acestea la partidele naționale, care le compun. Trebuie spus de la bun început că partidele europene și sistemul de partide european diferă în puncte esențiale și, conform teoriilor clasice, nici nu ar trebui numite astfel, din cauza faptului că le lipsesc elemente cheie, precum faptul că nu au membrii proprii, în sensul că niciun individ nu semnează o adeziune pentru Partidul Socialiștilor Europeni, de exemplu. La fel, sistemul de partide european este nedisociabil de Parlamentul European; nu există partide europene „extraparlamentare”. Prin urmare, întreaga dinamică este diferită de cea a sistemelor de partide naționale. Dar această chestiune poate fi dezbătută mai pe larg într-un studiu științific mai amplu. Am dorit doar să fixeze de la început parametrii în care trebuie privite și înțelese efectele aderării României la Uniunea Europeană asupra partidelor românești.

Legitimitatea vine din UE

Partidele românești s-au aflat întotdeauna într-o criză de popularitate, după reintroducerea pluralismului politic în 1990. Din cauza acestei lipse de încredere a populației în partide și în oamenii politici, în general, se poate spune că partidele au dus lipsă de o bază a legitimității lor, care s-a construit în special pe câțiva lideri carismatici, devenite la nevoie locomotive electorale. Pe de altă parte, Uniunea Europeană și perspectiva aderării României au fost îmbrățișate cu mare rapiditate de români, care constituie de altfel cel mai euro-entuziast popor din Europa și probabil de pretutindeni. Astfel, partidele politice și-au făcut un calcul simplu: entuziasmul românilor se va răsfrânge și asupra instituțiilor și actorilor europeni. Deși nimeni nu a pus vreodată, în vreun sondaj de

opinie, o întrebare legată de încrederea românilor în partidele europene, putem să fim siguri că răspunsurile, venite din inerție, ar fi fost mult mai favorabile omologilor europeni decât partidelor românești.

Așadar, concluzia a fost trasă de partidele noastre încă de la finalul anilor 1990 și fiecare a început demersurile pentru a-și aplica eticheta europeană cât mai repede. Din acest punct de vedere, se poate spune că partidele au luat-o cu mult înaintea statului în sine, intrând într-o cursă a integrării cât mai rapide în Europa, în timp ce România trecea prin procese anevoioase de negociere și de adoptare a legislației impuse de Uniune. Această cursă a determinat schimbări semnificative la nivelul spectrului politic, care se petrec în continuare și astăzi și pe care le voi prezenta în cele ce urmează.

Partidele românești, în cursă pentru un loc la masa europenilor

Primele partide care și-au îndreptat privirea către Europa au fost cele care se revendică a fi de centru-dreapta. PNȚCD a fost primul partid care a aderat la Partidul Popular European (PPE), care reunește partidele creștin-democrate și pe cele conservatoare de la nivel European. Fiind primul partid românesc aderat la PPE, a devenit și vocea cea mai respectată din România, în ciuda eșecului de la alegerile din noiembrie 2000 și a crizei continue în care se află de atunci. La scurt timp după PNȚCD a urmat UDMR. Formațiunea maghiară, ea însăși un conglomerat de platforme de diverse curente politice, a fost definită de liderii săi ca fiind una de centru-dreapta. De altfel, în PPE se regăsesc multe partide europene etnice sau naționaliste, așadar constituia de la bun început cea mai potrivită țintă europeană pentru aceasă formațiune. Pe de altă parte, această îmbinare a partidelor etnice minoritare cu partide de un naționalism moderat a alimentat dispute semnificative, după cum voi arăta.

Pe partea stângă a eșcherului politic, primul partid care o obținut recunoașterea europeană din partea Partidului Socialiștilor Europeni (PSE) a fost Partidul Social-Democrat Român (PSDR), sub conducerea lui Sergiu Cunescu, la mijlocul anilor 1990, acesta fiind considerat moștenitorul de drept al social-democraților români din perioada interbelică. În urma alierii acestui partid cu Partidul Democrat, înaintea alegerilor din 1996, democrații lui Petre Roman au fost acceptați, la rândul lor, ca membri observatori, și mai apoi asociați, în cadrul PSE. După alegerile din 2000, care au adus și rupearea alianței mai sus menționate, PSDR a fuzionat cu Partidul Democrației Sociale din România (PDSR), aflat acum la guvernare, rezultând Partidul Social Democrat (PSD). PDSR încercase în repetate rânduri să obțină calitatea de membru al PSE, cel puțin cu caracter de observator, pentru a demonstra că este un partid reformat, însă socialiștii europeni au refuzat să îi primească, din cauza faptului că

PDSR era privit în continuare ca „fostul partid comunist”. Însă, în urma fuziunii, noul PSD a primit rapid statutul de membru observator, în special din cauza faptului că unul dintre cele două partide fondatoare era deja parte a PSE. Se poate spune deci că PSDR, un partid mai degrabă neînsemnat pe cont propriu, a servit ca vehicul pentru „europenizarea” a două mari partide românești, primind în schimb acces la guvernare.

Acceptarea PSD în rândul socialiștilor europeni și îmbunătățirea imaginii sale în cadrul partidului pan-european a produs un conflict la nivelul sistemului de partide românesc. PD și PSD se revendicau ambele ca partide social-democrate, cu certificat european. Totuși, se aflau în conflict permanent din punct de vedere al programelor politice, iar orice posibilitate de fuziune sau cel puțin de aliere nu putea fi pusă în discuție. Astfel, după alegerile din 2004, după care PD, alături de PNL, a intrat la guvernare, s-a produs o schimbare doctrinară rar întâlnită în cadrul unor state cu o democrație veritabilă. PD a decis, în iunie 2005, că va părăsi PSE și toate celelalte foruri socialiste internaționale, și va deveni un partid popular, de centru dreapta, urmând a cere acceptarea în PPE. Un astfel de demers, în cadrul unui sistem de partide stabil și predictibil, ar fi fost sancționată de electoratul PD, presupunând că acesta era unul preponderent de stânga. Totuși, beneficiind de popularitatea ridicată a fostului lider Traian Băsescu și de faptul că preocupările doctrinare ale românilor sunt cel mult reduse, PD a s-a prezentat în fața opiniei publice cu succes ca un partid de centru dreapta. În urma acestui pas, PSD a rămas singurul partid se centru-stânga din România, recunoscut ca atare și de PSE.

Acceptarea în cadrul PPE a decurs însă extrem de anevoios. PD a fost acceptat cu întârziere ca membru observator. PNȚCD s-a opus acceptării democraților, ceea ce era de așteptat dacă ne amintim experiența guvernării comune din perioada 1996-2000. Liderii PPE, la rândul lor, au privit cu circumspecție mutarea democraților de la stânga la dreapta și au pus la îndoială devotamentul acestora față de ideile de centru dreapta. În cele din urmă însă, PD a fost acceptat ca membru observator și mai apoi ca membru asociat, în special datorită prezenței sale la guvernare, a popularității sale și a infrastructurii la nivel local deloc de neglijat. Deși PNȚCD și UDMR erau considerate reprezentantele cele mai autorizate ale popularilor europeni în România, vocea PPE se poate face auzită mult mai bine prin intermediul PD-ului decât al celorlalte două formațiuni.

Prezența PD-ului în cadrul PPE a pus probleme relațiilor din cadrul coaliției de guvernare în anul 2006, cu ocazia dezbaterilor pe marginea legii minorităților. Știind că în PPE se află numeroși naționaliști, printre care bunăoară se numără și FIDESZ-ul lui Orban Viktor, maghiarii au mizat cu succes pe suportul PPE-ului pentru obținerea unor drepturi colective ample. Pe de altă parte, atitudinea naționalistă a democraților, care au exclus orice drepturi colective, a avut și ea adeptii săi. Practic, în cadrul PPE s-a dat o luptă ideatică între naționaliștii din state pe teritoriul cărora se aflau minorități etnice. Acesta a fost unul dintre episoadele care au arătat că, deși împart oficial aceeași doctrină, partidelor românești membre ale PPE le este imposibil să conlucreze.





Liberalii au la rândul lor probleme doctrinare legate de apartenența lor europeană. Liberalismul din țările post-comuniste este în esența sa unul de dreapta, în special din perspectivă economică, pe când cel din vestul Europei este unul de centru stânga. Cu toate acestea, PNL s-a îndreptat, în special din motive de etichetă, către Alianța Liberal-Democrațiilor Europene (ALDE), fondată ca un conglomerat al partidelor liberale de centru stânga din Europa. Această ambiguitate este de obicei evitată de liderii PNL, pentru că alternativele europene ale liberalilor români sunt practic inexistente. Pe centru dreapta există doar PPE, însă acolo nu se regăsesc partide liberale, iar varianta a fost vehement exclusă de PNL odată cu respingerea fuziunii cu PD. Paradoxal însă, liberalii au încheiat un pact politic cu PNȚCD, parte a PPE, în vederea coagulării forțelor de centru dreapta din România.

O tactică mai degrabă hilară au avut-o conservatorii (foști umaniști) și extremiștii, urmași ai comuniștilor, de la PRM. După ce PUR a devenit PC, Dan Voiculescu a orientat partidul către PPE, devreme ce acolo se regăsesc toți conservatorii europeni. După refuzul PPE de a-i accepta, conservatorii s-au reorientat către liberalii europeni, care nu au ezitat să îi accepte. Astfel, după ce afirmam mai devreme că nu există liberali în PPE, PC a devenit primul partid conservator din ALDE, cu toate că între conservatorism și liberalism diferențele sunt numeroase și semnificative. PRM a avut la rândul său o tentativă eșuată de a se apropia de PPE, mai ales în perioada în care își atașase în denumire eticheta de „popular”. După revenirea la vechiul și actualul nume, partidul lui C.V. Tudor a reușit să creeze un nou grup la nivelul Parlamentului European, care reunește extremiștii naționaliști din mai multe state europene. Rămâne de văzut cum vor conlucra în același partid naționaliștii din PRM, care prin prisma denumirii lor consideră Cadrilaterul bulgăresc drept parte a României Mari, cu naționaliștii bulgari de la Ataka, care consideră sudul Dobrogei parte a Bulgariei Mari.

Testul alegerilor europarlamentare

Așadar, cursa către Europa a partidelor românești a generat câteva efecte majore la nivelul partidelor din România. PD și-a schimbat cu totul doctrina; PSD a devenit dintr-un partid „cripto-comunist” unul social democrat modern, însă pare incapabil acum să folosească acest capital pentru a progresa; trei partide care împart aceeași doctrină populară se află în conflict aproape constant și au șanse minime să conlucreze; PNL se află într-o ambiguitate doctrinară care îi poate afecta identitatea și îi poate adânci criza în care se află. Apropierea partidelor românești a fost propulsată în principal de oportunism și mai apoi de anumite afinități doctrinare. Apropiate alegeri europarlamentare vor ajuta poate la așezarea acestei nebuloase, însă acest lucru pare greu de realizat câtă vreme interesul populației față de subiectele de politică europeană și de activitate europeană a partidelor românești este la acest nivel scăzut.

filosofograme

Caracterul pozitiv al relativismului valorilor Imperativul utilului imediat

Aurel Bumbaș

III. Între mitizare și relativizare

Figura salvării care ne vine din regândirea Originii, esenței, sensului unui concept asumă ca fundamentală ideea că lumea, înțelegerea și devenirea umană se găsește într-o continuă degradare, contrar aparențelor sau prognozelor, idee dominantă la începutul secolului al XX-lea ce vine să limiteze avântul pe care îl luaseră în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea ideile de progres continuu și evoluție pozitivă, care dominau reflecțiile filosofice, înainte de Primul Război Mondial. Probabil sub imperativul acestei figuri a salvării și-a gândit și D. D. Roșca soluția critică care are în centru cuplul utilului imediat și gratuitul. Delegitimarea mitului utilului prin reconsiderarea rolului gratuitului - desemnat drept condiție de posibilitate a utilului în lumea omului emancipat de sub strictetea imperativului biologic și moment declanșator și prezervator al omului ca și creator de cultură - se dovedește justificată, însă nu-l ferește pe autor de neajunsul mitizării gratuitului. Iar mitizarea face din gratuit, prin cele două sensuri pe care autorul i le asociază, o idee-forță, răspunzătoare de geneza saltului calitativ ce susține diferențierea esențială dintre om și animal. Este de semnalat acest fapt mai ales că filosoful se pare că știa bine mecanismul prin care are loc procesul mitizării unei valori sau idei, pentru că îl va reda cu exactitate în 1934, în *Existența tragică*. Îl determină pe cititor să înțeleagă: „Că pretutindeni unde e vorba de creație și realitate omenească, raporturile de cauzalitate nu sunt simple, ci de reciprocitate: imaginația și emotivitatea omului nascocesc idealuri și după ce le-au semănat în lumea omenească și acestea au încolțit și s-au copt, lumea aceasta se arată transformată. Câteodată, o idee este forță mare când e primită cu credință suficientă. [...] Ca idee-forță ce este, ea produce efecte de stimulare și creație întocmai cum, în sfera naturii materiale, o forță oarecare își produce efectele ei particulare.” Autorul construiește mitul gratuitului, fără să semnaleze în mod expres cititorului acest fapt, și-l opune mitului utilului imediat, lăsând neproblematizată limita dintre creația ce se desfășoară sub imperativul utilului și cea ce se desfășoară sub imperativul gratuitului. Limită în care se originează lumea omului și pentru care imperativul sub care se prezervă omul ca și creator de cultură este recunoașterea continuă a situației într-o condiție paradoxală, unde concomitența și interdependența dintre biologic și spiritual este condiție esențială a diferențierii de animal.

Este adevărat că preeminența mitului utilului poate metamorfoza valorile spiritualului, printr-o explicitare ideologică, fundamentată pe un imperativ biologic, ce asumă utilitatea imediată ca adevăr absolut, dar același neajuns îl poate manifesta și o preeminență a mitului gratuitului. Această situație paradoxală va deveni totuși obiect al analizei, în *Existența tragică*, dar de pe pozițiile dominantei mitului gratuitului, dintr-o perspectivă

ideologică tare, care estetizează existența, făcând din viață „operă de mare artă” și nu recunoaște necesitatea relativizării oricăror valori și asumarea de pe aceste baze a gândirii critice drept condiții esențiale a vieții omului, faptul care dă acesteia o situație paradoxală între biologic și spiritual, desemnabilă prin formula „și-și” & „nici-nici”.

În cele din urmă atât utilul cât și gratuitul sunt valori care prin mitizare se pot dovedi la fel de indezirabile, deși ele funcționează ca un cuplu ce-și autolimitează extensia valabilității, trasându-și reciproc limitele regatelor unde pot stăpâni în voie și disputându-și, totuși, mereu hărțile de dominanță. Co-prezența mitului utilului și aceluia al gratuitului menține o poziție de excludere reciprocă din perspectiva căreia nu poate fi explicată faza ultimă în care ideea-forță reușește să transforme lumea în materialitatea ei, momentul în care lumea omului și carnea omului se transformă sub sensul pe care îl prescrie utilitatea imediată prin intermediul și pentru conservarea spiritualului generat în *illo tempore* de recunoașterea gratuitului ca valoare dezirabilă pentru om. Aș putea ilustra ultima fază a utilului imediat care a transformat lumea în materialitatea ei prin două exemple, anume: asigurarea existenței fizice este condiționată de asumarea la nivel spiritual a necesității schimbării continue pe care concurența crescută și supraviețuirea pe piața economică o cere cu insistență și în mod justificat, iar alta ar fi aceea după care realitatea este preponderent o realitate mediată (G.Vattimo, Z. Bauman, V. Flusser, P. Sloterdijk).

În acest fel critica lui D. D. Roșca ne ajută să înțelegem că depășirea mitului utilului trebuie să excludă o simplă punere în opoziție a acestuia cu mitul gratuitului și schimbarea accentului de pe o valoare, idee-forță, pe alta, mai ales atunci când ideea-forță a reușit să transforme lumea în materialitatea sa. Cred că această depășire este condiționată de asumarea relativității oricărei valori, ca pe un fapt cu valențe dezirabile pentru om, deși extrem de incomodant și neliniștitor. Așa cum am amintit deja mai sus la o asemenea concluzie ajunge și filosoful român în cartea sa *Existența tragică*, în urma unei analize raționale și limitată la concluzii ce rezultă cu necesitate, numai că în articolele sale ulterioare pledează deseori pentru recunoașterea neproblematică a valorilor ce sunt subsumate mitului gratuitului, asumat tacit încă din textul publicat în 1933.

Regândirea sensului originar devine semnificativă și este un demers filosofic dezirabil în măsura în care nu se ridică cerința reinstaurării sensului originar în realitatea imediată, ci se urmărește înțelegerea sensului și situații în care ne găsim în momentul analizei, asumând în același timp caracterul ideologic al locului din care înțelegerea încearcă instituirea unui sens.

Despre goticism

Sorin Nemeti

Înainte de a ne ocupa propriu-zis de cartea d-nei Maria Crișan (*Cărturari nordici despre geți și limba lor scrisă*, Ed. Verus, București, 2002), publicul cititor trebuie avertizat că în ciuda subiectului abordat - poporul istoric al geților, limba și alfabetul lor - cartea nu este o carte de istorie. Prin metoda utilizată și concluziile la care ajunge, d-na Crișan transcende limitele analizei istorice științifice și se încadrează în literatura esoterică de extracție guenonistă, literatură pe care am numit-o *mitografică*. Acest fenomen literar - istoriile esoterice ale spațiului nord-dunărean din Antichitate - are rădăcini adânci în cultura română și astăzi cunoaște un avânt deosebit (ilustrat printre altele și de această carte și de grupul care se află în spatele editării ei - societatea Dacia Revival din New York și dl. Napoleon Săvescu).

Nu este locul aici pentru o istorie a esoterismului cu teme istorice din România, dar trebuie menționat că primele simptome se regăsesc în lucrările unor fondatori ai scrisului istoric românesc ca C. Bolliac, B. P. Hasdeu iar formularea definitivă a teoriilor principale care o inspiră pe d-na Maria Crișan, o găsim în *Dacia preistorică* a lui N. Densușianu (apărută postum în 1913). Ideile - forță vehiculate în aceste istorii apocrife a românilor sunt: 1) originea civilizației în spațiul carpato-danubiano-pontic (în vremea imperiului neolitic "pelasg"), 2) ca un corolar al acestei teorii, apare o fictivă limbă dacă asemănătoare cu latina, dacii și romanii având același strămoș comun "pelasg", 3) continuitatea civilizației "românești" în spațiul carpato-danubiano-pontic din cea mai îndepărtată preistorie (paleolitic, neolitic etc.) până azi; existența unui destin românesc strâns legat de acest spațiu, 4) originalitatea și importanța civilizației geto-dace (tracice) în antichitate; în consecință, romanizarea nu a modificat structura intimă a spiritului dac, ajungându-se la preeminența dacilor în procesul etnogenezei românilor. Sunt, deci, istorii apocrife ale geților, dacilor și românilor care folosesc drept surse mituri și legende antice (pelasgii, hiperboreei, insula Leuke, expediția Argonauților) amplasându-le în preistoria regiunii nord-dunărene și făcând din toate acestea "preistoria" geților și dacilor. Dintre metodele folosite se remarcă două aspecte: (1) investirea datelor mitologiei și folclorului cu calitatea de izvor istoric, de document autentic și (2) postularea unor influențe și identități pe baza unor analogii lingvistice formale (de exemplu, cuvinte sanscrite și toponime românești)

D-na Maria Crișan împărtășește cititorului o sumă de păreri personale legate de originea germanică a strămoșilor românilor, păreri care încadrează lucrarea în curentul goticist. "Cercetarea" domniei-sale pornește de la traducerea lucrării *Zamolxis, primum Getarum legislator* (Upsala, 1687) a juristului Carolus Lundius (1638-1725), din latina medievală în română, la îndemnul d-lui Napoleon Săvescu. Munca la traducere a determinat contactul cu alți autori medievali "goticiști", anume

Bonaventura Vulcanius Brugensis cu lucrarea *De literis et lingua Getarum sive Gothorum* (Lyon, 1597) sau Joannes Magnus Gothus cu *Historia de omnibus Gothorum Sueonumque regibus* (Roma, 1554).

În capitolul I "Cine au fost geții?", d-na Maria Crișan, prin investirea unei mitologii istoricizate cu calitatea de izvor istoric, identifică poporul istoric al geților de la Dunăre cu poporul *Gautai* din legendara insulă Thule. Pentru că urmează aceeași tradiție comună Antichității târzii, ilustrată admirabil de Iordanes cu a sa *De origine actibusque Getarum*, după care geții și goții sunt același popor: (p. 17) "Goții sunt totuna cu Geții care i-au generat", ne spune d-na Crișan.

Problema apariției geților în istoriile originilor și genealogiile germanice sau spaniole medievale este tratată de Jane Acomb Leake în lucrarea *The Geats of Beowulf*, Madison, 1967 (vezi și Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, București, 1980, p. 81-84) și Alexandru Busuioceanu, *Zamolxis sau mitul dacic în istoria și legende spaniole*, București, 1985. Totul pornește de la confuzia între geți și goți în istoriografia antică, confuzie dezvoltată de istoricii medievali până la crearea unei mitologii etnice. Confuzia apare poate pentru prima dată la Sfântul Ieronim, fiind întâlnită apoi la Iulian Apostatul, Prudentius, Servius, Claudian (*De bello Getico*), pentru a primi expresia sa clasică la Orosius: *Getae illi qui et nunc Gothi*. Omologarea geți - goți, care se datorează în parte și coincidenței geografice (*Dacia, ubi et Gothia* la Orosius), este adoptată și de Rutilius Namatianus, Iordanes, Isidor din Sevilla etc. Așa cum a demonstrat Alexandru Busuioceanu, mitul dacic pătrunde în cronicile spaniole din secolul XIII: *Historia Gothica* a arhiepiscopului Rodrigo Jimenez de Rada și *La Cronica General de Espana* a regelui Alfonso el Sabio. În aceste cronici apar la loc de cinste în genealogia poporului spaniol conducătorii "goților": *don Diceneo*, *don Zamolxen* și *don Boruista*. În Evul Mediu termeni ca Gothia sau Getia / Dacia se aplicau Danemarcei sau peninsulei Iutlanda. Îi mai putem aminti pe Adam de Bremen care amestecă goți, geți, danezi și daci și îi numește pe toți hiperboreeni și Guillaume de Jumieges care vorbește de *Dacia, quae et Danamarcha*, țară locuită de goți ce aveau regi pe Zeuta, Dichineus, Zalmoxis și alții.

Capitolul al II-lea "Insula Thula / Thyle / Thyla / Tula" de desfășoară pe aceleași coordonate tradiționale, autoarea rămânând fidelă metodei tradiționale a mitografilor moderni inaugurată de N. Densușianu, care constă în localizarea precisă a locurilor pomenite în miturile și legende antice. Astfel, insula Thule este actuala Islanda (p. 23), aceea *terra glacialis* unde "au trăit Gautai, cei mai autentici dintre Geți și cei mai nobili". Aflăm apoi p. 25 cine sunt geții, în concepția autoarei, și de unde au venit ei la Dunăre: "Iată că strămoșii noștri (ai românilor - n. n.) sau o parte din ei, Geții, dinspre Polul Nord se trag, iar de la ultima glaciațiune, în urmă cu 10 - 12 mii de ani, trăiesc amestecați cu frații lor germanici, printre care și Dacii de Vest; au ajuns apoi în ținuturile

de azi ale Dacilor de Est..." (anume în Dacia antică, de la nordul Dunării - n. n.). Inutil să mai subliniem caracterul hazardat al acestor supoziții care coboară existența popoarelor istorice în Paleoliticul Superior (chiar mai devreme, pentru că la aceeași pagină, d-na Crișan afirmă, negru pe alb, că "eu cred în civilizația geto-dacă din urmă cu 20-30 000 de ani, pentru că este susținută, mai întâi de toate, de *date arheologice*"). Autoarea ne lămurește care sunt "datele arheologice" care susțin prezența "Dacilor de Est" la Dunăre de acum 30 000 de ani: monumentele "megalitice" dintre care Babele din Bucegi "care pot data de 18 - 20 000 de ani (sau chiar mai mult)", sau un monument megalitic de tipul piramidelor, ca Ceahlăul (că acest impresionant munte din Carpații Orientali ar fi o piramidă - sic!, o construcție antropogenă, o spune lămurit autoarea, considerând că acest lucru a fost demonstrat de geologul Nicolae Țicleanu la cel de-al doilea Congres Internațional de Dacologie din anul 2001). Ne-am obișnuit deja cu ideea, repetată obsesiv de la N. Densușianu încoace, că Sfinxul și Babele sunt megaliti pelasgi, ne-am obișnuit datorită altor "citori în pietre" cu cultura "micro-megalitică" a d-lui Bugilan, sau cu statuile Zburătorului sau ale lui Prâslea de Cro-Magnon văzute de Ion Gheorghe. Dar că Ceahlăul însuși ar fi o piramidă făcută de mână pelasgă, asta provoacă chiar frontierele imaginației literaturii mitografice.

Capitolul III "Scrierea getică" enumeră incoerent câteva idei pe care le mai regăsim disparat în carte: identitatea dintre geți și goți la Iordanes, teoria lui Iordanes după care Scandinavia a fost *officina gentium* este susținută de autoare prin afirmații de genul "omul, mai înainte de a fi pământean, a fost acvatic, apoi amfibie" cu care ne trimite direct la literatura paleoastronautică de tip E. von Daniken (p. 28-29), că uriașii folclorului european sunt geții (!?).

În capitolul IV "Scrierea și noblețea neamului vlaho-geto-dacilor" se tratează problema așa-zisului "alfabete getic" despre care Bonaventura Vulcanius Brugensis spunea că a fost creat înainte de Potop "sau imediat după" (p. 31). Autoarea readuce în discuție și celebrele tăblițe de lut descoperite la Tărtăria în Transilvania, care sunt acoperite cu semne pictografice corespunzând scrierii sumeriene din perioada Uruk III - Djemet Nasr. Maria Crișan susține totuși că această scriere balcanică devansează "cu cel puțin un mileniu... scrierea sumeriană", așadar "scrierea s-a născut în spațiul carpato-danubiano-pontic". Lăsând deoparte unicitatea suspectă a tăblițelor de la Tărtăria, nu putem să nu semnalăm simptomele curentului interpretativ a cărui formulare definitivă o datorăm lui Edgar Papu: curentul protocronist, la modă în România lui Nicolae Ceaușescu din anii '80, care susține că tot ce s-a inventat în lume era deja inventat de români sau strămoșii lor.

Demonstrația autoarei despre vechimea limbii getice și noblețea vorbitorilor ei (valahi - n. n.) continuă cu o serie de etimologii elucubrante, prin care autoarea, fidelă metodei mitografilor (postularea unor influențe și identități pe baza unor analogii lingvistice formale) caută să impună ideea originii germanice a geților prin găsirea în limba română actuală a unor cuvinte considerate getice (= germanice). De exemplu,

→



etnonimul "valah" este apropiat de cuvântul german Wallach (însemnând "cal castrat") dar și antroponimul scandinav Olaf. Concluzia, pe aceeași melodie protocronistă, este că: "străbunii noștri vlahi au dat lumii cel mai mare număr de șefi de stat, de regi, de demnitari, de savanți în toate domeniile artistice și științifice" (p. 36).

Cât despre alfabetul getic, d-na Maria Crișan reia o idee dragă lui N. Densușianu și altor mitografi care l-au urmat, anume identitatea dintre limba getică, latină rustică și română, ca moștenitoare ale limbii pelasge primordiale. Astfel "alfabetul *getic primitiv*... este aproape identic cu cel *latin rustic*, adică cu cel românesc; (...) este limpede că la început a fost un singur alfabet, iar acesta a fost cel *getic primitiv* din care s-au născut celelalte..."

Care este concluzia acestui demers protocronist care afirmă primordialitatea unui presupus alfabet getic? O spune, cu resentiment amar, d-na Crișan: (p. 37) "Așa că mult mai firesc ar fi să ni se închine toți europenii, vecini sau nu, și nicidecum să ne sfideze pentru motivul că acum, de numai vreo 12 ani, am devenit tot mai săraci într-o țară atât de bogată - căci avem păduri (mai avem încă), ape, câmpii, dealuri, mare și un fluviu despre care glăsuiesc izvoarele milenare, iar munții noștri mai au zăcămintele de aur și argint, cu toate hoțiile. Cel mai de seamă tezaur al nostru însă este **străvechimea civilizației - cultura noastră milenară** - de la care s-au toate celelalte semănări ale Pământului acesta - incontestabilă realitate." Renunț să comentez acest pasaj demn de tovarășii Burtică sau Chiuzaian, de "Noi, Tracii" și național-comunismul anilor '80.

Capitolul V "Cuvinte getice" (p. 50-68) se vrea un glosar de cuvinte getice ordonate alfabetic. În realizarea unor astfel de fonduri de cuvinte imaginare, fie ele getice sau pelasgice, excelează mitografiile moderni, de la N. Densușianu la N. Miulescu. Cum o persoană care traduce din latină, un filolog clasic, poate considera getic cuvântul *aborigen* (de la *ab origine*), numele zeului fenician *Adonis*, sau cuvântul turcesc *aga* ? Este absurd să mai continuăm cu exemplele.

Capitolul al VI-lea este un rezumat al cărții lui Carolus Lundius a cărei traducere a inspirat-o pe d-na Maria Crișan. Nu are sens să comentăm în vreun fel ideile despre geți expuse în această carte scrisă la sfârșitul secolului al XVII-lea (pentru textul integral tradus în limba română se poate vedea și site-ul www.dacia.org). Trebuie spus doar că autorul - Carolus Lundius - aparține curentului goticist, anume făcea parte dintre cei care considerau că goții (identici, după Iordanes și Isidor cu geții) erau strămoșii legendari ai neamurilor germanice. În continuarea acestei idei apare în Germania secolului al XVI-lea mitul originii getice a sașilor transilvăneni, mit dezvoltat și în lucrările unor umaniști locali ca David Hermann, L. Toppeltinus, J. Tröster, Chr. Schesaeus.

interviu

"O prietenie definitivă cu orașul Cluj"

de vorbă cu François Préneau și Nicole Delouche

Tudor Ionescu - *François, prima oară tu, din Nantes, de pe malul Atlanticului, din estuarul Loirei, ai venit în Cluj, când? De ce? Cum de s-a întâmplat? Împreună cu cine ai venit? Cum de ai dat de mine? Îți mai amintești toate astea? Ne spui și nouă? Dacă te rog eu frumos ...*

François Préneau - În februarie 1990, trei luni după căderea lui Ceaușescu, am venit la Cluj în cadrul unei misiuni umanitare a orașului Nantes, unde pe-atunci eram consilier municipal. E puțin zis că gravitatea situației și suferința în care se afla cufundat un mare număr dintre locuitorii orașului vostru întemeia acest ajutor, foarte modest, trebuie să recunoaștem, având în vedere nevoile. Căderea comunismului deschisese și pofta de putere a multor oportuniști. Ca dovadă, în 1990 și 1991, am venit de patru ori în Cluj și de fiecare dată primarul se numea altfel. Din fericire, începând chiar de atunci, am avut șansa de a întâlni femei și bărbați care și-au pus la bătaie întreaga energie spre a facilita distribuirea ajutoarelor umanitare către cei care aveau cea mai mare nevoie, în primul rând spre spitale, spre școli, biblioteci și centre culturale. Nu are rost să-ți spun că în clipele acelea s-a născut o prietenie definitivă cu orașul Cluj ... ca dovadă, începând cu iulie 1990, nevasta mea și cu mine ne tot întoarcem la Cluj ca turiști.

În ce privește întâlnirea noastră, dragă Tudor, îmi aduc aminte de parcă ar fi fost ieri. Revăd talia ta înaltă pe micul coridor al Universității, care adăpostea micul birou OVR (Opérations Villages Roumains), oferindu-te spontan pentru a da o mână de ajutor la descărcarea unui camion de ajutoare venit din Nantes, și punându-te de-a dreptul la treabă. Se născuse o prietenie. Ai știut să o nutrești, mai cu un pahar, cu o cafea la Casa Universitarilor, și în locuința unde i-am cunoscut pe ceilalți membri ai familiei Ionescu.

- *Mai pe urmă, de câte ori ai mai fost la Cluj? Cu ce prilejuri? Ce mai ții minte? (Totuși, sunt câțiva ani!)*

F.P. - De patru ori cu misiuni umanitare în 1990 și 1991, o dată ca turiști în aceiași ani și încă de vreo zece ori până când să-mi înceteze responsabilitățile municipale la Nantes, în 2001. Această continuitate a relațiilor cu orașul Cluj era dorită de municipalitatea din Nantes și de primarul Jean-Marc Ayrault, nu doar din pricina urgențelor umanitare, dar mai ales pentru a grăbi mersul României spre Europa. Trebuie să-ți mai spun și că alegerea Clujului, din partea noastră, nu ținea de vreo întâmplare, ci de dorința de a ne împrieteni cu capitala Transilvaniei și cu bogăția ei multiculturală.

- *Între timp, alte legături, contacte cu orașul nostru? Cu concitadini de-ai mei? Bun, cu românii, cu ungurii, cu rromii, cu nemții, cu evreii din Cluj?*

F.P. - O întrebare bună. Să legi niște relații între Cluj și Nantes înseamnă mai întâi să favorizezi niște legături concrete, directe, personale între locuitori fie ei de orice origine, de orice cultură și de orice stare socială. Desigur, relațiile între universitățile noastre, între școlile de Arte-Frumoase,

între muzee au fost mult mai ușor de pus la punct. Dar istoria - mereu în reconstrucție - a relațiilor dintre Cluj și Nantes, înseamnă și legătura dintre cluburile de ciclism și, mai ales, direct dintre oameni, mai ales crearea unei asociații Cluj-Nantes.

- *Acum, în iulie 2007, ce cauți în Cluj, în România, împreună cu Nicole? Ați fugit de canicula din Franța spre a o resimți pe cea românească sau ...?*

F.P. - N-am venit în România din 2001 ... O eternitate. Firește, mulțumită presei, telefonului, internetului, am fost mereu în relații cu prietenii noștri români și cu actualitatea română (chiar dacă trebuie să remarc, și cu regret, că presa franceză este mult prea discretă și adeseori caricaturală în ce privește situația din România). Însă nimic nu înlocuiește legăturile directe, fizice, afective, într-o nuri prietenia și a favoriza înțelegerea. Ba mai mult, în 2007, Sibiu este capitala culturală a Europei.

- *Ce părere ai despre așa numita Uniune Europeană? Va fi doar «europeană» sau și «uniune»?*

F.P. - Intrarea Romniei în Uniunea Europeană este o dată importantă pentru democrația și pentru pacea din Europa. 1 Ianuarie 2007 este, din acest punct de vedere, o dată de care generațiile ce vor veni vor fi mândre ... totuși cu condiția ca Europa să nu rămână la tot felul de reglementări biblioblate și nici să nu amputeze particularitățile și sensibilitățile naționale. Europa nu poate fi decât o piață foarte largă, care să garanteze o concurență liberă și neticăloasă între state care nu au nici același nivel de viață și nici aceleași condiții sociale. Armonizarea trebuie să se facă de sus, respectând fiecare popor, sau, așa cum s-a întâmplat în Franța, popoarele vor zice nu acestei Europe.

- *François, îți mulțumesc foarte mult că ai avut răbdarea să răspunzi la întrebările mele și, cerându-mi scuze, aș dori să mai pun o întrebare: Nicole, pe tine ce aș putea să te întreb despre Cluj, despre clujeni ...? Nici tu nu ești prima oară pe-aici, pe la noi ... Pot să te rog să ne spui ceva, ceva care să ne cadă bine ... sau ...*

Nicole Delouche - Cluj înseamnă mai întâi prieteni, prietenii, bucurii și necazuri împărtășite, o nădejde mereu alta. Și un oraș care se înfrumusețează după ce, în sfârșit, sper că pentru totdeauna, a zăvorât poarta xenofobiei. Loc pentru tineri, așa cum se spune în Franța.

- *Grand merci pour vos réponses. À la prochaine, car vous reviendrez, n'est-ce pas? Eu sper, m-am obișnuit cu voi, sunteți de-ai noștri. Merci.*

Interviu realizat de
Tudor Ionescu

zapp-media

Chiștoace printre traverse

Adrian Țion

Baba cu coasa, deghizată în vară criminală cu 50 de grade Celsius la subsuoara asfaltului, a secerat viețile unor cardiaci ieșiți la plimbare pe stradă, în deplin consens cu guvernul, fericit că nu mai trebuie să asigure traiul nejustificat prelungit al unor expirați cu pretenții exagerate. Totuși, președintele a promulgat până la urmă, scrâșnind din dinți, legea mării pensiilor, criticând dur guvernul și pe miniștrii postați de domnia sa pe site-ul incompetenței. În egală măsură literat și finanțist, Vosgianian i-a dat peste nas acuzându-l de necunoașterea legilor economice. Mai muncitor, ministrul muncii s-a întors la rezultatele muncii lui arătându-și nedumerirea.

Dacă n-am cunoaște fițele autumnale și hibernale ale ranchiunosului președinte, am spune că ele sunt un efect al caniculei. Dar acrobatul intrigilor de la Cotroceni iscă furtuni mai mult mediatice decât politice pentru a dovedi prostimii rezistența la rupere și uzură, deprinsă de pe vremea când se lupta cu valurile mării. În vremea asta populația se mai răcorește cu o baie

nocturnă la ștrand sau intră ziua mai des în biserici, spații sacrale transformate în adăposturi împotriva caniculei. Șoferii sunt mai nervoși ca de obicei, circarii de pe litoral intră cu ursul în mare încasând amenzi, dar nu le pasă, bine că au răcorit patruședul în văzul turiștilor. Apa din fântânile bucureștenilor nu e bună de băut. Asta îmi amintește de zilele revoluției când eram avertizați să nu bem apă din fântâni pentru că ar fi otrăvită de contrarevoluționari. Acum nu e nicio diversiune. E pe bune și apa trebuie raționalizată. Ca și diversiunea de altfel. Generația adultă se emoționează că idolul lor Mick Jagger pronunță cuvinte în limba română, copiii spun despre Rolling Stones că sunt niște „bunici prăfuiți”.

Toate astea sunt repetate papagalicește pe posturile românești până la exasperare și sporirea căldurii, fără prea multe nuanțări. Numai când vine vorba despre pronunțarea numelor concetățenilor noștri de expresie maghiară, fâțele din televiziuni pocesc fără să le pese numele omului de afaceri clujean Paczkany, patronul

clubului CFR ajuns la o sută de ani de activitate sportivă după o fotografie găsită prin arhivă.

Confuzie mare la noi și nu cred să fie de vină canicula. Neavând posibilitatea să-și prezinte trupul ca pe canalele exclusiv erotice, cu îmbieri on line, fetele noastre își pun trupul la meza și mintea la congelat în cele mai obișnuite și nevinovate emisiuni. Nu trebuie să transformăm televiziunea în bordel că invadează bordelul televiziunilor. Chiar dacă în preajma lui Măruță codanele vin la fel de despuiate și grupul „muzical” invitat e format din doi băieți care bat ritmic două bețe, realizatorul poate fi iertat de toate păcatele întrucât a inițiat concursul de strângerea chiștoacelor de pe nisipul plajei din Costinești. Realizare colosală ce ametește concurența, dacă ne gândim la plajele de pe litoralul bulgăresc. Pe când acțiuni similare pe alte plaje de la noi sau de prin alte locuri? Așteptând trenurile întârziate din cauza caniculei care dilată șinele, oamenii fumează intens. Între traversele liniilor ferate se strâng sumedenie de chiștoace acoperind terasamentul cu albul filtrului de la țigări. Pe acestea cine le ridică?

ferestre

Fugit irreparabile tempus

Horia Bădescu

Fugit irreparabile tempus! și cum încă! Iată, verile vin și trec; toamnele vin și trec; iernile și primăverile așijderi. Fiecare cu amintirile și nostalgiile lor. Fiecare cu tristețile și singurătățile care se fac tot mai lungi și tot mai pline de umbre. De umbrele celor care au fost, fiind încă, ale celor ce sunt încă, ne mai fiind. Toate îmi amintesc. Dar mai ales verile; verile în care se întorc în memorie, vii, clare, înluminate, zilele fabuloase ale unui asemenea anotimp pe care le-am trăit, cândva, alături de prietenul meu. Zile pe care nu le pot purta în mine la timpul trecut. Așa cum nu mă pot obișnui a vorbi despre el, prietenul meu, la timpul trecut, deși s-au scurs, și nu știu când s-au scurs, cinsprezece ani de când el s-a topit în zarea himerelor. Și nici nu știu dacă voi putea face vreodată altfel, dovada fiind aceste rânduri, care pentru mine vor fi scrise totdeauna la timpul prezent. În fapt, nici nu aș avea cum, pentru că timpul în care «viețuiește» artistul este prezentul. Un prezent perpetuu, câștigat însă cu trecutul și viitorul fiecăruia. Consumate, arse în fiecă zi cu obstinație. Și făcându-le, cu fiecă zi, să însemne tot mai puțin din ceea ce sunt. Până în clipa în care, dimpreună cu el, devin doar prezent. Eternul prezent al artistului. Fiindcă «Sfânt trup și hrană sieși, Hagi rupea din el» nu e doar o încântătoare metaforă barbiană, ci și un profund adevăr existențial.

Iar prietenul meu Mihai, sculptorul Mihai Barbu avea din plin această stranie voluptate. Această rară forță a desprindevii de sine: întru sine; întru alții. Sub înfățișarea fragilă, sfiită de o bunăcuviință înăscută, sub aerul de adolescent, de licean cu barbă ori de matematician ascunzând sub lentilele ochelarilor pitagoreice utopii, viețuia un bărbat puternic, un artist rar, un om. Toți trei înțelegându-se cum nu se poate mai bine și com-

pletându-se. Ne putând exista unul fără altul. Ne fiind, fiecare, decât același-altfel.

Pipăind cu tandrețe lumea și alcăturile ei. Uitându-se pe sine pentru ele. Trecând, cu discreția poeziei pe care o purta în el, printre întâmplări și lucruri. Căci, poate, poezia era, este starea lui adevărată de-a fi. Trăia în fabulos, cu herghelile lui de cai, cu acele patrupeze-păsări pe care Dumnezeu ni le-a dăruit pentru a ne reaminti că am fost cândva îngeri, cu acele flăcări negre, telurice, bivolii, cu himerele.

Trăia în istorie dimpreună cu marii bărbați ai neamului său pe care și-i și ni-i aducea alături în

piatră și bronz.

Era vesel, era fermecător. Fără să fie mai puțin grav, mai puțin profund.

Am hoinărit împreună pe străzi de vechi orașe, ne-am dezmiardat cu încurvite licori și cântece de sfâșiat inima. Am privit împreună cum se înecă stelele în apa neagră a munților. L-am văzut câștigând dezinvolt concursuri de poezie.

Ne-a dăruit o operă iar mie o herghelie de cai zburători, o noapte de Crăciun cu o sanie halucinând pe străzile unui Cluj surpat sub zăpezi și prietenia lui. Adică ceva mai mult decât totul.

E vară, Mihai! Cu labele pe greabănul munților, himera îți ascultă pașii. Se duc sau vin?



Memorialul de la Sighet

remember

Mergem în Babeș?

(întrebare estivală curentă acum mulți anișori)

Tudor Ionescu

Da, mergem acum. Pornim, pe jos, de pe la Teatrul Maghiar (nu-mi place cum arată pe dinafară, dar înăuntru, da. De ce acolo mai poate funcționa barul - un loc mai oarecum ca aspect dar foarte bine venit, unde te mai întâlnești cu unul, cu „alta”, mai bei o bere, o... Cola... Pe vremuri exista așa ceva și la Teatrul Național, era și șampanie... Acum nu prea, așa-i?).

Reiau: adică pornim de la „carful” dintre Emil Isac, Iuliu Hossu, George Barițiu și Splaiul Independenței (era să greșesc și să scriu cu i și nu cu I).

Mai întâi vreau să vă **distrag** atenția de la mai mult decât ciudatul „Monument al rezistenței”. Încă n-am întâlnit pe nimeni care să fi ghicit din prima că blocul acela de marmură este un „monument”. De nu mi-ar fi spus un riveran că ăla e monument, nici nu m-aș fi prins. Aș fi crezut că e ceva material uitat de la o construcție din zonă. Trebuie să te duci aproape, să citești, să te duci înapoi, să te uiți/să te gândești și, până la urmă... tot să nu crezi. Înspre ciudate locuri picură banii Primăriei, adică ai noștri! Te împaci cu situația și, eventual, dacă eu îți **atrag** atenția, te uiți spre un balconaș care se află deasupra unui local numit „Caprice”. Pe colțul cu Barițiu. „Caprice”? Păi chiar așa e și cu balconașul ăsta. Văzându-l, mi-am amintit un banc, sper că până acum l-ați uitat: - *De ce are elefantul coadă?... - Ca să nu se termine brusc.*

Taman vizavi (oricum, e la modă cuvântul ăsta - **vizavi**, folosit cum nu se poate mai brambura și mai aiurea), deci, vizavi de balconașul meu preferat, a fost „Rectoratul” de la Poli. Nu cel adevărat, altul, celălalt - o crâșmă, sau, vara, o grădină de vară, unde veneau la „una mică” studenții și preparatorii. Acum e altceva acolo.

O luăm prin parc. Prin Parcul Mare al Orașului. Păi... prin parc... ce să fie? Bănci, pensionari, iubitei, pomi... Ce să fie într-un parc? Mai sunt câte unii care aleargă de-a nebunii (mai ales tineri mânați de antrenori), ceva alți oameni în strictă trecere... Așa și trebuie să arate un parc. Nu știu dacă acum mai este, dar era (jur), în capătul din dreapta spre vest (adică spre Someș), un copac celebru, cu trunchiul curbat la 90 de grade taman la vreun metru de sol... Bun, bun copac! Apropo, mai e? N-a fost rupt de vreme și de „vicisitudinilor”? Că de îndreptat, precis nu s-a îndreptat. Cum naiba?! După câte a pățit...

Aproape de ieșirea din parc, pe dincolo - în dreptul lacului (unde pe vremuri erau și vreo patru lebede, cu cuiul de pe insulă), față-n față cu fântâna - cea cu naiade și tritoni, a fost un restaurant-bar - „Casino”. Acuma e doar clădirea, altceva nu știu ce ar fi (poate este ceva, poate aflui și eu...). **Acolo** s-a întâmplat o chestie tare de tot (păreră mea). Vi-o spun:

Într-o bună zi, un fiu de-al meu (unul dintre ei) și-a zis să dea și el o tură pe la „Casino” (ce l-o fi apucat?). Ajunge acolo, deschide ușa, dă să intre... **zbang!** Se izbește cu fruntea de ceva metalic, de ceva dur, aflat chiar în mijlocul ușii de intrare/ieșire!! Ce, naiba, era? **Era paftaua de la centura lui Ghiță Mureșan!** Na. Domni amândoi, și-au cerut scuze. OK.

Mergem mai departe spre „Babeș”. Pe lângă stadion, pe lângă strand, o luăm la dreapta, (acolo veneau circurile; mai vin tot acolo? Lei, trapeziști, maimuțe și gagici...), apoi la stânga, spre „Babeș”. Doamne, ce zonă! Nu doar fiindcă acolo era „România Muncitoare” unde, dacă aveai informații și inspirație, la ora ieșirii din schimb (fie oricare - erau trei schimburi) puteai avea „întâlniri”

interesante și cu „urmări”. Dar și fiindcă nu departe, pe stânga era „Broasca verde”, pe lângă strada Greblei, loc știut de către cine îl știa. Asta era în dosul *Sălii sporturilor* (Horia Demian - Dumnezeu odihnească-l pe „Gibbonu’ mic” - fratele lui Radu, rugbystul, era GIBBONU).

Ziceam ceva de *Sala sporturilor*. Pozna poznelor: abia de se făcuse sala (chiar și eu am jucat un meci de volei inaugural acolo!), prin primăvara lui '61, când s-a lăsat cu o eclipsă de soare. De-aia mare-mare. De la liceul *G. Barițiu* am tulit-o toți pe *Cetățuie* să vedem cum soarele nu-i. Dar ce-am văzut? **Buf-buf-buf...** s-a prăbușit sala sporturilor!!! I.G. Maurer abia plecase. Gațu și cu echipa lui de aur - așjiderea. Nici azi nu cred că am văzut cu ochii mei cum s-a prăbușit toată măgăioaia aceea. Dar e adevărat. Era prin primăvară. Aprilie să fi fost, mai? Ceva teroriști începători? Nu; se pare că niște constructori idioți. Deh, se mai întâmplă. Au turnat betonul iarna, iar acesta, odată cu primăvara, s-a dezmoțit. Dreptul lui.

În *Sala sporturilor*, o vreme bună mai încolo, ieșeam de la antrenament într-o seară de noiembrie, pe la unșpe. Răcnete feminine din Someș! Mă duc să văd care-i dudu: o babă dădea să se înecă iar o tipă o ținea de gulerul halatului. De răcnit, răcnea aia mai tânără, baba trecuse pe *off*. Sar în gărlă, trag de gagici, le scot pe amândouă și ne suim în autobus (mi se pare că era 38). Ne oprim la... *Spitalul de copii* de pe *Moșilor*. Livrez baba, las gagica, dau să plec (eram ud-fleașcă, la miezul nopții, în noiembrie) dar nu mă lasă: că-s ginere, aparținător, moștenitor, girant... ce-s?

Ajung acasă pe la două și ceva. Mă spăl cât de cât și mă prăbușesc în pat. Nevastă-mea: *Unde ai fost până la ora asta?* Îi explic în linii mari. *Altădată să-ți găsești niște tromboane ceva mai inspirate! Noapte bună!*

Noapte bună! Altădată vom ajunge chiar în „Babeș”. Era cu o sută de metri mai încolo. Să nu uit unde am rămas!

epiderma de bazalt

Decrepitudine cu alunite și doamnă cu lesă

Mihai Dragolea

Destul de puțină lume pe terasa barului „Leul de aur”; explicabil, e o oră fierbinte a unei după-amiezi de vară, până și cei doi chelneri dormitează după teighea, i-a învăluit și muzica lentă de la radio „Romantica”; cei patru mușterii tineri, așezați pe scaunele de metal greu, privesc mișcarea plâpândă de pe trotuar și stradă. Singur la masă, domnul Flavius rămâne același client serios, de multe ori, în lenta retragere spre domiciliu, prestează un popas scurt la această terasă, cât să servească o sută de votcă; de data aceasta, chelnerii constată că popasul e mai lung ca de obicei, domnul e la al treilea rând de votcă stins cu bere, dar e evident că ceva-ceva servise și mai înainte, după cât de mohorât a venit! Așa și era, domnul Flavius chiar avusese parte de o dimineață neobișnuită: după ce încheiase înregistrările pentru programul matinal, după cum îi era obiceiul, s-a dus la cafenea „Studio”, pentru a-și clăti plictisul cu un rachiu anemic,

încăpeau vreo trei până la următoarele înregistrări; barmana cea nouă, grasă și cam proastă, se și obișnuise cu el, cum deschidea ușa, cum îi pune în pahar porția! Așa a făcut și astăzi, numai că s-a întâmplat ceva neprevăzut: la un moment dat a apărut în peisaj Coca, nevasta din dotare, îl căuta pentru că trebuia să semneze ceva hârtii pentru alt credit, avea ea obsesia asta cu creditele și asigurările; când a dat să plătească și să plece s-a produs cutremurul: după ce i-a dat restul, idioata de la teighea a strigat după el, în auzul tuturor: „Ce fiică drăguță aveți!” Bine că n-a auzit Coca enormitatea, ea deja ieșise din cafenea, dar i-a pufnit răsul pe toți cei aflați în sală! Adevărul e că observația oligofreniei l-a afectat puternic, neașteptat, l-a întristat cum nici nu bănuia, dacă ar fi spus că e frumoasă - mergea, dar să creadă că Coca e fata lui, asta a fost prea de tot! De-asta își prelungește popasul la terasa „Leul de aur”, nu i mai iese din cap zisa barmanei; se gândește că

observația aceea poate să însemne că el arată tare bătrân, cu barba și părul albe, cu ridurile adânci, de la alcool și tutun; întâmplarea a fost și că a citit cum că persoanele cu multe alunite trăiesc mai mult decât cele fără sau puține; păi Coca lui e plină de alunite, o să-l îngroape și-i va supraviețui mult și bine! Asta nici nu e rău, dar, uite, până una alta, lumea care nu-i cunoaște crede că el e tatăl propriei sale soții! Mai tânăr nu mai are cum să arate de-acum încolo! De necaz, domnul Flavius mai cere un rând și se uită și el la trecătorii pe trotuar; tocmai când chelnerul îl servește, vede ceva ce n-a mai văzut: veseli și sprintari, merg spre centru trei tineri, doi băieți și o fată, fistichiu îmbrăcați și gălăgioși; numai că unul din băieți are în dreapta o lesă cu mâner roșu, o lesă care e prinsă de tricoul negru al fetei, între sâni! Prin creierul domnului Flavius, ca fulgerul, trece gândul că, într-o bună zi, Coca s-ar putea să-l scoată la plimbare cu o lesă, precum tinerii care tocmai au trecut prin dreptul lui. Drept pentru care se apucă hotărât de o nouă vodcă.

Cluj, 16 iulie 2007

flash-meridian

Filmul și provocările istoriei

Ing. Licu Stavri

Andrzej Wajda filmează *Post Mortem*. Povestea de la Katyn, punând pe ecran un subiect de care este obsedat din copilărie. Potrivit ziarului italian *La Repubblica*, premiera filmului este programată pentru 7 septembrie 1939, dată în care a avut loc, ca urmare a încheierii pactului Ribbentrop-Molotov, invadarea Poloniei răsăritene de către Armata Roșie, după ce Wehrmachtul atacase țara lui Wajda la 1 septembrie, declanșând ostilitățile în Europa. Cazul Katyn este bine cunoscut istoricilor celui de al Doilea Război Mondial, fiind întrucâtva emblematic atât pentru relația dintre nazism și stalinism, cât și pentru atitudinea puterii sovietice față de o "țară slavă soră", Polonia. În pădurea Katyn, nu departe de Smolensk, s-a petrecut în primăvara lui 1940 una dintre cele mai mari atrocități ale secolului XX: executarea cu sânge rece a mii de ofițeri polonezi și îngroparea lor pripită în uriașe morminte comune. Mult timp, începând chiar din anii de război, când nemții au dorit ca o comisie internațională să întreprindă o anchetă, cei doi rivali s-au acuzat reciproc de această monstruoasă crimă. Toți cei care trăiam în țările socialiste am știut că masacrul de la Katyn a fost una din nenumăratele atrocități comise de Gestapo și de Waffen SS. Abia în 1992, când URSS încetase să mai existe, Boris Elțin i-a oferit lui Lech Walesa, pe atunci președinte, ordinul scris semnat de Stalin prin care NKVD-ului i se cerea să execute 27.000 de cetățeni polonezi considerați "dușmani incorigibili ai puterii sovietice", privând astfel Polonia de o bună parte a clasei sale conducătoare tradiționale, eșaloanele superioare ale armatei, care s-ar fi putut dovedi un obstacol serios în calea exportului sovietic de revoluție postbelic. Deși cenzura comunistă nu a permis exprimarea adevărului istoric, iar dovezile existente nu au fost publicate, opinia publică poloneză cunoștea de timpuriu adevărul despre Katyn. Regizorul Andrzej Wajda avea optsprezece ani când s-a produs masacrul, iar trupul tatălui său, ofițer, a fost exhumat după război dintr-una din gropile comune. "Eu și familia mea știam exact, ca toți ceilalți, ce se întâmplase, încă din timpul ocupației germane. Nemții au publicat informații în jurnalele lor, imediat după descoperirea mormintelor de la Katyn, în 1943. Pe o listă publicată de nemți, ai mei au găsit și

numele tatei", declară regizorul ziarului *La Repubblica*. Întrebat de ce turnează astăzi un film despre Katyn, Wajda răspunde: "Din două motive. În primul rând, fiindcă până azi cinematografia poloneză nu a realizat un film despre acest eveniment național important. Un eveniment capital pentru noi, nu doar din punct de vedere istoric, ci și din punctul de vedere al vieții spirituale a întregii națiuni și care, din cauza aceasta, trebuia să-și găsească expresia cinematografică. În al doilea rând, din rațiuni personale: tatăl meu a fost una dintre victimele masacrului." Filmul se bazează pe o cartedocument a lui Andrzej Mularczyk. Nici un alt regizor nu era mai îndreptățit decât Wajda să realizeze această peliculă-mărturie, nu doar din cauza implicării personale, ci și pentru faptul că opera sa cinematografică ilustrează diferite momente tensionate din istoria recentă a Poloniei: ocupația și rezistența în *Canalul*, ghetto-ul în *Doctorul Korczak*, tranziția la comunism în *Cenușă și diamant*, lupta pentru libertate în *Omul de Marmură* și *Omul de fier*. "Scenariul surprinde două aspecte ale evenimentelor", completează regizorul. "Crima de la Katyn și minciuna despre Katyn. Astăzi, reconstituirea minciunii trebuie făcută prin modalitățile narrative proprii unui film psihologic. Așa este construit filmul meu". Începutul peliculei arată cum cad prizonieri ofițerii polonezi după invadarea țării lor în septembrie 1939 și viața acestora în lagărele sovietice. Sfârșitul reconstituie masacrul din pădurea de lângă Smolensk. Mijlocul, partea cea mai importantă a filmului, se petrece în Varșovia anului 1945, aflată sub ocupație sovietică, când familiile ofițerilor dispăruți fac eforturi disperate să afle adevărul.

Sir Ian McKellen, cunoscutul actor britanic, atacă guvernul din Singapore din cauza legilor intolerante împotriva homosexualității. Sir Ian, care a devenit purtătorul de cuvânt al comunității gay britanice încă din anii 1980, a fost obligat să se îmbrace când Royal Shakespeare Company a prezentat la Singapore un spectacol cu *Regele Lear*, în care, în mod curent, el interpretează rolul titular în ... costumul lui Adam. Invitat la o dezbatere televizată despre necesitatea modificării legii anti-homosexuale introdusă pe vremea când Singapore era o colonie britanică, reputatul actor

a afirmat că pentru el legea este o "insultă personală", amenințând cu boicotul artiștilor și chiar al investitorilor occidentali, relatează ziarul *The Independent*.

Un număr crescând de pelicule occidentale se inspiră din tumultoasa și violenta istorie recentă a Africii. Spectatorii români care mai frecventează cinematografele au avut ocazia să vadă, în ultimii doi ani, filme ca *The Constant Gardener* de Fernando Meirelles, *Blood Diamond* de Edward Zwick, *The Last King of Scotland*, de Kevin McDonald. Avem speranța că în curând vor rula pe ecranele noastre și *Good-Bye, Bafana*, de Bille August, sau *Catch a Fire*, de Philip Noyce. Aceste realizări, însă, prezintă, într-o măsură mai mare sau mai mică, evenimentele din diferite state africane văzute din perspectiva omului alb antrenat de ele. În articolul lui Kaleem Aftab "Africa Tells Its Own Story" din *The Independent* se arată că, o dată cu interesul cineaștilor europeni față de problemele africane, asistăm și la o renaștere a cinematografului african propriu-zis. Știind că nu pot concura Hollywood-ul în ceea ce privește bugetul și marketingul, realizatorii africani preferă să facă filme realiste, în tradiția existentă, dar și cu un anumit *appeal* comercial, care să le facă exportabile pe piața internațională. Adesea finanțarea vine de la unele organizații și instituții europene, în special din Franța. Un astfel de film este *Daratt*, al lui Mahamat-Saleh Haroun, regizor provenit din Chad. În timpul războiului civil din această țară, Haroun a trebuit să se exileze în Franța, de unde s-a întors în patrie, devenind șeful unei școli de cineaști care încearcă, în filmele lor, să prezinte experiența africană într-un context global. Plasat în perioada de după sfârșitul războiului civil de patruzeci de ani din Chad, *Daratt* exploatează tema necesității ca foștii dușmani să găsească modalități de conviețuire pașnică după încetarea ostilităților. Criminalii de război sunt amnistiați, dar protagonistul poveștii, Atim (interpretat de Ali Barkai) decide că are obligația să-l ucidă pe Nassara (Youssof Djaoro) ca să-și răzbune tatăl. Când sosește la N'djamena, Atim intră în serviciul lui Nassara ca ucenic de brutar. Fostul criminal de război s-a recăsătorit și și-a creat o viață nouă; treptat, Atim renunță la dorința de răzbunare și între cei doi se înfiripează un nou tip de relație. Intriga se bazează pe evenimente reale. "Primul instinct", zice Haroun, "a fost de răzbunare, dar știm că trebuie să trecem peste acest instinct și să ne construim un viitor mai bun." Prin urmare, *Daratt* este o poveste despre iertare și reconciliere, încununat cu Premiul Special al Juriului la Festivalul de la Veneția. Realizatorul său, educat la Paris, a avut o contribuție decisivă la renașterea filmului african, considerat inexistent la trei decenii după ce Sembene Ousmane regizase cel mai aclamat film de pe continentul negru, *Black Girl* (1966). Filmele lui Haroun, *Bye, Bye, Africa* și *Abouna*, au cules unanime aprecieri ale criticii internaționale. Printre regizorii care au un cuvânt de spus în renașterea cinematografului african se numără Abderrahmane Sissako (membru al juriului de la Cannes anul acesta, autorul unui film, *Bamako*, considerat de Haroun un adevărat eveniment), Ousmane Sembene cu noul său film feminist *Mooladé*, Newton Aduaka, autorul unui film, *Ezra*, deosebit de apreciat la festivalul Sundance.



Memorialul de la Sighet

eveniment

Peninsula, între Woodstock și Radio Erevan

Adi Dohotaru

Festivalul Peninsula de la Tîrgu Mureș (25-29 iulie) este considerat de unii muzicieni și cunosători ai fenomenului drept cel mai important eveniment muzical din România. A crescut la dimensiuni pantagruelice de la an la an: aproape 60.000 de participanți, aproximativ 100 de formații, 4 scene (și alte câteva mai mici), spectacole de teatru și proiecții de documentare. Și încă vreo 10 sporturi pentru amatorii de competiții. Formațiile care au atras publicul cel mai numeros au fost punkerii cu influențe etno (chiar se poate!) de la Gogol Bordello (cineva a descris ritmurile drăcești ale trupei drept rezultatul unei bătălii în Rusia dintre Sid Vicious de la Sex Pistols și Billy Idol), britanicii de la Kosheen și legendara formație maghiară Lokomotiv GT (un corespondent al Phoenixului de la noi). Un DJ de la un radio local compara festivalul cu Woodstockul. Cred că acel DJ lucra totuși la Radio Erevan, căci în loc de LSD tinerii se drogau cu flacoane întregi cu sirop de tuse (pe bune, unii susțineau că are efecte halucinogene) sau cu bromhexin. În loc de așa-numitele *bad trips* (cauzate mai demult de LSD de proastă calitate) la Peninsula se făceau *trips* în câmp sau la băile ecologice ca urmare a consumului legal de bere... Cît despre frăția comunală, care părea reală la Woodstock, ce să mai zic? Cînd am ajuns la Peninsula mi-am lăsat lucrurile în cortul unei amice. Noaptea cînd m-am întors să dorm pe lângă cele cinci sute de corturi existente au mai apărut încă pe altele. Nu am găsit cortul și nici vreo frumoasă hipioată ori, mă rog, punkeriță nu s-a oferit să mă cazeze. Așa că am dormit super *straight* și *yuppie* (nu fiți leneși, căutați în dicționar) la pensiune după ce am cheltuit câteva zeci de lei pe taxiuri din hotel în hotel că nimeni nu vroia să mă primească la patru și ceva dimineața. Atmosfera era super idilică și bucolică dar, amintindu-ne de Radio Erevan, pînă la un punct. Aveam corturile pe un câmp în apropiere de un grajd cu vaci, oi și alte animale aflate în libertate. Cînd să ne urcăm într-o căpiță de fîn ca să vedem stelele, luna și alea vine baciul supărat că de ce îi stricăm fînul. Noi

(pentru că suntem cavaleri nu spunem cine...) am zis că nu stricăm niciun fîn că ne uităm numai la cer și că de ce face pe bussinesman-ul care-mi „drink my wine”. Ei, și baciul într-un elan nostalgic contracultural îmi spune că nu am voie să-i deranjez freza la paie, dar pe ale vecinului pot (se pare că și la unguri funcționează faza cu să moară capra-căpița vecinului) și ne direcționează spre prima căpiță, tot înainte, apoi la stînga. Și ca să închei, pentru mine cea mai faină atmosferă a fost la Zakuska Stage, cea mai mică și mai cochetă scenă, fără zeci de mii de wați, cu trupe

mai jazzy, mai de chill-out, mai armonioase oarecum cu Blazzaj, Kumm și Slang în pole position. În schimb, cea mai ciudată atmosferă pentru ceea ce se întîmplă în postmodernism bla bla, respectiv blurarea granițelor dintre „cooltura” mainstream și cea alternativă, a fost la concertul formației Implant pentru Refuz cînd solistul Vită cînta foarte supărat, din toți rărunchii - „SHOOOOOOT YOUR SEEELF”, timp în care tinerii pogomani dansau *pogo* (pentru handicapării muzical: search wikipedia) și se loveau unii pe alții, iar pe fundalul scenei scria cu litere pe care le vedeai din elicopter și, la o adică, cam de pe oriunde te-ai afla pe glob: „ALWAYS COCA-COLA”.

O bere medievală și o căsătorie pentru trei zile

Alexandru Jurcan

Festivalul Sighișoara Medievală a ajuns acum la ediția a XV-a (27-29 iulie 2007). Burgul medieval a fost declarat patrimoniu UNESCO. Aproape 30.000 de vizitatori din țară și din străinătate sunt atrași de resuscitarea Evului Mediu, prin incredibila defilare de cavaleri, vrăjitori, clovni, prin teatru, expoziții, poezie, muzică folk etc.

Au fost parada Trubadurului îndrăgostit, concertul de muzică niponă, spectacolele de commedia dell'arte de la București, spectacolul renescentist de comedie-balet din Cluj, proiecția nocturnă de film (*Faust* de Murnau, din 1926), atelierul de confecționat păpuși, teatrul radiofonic, ansamblul „Trei Parale” din București cu un concert de muzică veche românească, lecțiile de dans medieval, trupele din Germania, Croația, Spania, Olanda, Portugalia, concertul lui Adrian Ivanițchi și Mircea Florian, concertele de muzică balcanică, cele de orgă sau muzică renescentistă, expozițiile foto, poezie și chitară (Irina Movilă, Marius Bodochi)... Un program diversificat, tentant, organizat în trei zile.

Soarele dezlănțuit dinamitează acest ev mediu „întâmplător”, cu accente aleatorii. Lângă Casa

Hauser commedia dell'arte aplică strigăte, zbunguieli, gaguri. Actorii bucureșteni poartă costume în combinații de alb și negru. În fundalul scenei a rămas „serviciul iluminat” și „coca-cola”. Pavajul despicat, colburos, e unul de tranzit: se spune că va fi scos și înlocuit ori cu piatră de râu, ori cu un pavaj... modern (însă UNESCO s-ar putea opune acestuia din urmă). Mai încolo se află un „birou de vampirizare”, tomberoane pline, tombola festivalului. Undeva, de la poala Cetății, urcă fum de fripturi de sub umbrele „Burger”, dar și pestilențialul miros al pubelelor... medievale. Adio romantism, hai la pufuleți!

Bogdan din Timișoara ascultă orchestra „Trei parale” - „Foaie verde de mohor/ dorul meu e numai dor... nu l-aș spune la oricine.../” și dacă nu-i place, scoate din rucsac *Orbirea* lui Canetti. Zice că n-a pierdut nicio ediție a festivalului.

Lângă Turnul Fierarilor (construit în 1631) poți vedea expoziția Universității de Artă și Design din Cluj-Napoca. Pe aproape - delfini-baloane, animație stradală, șlapi, buticuri, tarabe, publicitate ad-hoc - „hai să-ți introduc un cui în deget!” Tinerii care au adormit lângă Turnul Cositorarilor se trezesc obosiți. Un pui de labrador face pipi în coșul stăpânei. Pe o fetiță a năpădit-o sângele. Urcă spre cer baloane cu „Love You”, se aud celularele, iar paharele de plastic cu bere rece înaintează cu prudență în folia generală. „SOS- Sighișoara” - scrie în câteva locuri. O altă Veneție invadată de turiști nepăsători - „După mine, potopul!” - hârtii, sticle, înghețată lichiefiată... Mai sus, Liceul German, Biserica din Deal. Aproape de Casa Dracula, un „cavaler” oficiază căsătorii „pentru trei zile”. Un tânăr bine băut cade în genunchi în fața iubitei și îi declară ... nu, nu știe ce să spună, îl ajută cavalerul. „Rudele” miresei strigă, beau și așteaptă actul oficial - pentru trei zile! - plătit cu 10 lei. „Ce haiși ați fost, hai la o bere medievală!” și ARTA se strecoară printre comercianți, tarabe, căldură, strigăte, pubele și - în fața oglinzii - își trage o palmă... medievală.



Foto: Corina Bucea

Spectatori la „Peninsula”

muzica

How BIG was the BANG

Rolling Stones în România

Lucian Maier

*If you start me up,
If you start me up I'll never stop.*

Salutul plin de viață al lui Mick Jagger (& *Rolling Stones*), o promisiune pe care vreme de două ore rebelii Rock'n'Roll au susținut-o într-un mod nemaivăzut pe la noi. Oricine iubește (viața, lumea... ori muzica), sau oricine găsește un sens al vieții în iubire și caută o declarație de dragoste deosebită trebuie să treacă prin piesa care a deschis la București concertul *Rolling Stones*. Și, mai ales, trebuie să o primească într-o reprezentație *live*!

*You make a grown man cry
Ride like the wind at double speed
I'll take you places that you that you never seen
Start it up.*

În formare fiind, anii nouăzeci, înainte de liceu, căutam repere. Dacă în literatură era destul de simplu, doar mergeam în camera de zi și scotoceam biblioteca, în ceea ce privește muzica situația era mai complicată în orașele de provincie. Existau încă "studiourile de înregistrări" unde, nu foarte ieftin, găseai o copie pirat a oricărui LP important al vremurilor - vremuri rock! Dar pentru o poziționare cât mai precisă în sfera muzicală erau necesare mici proptele, un îndrumător și, în același timp, un spațiu al informării cu privire la cele ce se petreceau în universul muzical internațional. Citeam revista *Pop, Rock & Show*. Acolo am auzit că cele mai tari concerte din lume le susțin *Rolling Stones*, *Pink Floyd* și *AC/DC*. Ultimii nu prea mi-au plăcut niciodată. Din sfera *metal* pe mine mă convinseseră *The Four Horsemen* (Metallica), pe la nouă ani. *Kill'em'all* și acum mă animă, un veritabil energizant fără efecte secundare. *Pink*

Floyd mi-au fost un fel de părinți, începând din liceu... iar *Rolling Stones*, oricât am încercat să îi ascult, rămăseseră doar o trupă de urmărit, cîndva, *live...* din curiozitate.

Înainte de concert știam că *Rolling Stones* au cea mai impresionantă desfășurare scenică văzută în istoria muzicii. Și că au avut-o dintotdeauna, nu doar începând cu acest turneu (**A Bigger Bang Tour**), care vrea să pună în umbră teoria cosmologică inventată de Georges Lemaître și adusă în *mainstream*-ul literar de Stephen Hawking, cea a *Big Bang*-ului.

Blues reunit cu Rock'n'Roll, extravagantă și solemnitate, siguranță dată de o întreagă istorie pornită într-o alură anti-*Beatles*, o impresionantă industrie (a spectacolului) și un sunet perfect obținut în condițiile unei mișcări continue pe scenă... Asta înseamnă *Rolling Stones*. Pe mine concertul m-a făcut să descopăr aceste laturi. Înainte nu eram conștient de calibrul formației. Îi consideram teribiliști fără substanță...

Cum a fost?

Ioana m-a luat de mîină și mi-a spus încă din iarnă: trebuie să-i vedem pe *Rolling Stones*! Eu nu țineam neapărat să fiu prezent pe stadion fiindcă nu prea eram în temă la capitolul *Rolling Stones*. Apoi, o nouă lovitură aplicată de mine ideii de a merge la *Rolling Stones* a fost Roger Waters (Budapesta, aprilie 2007): după prestația fostului *Pink* nu credeam că o să mai pot gusta la cote înalte o desfășurare muzicală în format *live...*

O călătorie cu trenul spre București. Am găsit un oraș atît de încins că mi-a decolorat șepcuța de soare: dintr-un roșu "pro Michael Schumacher" a trimis-o ușor spre portocaliu. Un asfalt care ardea ochii și rumenea picioarele. O trecere ironică pe la Casa Poporului, să avem proaspăt în minte un termen de comparație pentru montura britanicilor. Apoi terase, în vecinătatea stadionului. Am căutat intrarea după orele 18, *Iris*



deja se topiseră pe scenă. Două filtre la intrare. Prin tunel, spre zona A... o primă otheadă spre scenă. Mă distram imaginîndu-mi ce ar fi spus Moromete despre instalația care aștepta să se aprindă. Apoi: la coadă la apă și suc, precum în odioasele transporturi de persoane din *Schindler's List*. Pe scenă au intrat *The Charlatans*, însă eram deja ascunși în mulțime. Ne tolăniserăm pe cauciucul care proteja iarba căutînd a ne feri de soarele serii, încă insistent. Apoi pregătirea intrării lor. Pe la nouă jumate a început. Proiecții fluide, artificii, descărcări de kerosen și o bucurie de a fi pe scenă pe care am văzut-o și în ochii lui Roger Waters...

Stăteam lîngă pasarelă, îmi imaginam că băieții vor veni pe *catwalk* să salute publicul, precum *Depeche Mode* o făcuseră cu un an în urmă. Pînă la urmă ne-au salutat de pe scenă, partea ei centrală s-a ridicat și a ieșit la plimbare prin public...

Un Mick Jagger în formă, cu vreo patru extravieti, precum în *videogames...* dacă ar fi ciclist aș zice că a fost dopat... mai agitat decît Dave Gahan, cald și în același timp maiestuos, cu o pronunție românească în citirea unui prompter prin care mi-a amintit de Gary Oldman din *Dracula* lui Coppola.

Publicul... am simțit că a descoperit vraja *Rolling Stones* înaintînd în concert. Dar poate că nu am făcut decît să proiectez asupra lui participarea mea la spectacol! Un prim vers cîntat timid - *You Can't Always Get What You Want*, dezlănțuirea provocată de duetul Jagger-Lisa Fischer, *of course, I'll Go Crazy*, și, ca nivel al reacțiilor, un *jump-cut* la *Satisfaction...* gata: misiune îndeplinită - *It's only Rock'n'roll but I Like It!* Apoi doar strigătele manifestînd *Sympathy for the Devil* și un reconfortant *Brown Sugar* final. Aplauze și dorința de a continua, de a continua... căci și pe mine m-au setat...

*If you start me up,
If you start me up I'll never stop.*



colajonări

Sade în timpul lui Mussolini

Alexandru Jurcan

Operă neterminată a lui Sade a fost adaptată de Pasolini, rezultând filmul *Salo sau cele 120 de zile ale Sodomei* (1975). La premieră, J.M. Fardon a remarcat o lumină sublimă și surdă în „violența civilizată a acestor scenografii scatologice și macabre, în insuportabila materialitate, visceralitate, animalitate”. Interpretii filmului sunt Helene Surgere, Caterina Borotto, Paolo Bonacelli ș.a. Pasolini a mai realizat: *Floarea celor o mie și una de nopți* (Fiore delle mille e una notte, 1974), *Decameronul* (Decameron, 1971), *Povestiri din Canterbury* (Racconti di Canterbury, 1972), *Medeea* (Medea, 1969), *Teorema* (Teorema, 1968), *Cocina* (Porcile, 1969), *Oedip rege* (Edipo re, 1967), *Evangelia după Matei* (Vangelo secondo Matteo, 1964), *Accattone* (Accattone, 1961) etc.

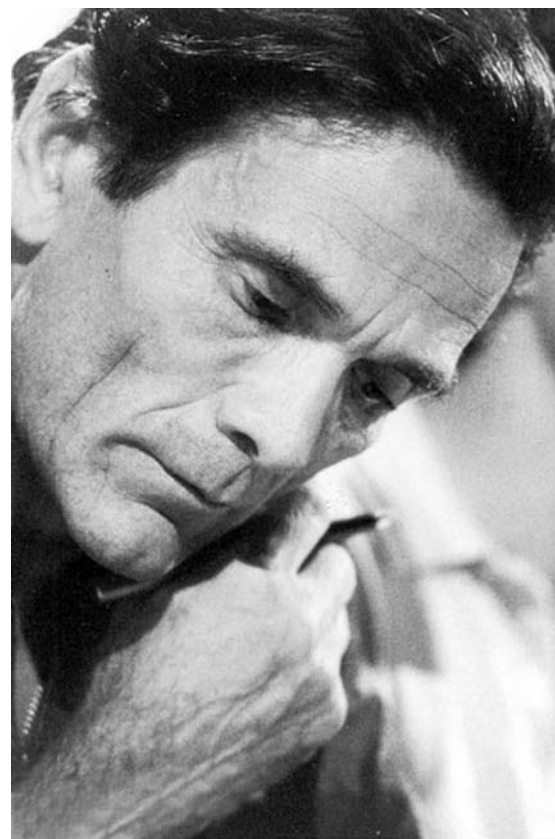
Pasolini a fost fascinat de *Decameronul* lui Boccaccio. Sade a dat o replică a impudorii, pornind de la Boccaccio și ajungând la un „Decameron franțuzesc”. Plasând opera lui Sade în timpul lui Mussolini, regizorul conduce direct spre dezgustul pentru fascism. Lecția lui Pasolini e cât se poate de limpede: să rămânem lucizi în fața ororilor. Dacă Sade a trecut barierele etice, Pasolini le-a depășit printr-o provocare de tip auto-destructiv. Sade scrie despre „extrema sensibilitate a organelor”, iar regizorul face filosofia anarhiei, inoculând ideea că libertinajul e elitist, într-un registru vizionar, reușind o caricatură felliniană a societății.

Un castel. O ambianță funebră. Fantasmelor lui Sade acoperite de cruzime. Cîțiva burghezi supun niște tineri la experiențe inimaginabile. Nu există nicio limită, nicio regulă. Tinerii se regăsesc volens-nolens în poftele sexuale ale bătrînilor burghezi. Pălării negre, fulare de mătase, alură de ciocli, în imagini privite de sus, alături de tineri goi, ca grupuri statuare, însoțiți de muzica de pian, în așteptări macabre. Un spațiu închis, violat de apetitul de voyeur, atît a celor ce pun la cale lubricitățile sexuale, cît și a spectatorilor.

Experimentul se realizează într-o concepție fascistă. Pasolini focalizează demersul filmic pe metafora întîlnirii între uman și ambiția politică. Un fel de fabulă la limitele suportabilului, un haos de impulsuri, un sadism neînfrînat, organizat în patru cicluri: introducere, spermă, rahat, sînge.

Se vorbește de o versiune integrală a filmului. Se spune că familia regizorului ar fi distrus bobinele de prisos. Cartea lui Sade e mult mai lungă, însă filmul lui Pasolini e suficient pentru demonstrație.

Ne amintim de filmul lui Kaufman despre Sade, realizat în 2000. Secolul nu-l suportă pe Sade, însă scrierile lui sunt devorate, din cauza dualității omului. Scriind, Sade scapă de fantasmă. În jurul lui Sade, toți preținșii puritani și moralști au o latură ascunsă. Sade, Casanova, Freud... Oameni care au revoluționat gîndirea, au contrariat,



Pier Paolo Pasolini

polemizînd pe tema „înger și demon”.

Greu de suportat, filmul lui Pasolini devine indispensabil, într-o lume în care „cine uită trecutul, riscă să-l rețrăiască”.

Forspan

Ioan-Pavel Azap

După un început înșelător, în care avem impresia că vom asista la o poveste deja fumată cu liceeni aflați în criză (mai mult sau mai puțin erotică) de personalitate, *Jurnalul unui scandal* (Notes on a Scandal, Marea Britanie, 2006; sc. Patrick Marber; r. Richard Eyre; cu: Judi Dench, Cate Blanchet, Andrew Simpson, Tom Georgeson, Michael Maloney) ne introduce încet dar convingător în ceea ce se poate numi tema filmului - respectiv relația mai mult decît de amicitie dintre două femei, una în vîrstă cealaltă relativ tînără, o relație de homosexualitate feminină niciodată împlinită, niciodată consumată, cel puțin pe parcursul poveștii din film. Pentru că, în ciuda faptului că în prim-plan se derulează relația „ilicită” dintre o relativ tînără profesoară dintr-un liceu britanic, Sheba Hart (Cate Blanchet), și unul dintre elevii săi puberi, Steven (Andrew Simpson),



Judi Dench și Cate Blanchet în *Jurnalul unui scandal*

adevăratul subiect al filmului este, de fapt, obsesia, fixația pe care o face severa și bătrîna profesoară Barbara Covett (Judi Dech) pentru mai tînăra sa colegă Sheba. În ciuda atracției sexuale explicite (univocă: dinspre Barbara spre Sheba), adevăratul motiv al demersului “bătrînei doamne” nu este de natură pur sexuală: Barbara caută, în fapt, să scape de singurătate, să-și “deverseze” afectivitatea prea mult timp refulată. Atîta doar că demersul ei are accente patologice. Nu este vorba nici pe departe de o abordare “corect politică” a temei, a motivului homosexualității - iritant de la modă astăzi, mă refer la acest tip de abordare, de prezentare a tot ceea ce ține de minoritățile de orice fel -, ci de o dramă puternică, veridică, demersul regizoral al lui Richard Eyre imprimînd filmului acea doză de ambiguitate care mai mult sugerează, incită, evitînd să dea verdicte sau să impună un anumit punct de vedere, mai mult sau mai puțin (i)moral. Impecabil jocul celor două interprete principale, Judi Dench și Cate Blanchet, fără aportul cărora filmul ar fi putut să cadă ușor în banal.

La cea de a doua ediție a TIFF-ului clujean, (adică a Festivalului Internațional de Film Transilvania 2003), am avut ambiția de a vedea mai toate filmele franțuzești din festival. Drept urmare, m-am procopsit cu cinci sau șase pelicule, una mai anostă decît alta, una mai fadă decît alta. A fost o experiență pe care nu o regret, măcar pentru simplul fapt că la următoarele ediții am văzut filme franțuzești doar accidental, și se pare că nu am pierdut nimic. Situația se schimbă atunci cînd nu ai de ales între o sută de filme într-o săptămînă, ci doar între două, trei premiere pe săptămînă. Așa

că, - mai de voie, mai de nevoie -, am ajuns să văd *Arta viselor* (La science des rêves, Franța / Italia, 2006; sc. și r.: Michel Gondry; cu: Gael Garcia Bernal, Charlotte Gainsbourg, Alain Chabat, Miou-Miou). [În paranteză fie spus, am mai avut o motivație pentru a vedea filmul: tot la TIFF, dar la prima ediție (2002), am văzut un film remarcabil semnat de Michel Gondry: *Natura umană* (Human nature, Franța / SUA, 2001; sc. Charlie Kaufman; r. Michel Gondry; cu: Patricia Arquette, Rhys Ifans, Tim Robbins). Și tot în paranteză fie spus, singurul film franțuzesc cu adevărat bun văzut în ultimii ani - care nici măcar nu este un film franțuzesc, ci o (co)producție franțuzească! - este *Trăiește! / Va, vis e deviens*, al lui Radu Mihăileanu (Franța / Belgia / Israel / Italia, 2005), pentru care regizorul de origine română a primit Premiul Cesar pentru scenariu - mult prea puțin raportat la valoarea reală a filmului.] Ca să fiu cinstit, *Arta viselor* nu este un film neapărat prost, atîta doar că, în ciuda bunelor intenții ale realizatorilor, - care vor să ne ofere un pretins film fantastic sau, mai degrabă, o fantezie pe tema visului, a aspirațiilor care concurează realitatea, oscilînd între feerie și realismul magic -, în ciuda, deci, a acestor bune intenții, *Arta viselor* este un film șters, neconvingător, artificial, cu prea puține momente, cu prea puține secvențe care să ne facă să nu regreți timpul irosit în sala de cinema. Paradoxul este că, în ultimă instanță, - din snobism sau din alte motive imprevizibile -, s-ar putea ca filmul chiar să nu displacă.

1001 de filme și nopți

44. Hitchcock

Marius Șopterean

(Continuare din numărul trecut)

La sfârșitul celei de a treia secvențe Guy iese din compartimentul lui Bruno pretextând că trebuie să coboare. Bruno îl va întreba pe Guy: aflat în ușa compartimentului: „Crezi că teoria mea este bună? Ce zici?” Guy îi va răspunde: „Sigur, Bruno, sigur. Totul este OK.” Aceste replici sunt spuse pe un anumit fond de ironie. Guy zâmbește. Este cordial. Teoria schimbului de crime pare a fi o joacă *intelectuală*, ceva inofensiv. Ceva de genul unui joc de copii care începe cu un „hai să ne prefacem că...” Nicidecum nu-i trece prin gând lui Guy să pună în aplicare crima propusă. Bruno pare un gentleman total inofensiv. În acest moment pare doar un ins cu multă imaginație. Un fel de scriitor de romane cu intrigă detectivistă și nimic mai mult. Trenul este un spațiu public unde oamenii, ca să nu se plictisească, vorbesc vrute și nevrute. Apoi se despart și cine mai știe ce au vorbit. Cu siguranță nu se vor mai întâlni vreodată. Aici însă Guy face prima lui greșală. Sub joviala mască a lui Bruno se ascunde viitorul criminal. Există un cadru care va trimite nu numai la gândul că intențiile lui Bruno sunt cât se poate de reale dar ideea de *dublu* apare aici pentru întâia dată expusă cu limpezime. Deci Guy iese pe ușa compartimentului. Bruno vede că acesta și-a uitat bricheta. Primul gând este să o înapoieze. Dar nu. Se răzgândește. Cu bricheta strânsă în palmă se lasă pe fotoliu. Camera de filmat execută o complexă mișcare în așa fel încât la sfârșitul cadrului vedem în planul I fotoliul gol de pe care abia s-a ridicat Guy iar în planul II, în profil, pe Bruno. Acesta va spune concluziv: **crisscross** (schimb)... Cu o secundă înainte de a rosti acest cuvânt o umbră venită de afară trece peste profilul bărbatului. Concomitent cu aceasta se mai aude un semnal de barieră ridicată. Sunt două elemente subtile, de imagine și sunet, care accentuează și mai mult sentința: **crisscross**...

Astfel la finalul secvenței trei avem senzația că urmărim un joc de puzzle. Din acel moment este aproape imposibil să părăsim intriga filmului. Secvențaⁱⁱ următoare este formată dintr-un plan larg al trenului care intră în gară, urmat de un plan apropiat al trenului care oprește. Din tren va coborî Guyⁱⁱⁱ care, vom afla puțin mai târziu, urmează să meargă la soția lui, Miriam, pentru a-i cere înlesnirea divorțului.

După ce Bruno o va ucide pe Miriam îl va aștepta pe Guy în fața casei acestuia. Este noapte târziu. Guy coboară dintr-un taxi. Va urca scările pentru a intra dar este strigat de Bruno. Guy va coborî intrigat în stradă și-l va descoperi pe Bruno în spatele unei porți masive de fier. Cu un aer firesc, acesta îl anunță pe Guy că are să-i facă o surpriză. Îi întinde calm ochelarii spartii ai lui Miriam: „S-a întâmplat totul foarte repede. Nu avem motive de îngrijorare. Nu m-a văzut nimeni.” Guy pălește. Abia acum realizează că atunci, în tren, Bruno nu glumea. Miriam a fost cu adevărat ucisă. „Maniacule!”, îi va șopti revoltat Guy. Bruno se apără cu naivitate: „Dar și tu voiai. Am plănit totul împreună, nu-ți amintești?” Până la acest schimb de replici doar fața lui Bruno este văzută prin gratiile porții. Când Guy va vrea să plece pentru a suna la poliție fața lui va fi văzută prin aceleași gratii.

Grilajul masiv al porții va despărți cele două chipuri. În acest *câmp-contracâmp* Bruno îi va argumenta lui Guy de ce nu poate să sune la poliție. Deoarece „am plănit totul împreună. Schimb de crime. Nu-ți aduci aminte?”... În acest moment chipul lui Bruno este în spatele gratiilor porții iar cel a lui Guy în față. Este momentul când sună telefonul. Cei doi vor privi la ferestrele întunecate ale clădirii. În mod straniu, aceasta va fi văzută doar din unghiul lui Bruno. Adică prin gratiile porții. În fața casei oprește o mașină a poliției^{iv}. La vederea ei Bruno se ascunde în spatele porții încadrându-se lângă umărul lui Guy. Printre gratii vom vedea cum un polițist suie scările și sună. Firește, nu răspunde nimeni. Polițistul coboară, se urcă în mașină și pleacă. Speriat, Guy îi va spune lui Bruno: „M-ai făcut să mă simt ca un criminal. Idiot nebun!” De aici înainte aparatul de filmat va trece pe tot restul replicilor dincolo de gratii; acestea vor dispărea iar cei doi vor dialoga simplu, față în față. Este momentul când acel **crisscross** se întâmplă cu adevărat. Guy nu numai că pare să se simtă vinovat de moartea lui Miriam dar intuiește că a doua crimă, cea încă nepetrecută, îi va aparține tot lui. Avem în față un inocent, Bruno și un dublu criminal, Guy. În această lumină, Guy pare reflectarea în oglindă a lui Bruno și, încolțit, parcă înțelege acest lucru. Bruno va spune: „Urmează tatăl meu. Am întocmit deja planurile casei. Am și un pistol Luger, de la un magazin din San Francisco...” Guy arată ca hipnotizat. Totul pare fără ieșire. Ceea ce părea un joc în tren, se transformă într-o farsă sinistă. În cele din urmă se smulge de lângă Bruno, iese de sub poartă și se îndreaptă grăbit spre casă. Bruno îl urmează calm, fără să se precipite: „Stai! Trebuie să vorbim și să aranjăm totul...”

Dacă în acest impecabil thriller *dublu* se ascunde în două personaje diferite aflate în viață, mai există tot aici încă o idee, este adevărat cam stranie, legată de dublu. Este vorba de existența acestui concept care leagă două sau, mai corect, trei personaje, din care unul, Miriam, este mort. De aici înainte lucrurile par să devină mai complicate.

Pentru a-l supraveghea mai îndeaproape pe Guy, Bruno se infiltrează în societatea mondenă a acestuia. Cu ocazia unui dineu se va apropia de o doamnă trecută de mulțisor de prima tinerețe. Ca în glumă o va provoca la un dialog pe tema crimei perfecte. Cum se poate ucide fără urme. Doamna, poate marcată și de un pahar de gin în plus, enumeră răsând câteva posibilități. Bruno o va asigura că cel mai sigur este strangularea cu degetele mâinii. La această discuție asistă și Barbara, sora Annei Morton. Ea stă în picioare undeva în spatele doamnei care își oferă gâtul lui Bruno pentru exemplificare. Bruno va apuca gâtul doamnei cu mâinile sale. Privirea Barbarei se va întâlni cu cea a lui Bruno. Fața tinerei, cu ochelarii ei mari, seamănă leit cu chipul lui Miriam. Soția lui Guy ucisă în parcul de distracții. În off se aude muzica de acolo. Degetele lui Bruno strâng gâtul femeii în timp ce cu privirea o fixează pe Barbara. Câteva icnete în surdină ne face să înțelegem că bătrâna doamnă este la un pas de a fi cu adevărat strangulată. Câțiva invitați sar și-i desprind degetele lui Bruno de pe gâtul doamnei. Bruno cade leșinat la podea în timp ce

camera se fixează de chipul uluit și îngrozit al Barbarei. Două secvențe mai târziu tânăra îi va povesti surorii sale întâmplarea: „Se uita la mine. Era cu mâinile în jurul gâtului ei, dar pe mine mă strângea. La început se uita la ea, apoi la mine. Parcă a intrat în transă. Credea că mă omoară pe mine. Dar de ce eu Anne? De ce eu?” Barbara își scoate ochelarii. Aceștia sunt fixați de privirea Annei. Din off se aude din nou muzica din parcul de distracții. Iar în acest moment Anne pare să înțeleagă cine este cu adevărat Bruno.

Crisscross se transformă în această secvență într-o tragică și absurdă schimbare de identitate. Astfel Bruno, Guy, Miriam, Barbara și Anne par cioburi ale unei oglinzi sparte. Toate aceste personaje par a fi actanții unor legi ale hazardului. O banală întâlnire în tren se transformă prin secvența caruselului într-o luptă decisivă. Un simplu joc poate deveni cea mai periculoasă întâmplare din timpul unei vieți. Trenul din debutul filmului se transformă la final într-un *mary go round* amețitor. Aproape nu mai contează cine scapă. În iureșul cumplit al mișcării călușeilor sunt prinși la mijloc, alături de Guy și Bruno, tineri, copii, femei, bărbați. Așa numitele victime colaterale. Eroii lui Hitchcock sunt personaje normale aruncate în valurile unor situații neobișnuite. Neobișnuitul este arma teribilă a lui Hitchcock. Iar în interiorul acestuia fiecare dintre noi ne recunoaștem spaimile, afectele, refulările. Toate acestea au un singur cuvânt: singurătatea. Iar în interiorul acestuia tronează - pare a spune Hitchcock - cumplita posibilitate de a te întâlni cu dușmanul, de a te întâlni tu cu tine însuși... **Crisscross**.

ⁱA doua greșală va fi una care se petrece tot în tren. Profesorul universitar pe care îl întâlnește în tren în noaptea crimei nu mai poate fi un alibi. La poliție distinsul profesor va susține că nu l-a văzut niciodată pe Guy în acel tren. Va recunoaște însă că era cam amețit de băutură. Lipsa de alibi va face ca polițiștii să pună pe urmele lui Guy agenți de urmărire.

ⁱⁱAscultând sentința prin cuvântul *crisscross* este imposibil să nu îți aduci aminte de acea grozavă enigmă conținută în cuvântul *rosebud* din debutul filmului Citizen Kane.

ⁱⁱⁱÎn momentul în care Guy coboară scările un figurant, un personaj anonim va urca în tren. Guy va ieși din cadru lăsând bărbatul corpulent să se întrevadă pentru foarte puțin timp. Îl recunoaștem: este Alfred Hitchcock însuși. Este binecunoscut obiceiul lui de a apărea pentru câteva secunde în planul doi în multe din filmele sale. De puține ori s-a observat momentul și locul acestor apariții. După vizionarea multora din filmele sale se poate observa (deși acest lucru poate face parte dintr-un alt studiu mult mai competent) că întotdeauna de la acel moment, cel al apariției lui Hitchcock, filmul se înscrie pe panta ascendentă a conflictului și, prin urmare, a tensiunii dramatice. Hitchcock pare a spune: "Până aici a fost treaba începutului... de acum înainte este treaba mea..."

^{iv}Telefonul sună pentru a fi înștiințat Bruno de moartea lui Miriam. Poliția va sosi câteva clipe mai târziu tocmai pentru acest motiv.

sumar

rezonanțe Marius Jucan Despre pasiunea transparenței în democrație	2
editorial Ion Pop Despățirea de comunism	3
cartea Grațian Cormoș Dezideratul femeii emancipate	4
Valentin Derevlean Despre discreție și alte puneri în scenă	4
brevilocviu Ioan Milea Reflecții libere (VI)	5
comentarii Mircea Popa Limba presei românești	6
telecarnet Gheorghe Grigurcu Pro Doina Cornea	7
incidențe Horia Lazăr "Hiperrealitatea" lui Jean Baudrillard	8
sare-n ochi Laszlo Alexandru "Ce minte, ce minte...!" (II)	10
imprimatur Ovidiu Pecican Un imperiu bonsai	11
Documentar literar în Elveția.	
Patru scriitori elvețieni contemporani de expresie germană	
Manfred Gilgien (1948-1993) Tangoul străzilor	12
Matthys Jenny (1945) Totul merge mai departe, viața, moartea	13
Erwin Messmer(1950) Poezii	14
Hans Gysi (1953) Texte în proză	15
poezia Ștefan Manasia levitația	16
proza Ionuț Chiva Linia și lumina	17
Raportul Comisiei Tismăneanu	
în dezbaterile istoricilor clujeni	
de vorbă cu istoricul Denis Deletant "Imposibilitatea condamnării comunismului prin justiție cere imperios condamnarea lui politică și morală"	21
dezbateri & idei George Jiglău Cursa partidelor către Europa între oportunitate și afinități doctrinare	25
filosofograme Aurel Bumbaș Caracterul pozitiv al relativismului valorilor	26
corecții Sorin Nemeti Despre goticism	27
interviu de vorbă cu François Préneau și Nicole Delouche "O prietenie definitivă cu orașul Cluj"	28
zapp-media Adrian Țion Chiștoace printre traverse	29
ferestre Horea Bădescu Fugit irreparabile tempus	29
remember Tudor Ionescu Mergem în Babeș?	30
epiderma de bazalt Mihai Dragolea Decrepitudine cu alunite și doamnă cu lesă	30
flash-meridian Ing. Licu Stavri Filmul și provocările istoriei	31
eveniment Adi Dohotaru Peninsula, între Woodstock și Radio Erevan	32
Alexandru Jurcan O bere medievală și o căsătorie pentru trei zile	32
muzica Lucian Maier How BIG was the BANG Rolling Stones în România	33
colaționări Alexandru Jurcan Sade în timpul lui Mussolini	34
Ioan-Pavel Azap Forșpan	34
1001 de filme și nopți Marius Șoptorean 44. Hitchcock	35
bloc notes Grațian Cormoș Școala de Vară de la Sighet A zecea porție de memorie	36

Tipar executat la **Imprimeria Ardealul**, Cluj-Napoca, Bulevardul 21 Decembrie 1989 nr. 146. Telefon: 0264-413871, fax: 0264-413883.

bloc notes

Școala de Vară de la Sighet A zecea porție de memorie

Grațian Cormoș

Școala de Vară de la Sighet a ajuns în acest an la cea de X-a ediție. Cursurile găzduite ca de obicei la Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței s-au desfășurat în perioada 9-16 iulie, reunind 100 de elevi din România și Republica Moldova, selecționați în urma tradiționalului concurs de eseuri care a avut ca temă raportul comisiei Tismăneanu.

Anul acesta organizatorii cursurilor (Fundația Academia Civică și Fundația germană „Konrad Adenauer”, în colaborare cu Serviciul Cultural al Ambasadei Franței la București, Institutul Polonez ș.a.) au pus accentul pe elucidarea elementelor legate de „Cenzura în teatru, film și presă, în perioada comunistă”.

Invitați de primă mărime

După deschiderea oficială a Școlii de Vară, dezbaterile au fost animate de specialiști de primă mărime în istorie recentă din țară și din străinătate precum: Stéphane Courtois, autor al celebrei *Cărți negre a comunismului* și rector al Școlii de Vară (*Europa reunificată și memoria comunismului*), Denis Deletant (*Dosarul meu de Securitate*), Thomas S. Blanton (*Istoria crimelor comunismului așa cum apare în dosarele poliției secrete*), Konrad Bialecki (*Lustrarea în Polonia*), Svetlana Savranskaya (*Răspunsul sovietic la disidența anilor 1970-1980*), Liviu Țărău (*Politica internațională a României în perioada Războiului Rece*), Alexandru Zub (*Decomunizarea între speranțe și realitate*), dar și de scriitori și jurnaliști români: Andrei Pleșu (*A treia zi a comunismului?*), Rodica Palade (*Istoria unei reviste: „22”*), Daniel Vighi (*Fuga peste frontieră în anii '80*), Radu Portocală (*Inutilitatea răului*) ș.a..

La sfârșitul fiecărei expunerii, licenții veniți din aproape toate orașele țării au avut ocazia să se implice activ în discuții, punând întrebări, unele foarte mature și pertinente invitaților. În cadrul uneia dintre mesele rotunde organizate, „Cenzura în teatru și film în perioada comunistă”, invitat special a fost regizorul Lucian Pintilie care a dezvăluit insuccesul Securității în a-l determina să devină informator la vârsta de 17 ani. Cu această ocazie, pe parcursul a trei seri diferite au fost proiectate și cele trei filme de succes ale regizorului român:

Balanța, Reconstituirea și După-amiaza unui torționar.

Una dintre cele mai incitante comunicări susținute în fața elevilor, „Trauma post-detenență”, a aparținut medicului Nicu Ioniță, fost deținut politic și supraviețuitor al „fenomenului Pitești”.

Memoria ca formă de justiție

Tot în cadrul manifestărilor de la Școala de Vară a avut loc lansarea cărții cu numărul 1 din colecția „Ora de istorie”, *Cronologia și geografia represiunii comuniste în România* (cu versiuni în limbile română, engleză și franceză), ediție realizată de Romulus Rusan.

Participanții la Școala de Vară au avut ocazia să viziteze zilnic muzeul memorial, asistați de personalul calificat, care le-a prezentat zecile de celule amenajate acum ca săli ale memoriei unde sunt surprinse diversele etape ale celor 45 de ani de comunism, de la instaurarea torentului roșu prin alegerile falsificate, la rezistența din munți, represiunea împotriva bisericii greco-catolice și disidența „Epocii de Aur”. O mare atracție a reprezentat-o „Neagra” - celula unde erau duși la izolare completă cei mai înverșunați opozanți ai regimului. Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței de la Sighet a mai oferit participanților și vernisarea câtorva săli („Reprimarea culturii: Artiști în închisoare”, „Rezistența anticomunistă din România”, „Femei în închisoare” și „Libertatea pe unde scurte”) pentru a le imprima și mai bine tinerilor de azi memorabilele cuvinte ale poetei Ana Blandiana, fondatoarea memorialului: „Atunci când justiția nu reușește să fie o formă de memorie, memoria singură poate fi o formă de justiție”.

Ediția din anul acesta a Școlii de Vară s-a încheiat cu o masă rotundă, intitulată „Ce mai fac foștii elevi ai Școlii de Vară?” la care au participat câțiva dintre absolvenții edițiilor anterioare. Evenimentul a culminat cu festivitatea de premiere. În ultima zi, elevii s-au relaxat, luând parte la tradiționala excursie cu autocarul care a vizat câteva puncte-cheie: casa memorială a lui Ellie Wiesel, *Cimitirul vesel* și alte obiective turistice din Maramureș.



ABONAMENTE: Cu ridicare de la redacție: 90.000 lei, 9 lei - trimestru, 180.000 lei, 18 lei - semestru, 360.000 lei, 36 lei - un an
Cu expediere la domiciliu: 144.000 lei, 14,4 lei - trimestru, 288.000 lei, 28,8 lei - semestru, 576.000 lei, 57,6 lei - un an. Persoanele interesate sunt rugate să achite suma corespunzătoare la sediul redacției (Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1) sau să o expedieze prin mandat poștal la adresa: Revista de cultură *Tribuna*, cont nr. R035TREZ2165010XXX007079 B.N. Trezoreria Cluj-Napoca. Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, România, la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-318.70.02 sau email abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro sau on-line la adresa www.rodipet.ro

